

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA SOCIALNO DELO

Iryna Furst

**PRAVNI POLOŽAJ IN SOCIALNE PRAVICE TUJK, MATER OTROK SLOVENSKIH DRŽAVLJANOV:
SPREGLEDANA ZGODBA ENOSTARŠEVSKIH DRUŽIN V SLOVENSKEM SISTEMU**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2025

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA SOCIALNO DELO

Iryna Furst

**PRAVNI POLOŽAJ IN SOCIALNE PRAVICE TUJK, MATER OTROK SLOVENSKIH DRŽAVLJANOV:
SPREGLEDANA ZGODBA ENOSTARŠEVSKIH DRUŽIN V SLOVENSKEM SISTEMU**

Diplomsko delo

Mentorica: izr. prof. dr. Jelka Zorn

Somentorica: doc. dr. Sara Pistotnik

Ljubljana, 2025

PODATKI O DIPLOMSKEM DELU

Ime in priimek: Iryna Furst

Naslov: Pravni položaj in socialne pravice tujk, mater otrok slovenskih državljanov:
spregledana zgodba enostarševskih družin v slovenskem sistemu

Kraj: Ljubljana **Število strani:** 91

Leto: 2025 **Število prilog:** 2

Mentorica: izr. prof. dr. Jelka Zorn

Somentorica: doc. dr. Sara Pistotnik

POVZETEK:

Diplomsko delo obravnava pravni položaj in dostop do socialnih pravic tujk iz tretjih držav, mater otrok slovenskih državljanov, obdobju trajanja zakonske zveze in po razpadu zakonske zveze. V teoretičnem delu so predstavljeni pravni okvir migracijske politike Republike Slovenije, sistem socialnih pravic ter položaj enostarševskih družin. Empirični del temelji na kvalitativni raziskavi, izvedeni z intervjuji z udeleženkami, ki so v času razpada zveze imele dovoljenje za začasno ali stalno prebivanje.

Rezultati raziskave kažejo, da je pravni status (začasno ali stalno dovoljenje za bivanje) ključni dejavnik dostopa do socialnih pravic. Udeleženke z začasnim dovoljenjem so bile v večini primerov izključene iz denarne socialne pomoči in zdravstvenega zavarovanja ter so lahko uveljavljale le omejen nabor pravic (npr. otroški dodatek). Nasprotno so tiste z dovoljenjem za stalno prebivanje pridobile neposreden dostop do osnovnih socialnih transferjev, kar je bistveno zmanjšalo njihovo socialno negotovost.

Izkušnje udeleženk razkrivajo tudi večplastne ovire: pomanjkanje jasnih informacij, jezikovne in administrativne prepreke, odvisnost od partnerja pri urejanju postopkov ter institucionalne prakse, ki pogosto ne prepoznajo njihove ranljivosti. Posebej izstopa stanovanjska izključenost, saj tujke v praksi težko dostopajo do neprofitnih stanovanj, kar vodi v stanovanjsko negotovost. Raziskava opozarja tudi na povezavo med nasiljem v družini, odvisnostjo od partnerja in omejenim dostopom do pravic, kar dodatno pogloblja njihovo ranljivost.

Sklepno diplomsko delo pokaže, da sistem socialnega varstva v Sloveniji tujke brez slovenskega državljanstva obravnava kot drugorazredne uporabnice, kar ustvarja občutke diskriminacije in izključenosti. Ugotovitve prispevajo k razumevanju, kako pravni status in institucionalne omejitve oblikujejo vsakdanje življenje enostarševskih mater migrantk ter kako pomembno vlogo imajo pri tem socialne politike in praksa socialnega dela.

Ključne besede: državljanke tretjih držav, dovoljenje za prebivanje, socialne pravice, enostarševska družina, diskriminacija, pravni status, migracijska politika.

THESIS INFORMATION

Name and Surname: Iryna Furst

Title: The Legal Status and Social Rights of Foreign Mothers of Slovenian Citizens:
The Overlooked Story of Single-Parent Families in the Slovenian System

Place: Ljubljana **Number of Pages:** 91

Year: 2025 **Number of Appendices:** 2

Supervisor: Assoc. Prof. Dr. Jelka Zorn

Co-Supervisor: doc. dr. Dr. Sara Pistotnik

ABSTRACT:

This thesis addresses the legal status and access to social rights of migrant women from third countries, mothers of children who are Slovenian citizens, with a particular focus on the period after the dissolution of marriage. The theoretical part presents the legal framework of Slovenia's migration policy, the system of social rights, and the position of single-parent families. The empirical part is based on a qualitative study conducted through interviews with women who, at the time of marital breakdown, held either temporary or permanent residence permits.

The findings show that legal status (temporary or permanent residence) is a key determinant of access to social rights. Participants holding temporary permits were, in most cases, excluded from social assistance and health insurance and could only claim a limited set of benefits (e.g., child allowance). In contrast, those with permanent residence permits had direct access to basic social transfers, which significantly reduced their social insecurity.

The women's experiences also reveal multiple obstacles: lack of clear information, language and administrative barriers, dependence on their partner in handling procedures, and institutional practices that often fail to recognize their vulnerability. Housing exclusion stands out as a particular issue, since migrant women face significant barriers in accessing non-profit housing, which leads to housing insecurity. The research also highlights the link between domestic violence, dependence on the partner, and restricted access to rights, which further deepens their vulnerability.

In conclusion, the thesis demonstrates that the Slovenian social welfare system often treats migrant women without citizenship as second-class users, reinforcing feelings of discrimination and exclusion. The findings contribute to a deeper understanding of how legal status and institutional limitations shape the everyday lives of single mothers from third countries, and how crucial social policies and social work practice are in addressing these challenges.

Keywords: third-country nationals, residence permit, social rights, single-parent family, discrimination, legal status, migration policy

Vsebina

1. TEORETIČNA IZHODIŠČA	1
1.1 MIGRACIJSKA POLITIKA REPUBLIKE SLOVENIJA	1
1.1.2 Opredelitev tujke in pravnega položaja v kontekstu hierarhije državljanских statusov	2
1.1.3 Dovoljenje za prebivanje	4
1.1.4 Pridobitev državljanstva RS za državljanke tretjih držav	8
1.2 SOCIALNE PRAVICE TUJK V SLOVENIJI	9
1.2.1 Socialna zaščita	9
1.2.2. Dostop do pravic iz socialnega varstva za državljanke tretjih držav	11
1.2.3. Mehanizmi izključevanja: strukturno nasilje in diskriminacija	15
1.3. DRUŽINA	18
1.3.1. Enostarševske družine	19
1.3.2 Enostarševske družine kot ranljiva družbena skupina	21
2. FORMULACIJA PROBLEMA	24
3. METODOLOGIJA	27
3.1 Vrsta raziskave	27
3.2 Merski instrument in viri podatkov	28
3.2 Populacija in vzorčenje	28
3.3. Zbiranje podatkov	29
3.4 Obdelava in analiza podatkov	29
4. REZULTATI	30
1. PRIDOBIVANJE DOVOLJENJA ZA BIVANJE	30
2. DOSTOP DO SOCIALNIH PRAVIC V ČASU ZAKONSKE ZVEZE	39
3.VPLIV RAZPADA ZAKONSKE ZVEZE NA STATUS IN VSAKDANJE ŽIVLJENJE	41
4.DOSTOP DO SOCIALNIH PRAVIC PO RAZPADU ZAKONSKE ZVEZE	47
5. (NE)ENAKOPRAVNOST V SISTEMU SOCIALNEGA VARSTVA	54
5.RAZPRAVA	58
6.SKLEPI	64
7.PREDLOGI	65
8. VIRI IN LITERATURA	67
9. PRILOGE	71
9.1 Vodilo za intervju	71
9.2 Osno kodiranje	74

1. TEORETIČNA IZHODIŠČA

1.1 MIGRACIJSKA POLITIKA REPUBLIKE SLOVENIJA

Strategija ekonomskih migracij za obdobje 2010–2020 se je osredotočala predvsem na vključevanje migrantskih delavk na trg dela, pri tem pa je zanemarila širši družbeni vidik njihovega bivanja, kot so kakovost življenja, integracija njihovih družinskih članic in sprejetost njihove kulturne identitete v Sloveniji. Zaradi tega so bile tuje delavke obravnavane predvsem kot delovna sila, osredotočeno na njihovo gospodarsko učinkovitost, ne pa kot posameznice s celostnimi družbenimi potrebami in pravicami (UMAR, 2021, str. 72).

Pomemben strateški dokument na področju migracij je tudi Strategija Vlade Republike Slovenije na področju migracij, ki jo je Ministrstvo za notranje zadeve pripravilo leta 2019. V njej so povzeta načela migracijske politike, opredeljena že v Resoluciji o imigracijski politiki (1999) in Resoluciji o migracijski politiki (2002), hkrati pa temelji na nacionalni zakonodaji, zakonodaji EU in mednarodnih pravnih aktih s področja migracij. Strategija temelji na šestih vsebinskih stebrih: zakonite ekonomske migracije, mednarodna zaščita, boj proti nezakonitim migracijam in vračanje, varnost, integracija ter zunanja razsežnost migracij (Ministrstvo za notranje zadeve, 2019, str. 19).

Med osrednje cilje strategije sodi oblikovanje priseljske politike, ki bi ublažila negativne demografske trende, kot je zmanjševanje števila delovno sposobnega prebivalstva, hkrati pa bi odpravljala kratkoročna neskladja na trgu dela. Strategija si prizadeva tudi za privabljanje priseljencev, ki prispevajo k večji inovativnosti, podjetnosti in konkurenčnosti slovenskega gospodarstva ter povečujejo človeški kapital (Medica in Lukič, 2011).

Na zakonodajni ravni je bil na podlagi Resolucije o imigracijski politiki (1999) in v skladu z Državnim programom Republike Slovenije za prevzem pravnega reda EU do leta 2002 leta 2000 sprejet Zakon o zaposlovanju in delu tujcev. Ta je v slovenski pravni red uvedel kvotni sistem za zaposlovanje tujk, po katerem država letno določa maksimalno število delovnih dovoljenj, ki jih lahko izda, to število pa ne sme presegati pet odstotkov aktivnega prebivalstva (Beznec, 2016, str. 152–153).

Poleg določitve letne kvote je zakon uveljavil tudi natančno regulacijo dostopa do slovenskega trga dela. Ta se razlikuje glede na vrsto zaposlitve, trajanje aktivnosti in namen prisotnosti v državi – na primer z različnimi vrstami delovnih dovoljenj ter obveznimi

postopki prijave in odjave dela. V povezavi z Zakonom o tujcih (1999), ki pogojuje začasno bivanje v Sloveniji s točno določenim namenom (npr. delo, študij, združevanje družine), je bila tako vzpostavljena močna povezava med zaposlitvijo migrantske delavke, dovoljenjem za bivanje in možnostjo vključevanja njenih družinskih članic (Bez nec, 2009, str. 17; Pajnik, 2016).

Nadzor nad priseljevanjem je celota vseh ukrepov, politik, argumentacij in ideologij z dvojnimi namenom: po eni strani gre za selekcijo priseljencev (kdo in s kakšnimi pogoji sme vstopiti in ostati v državi), po drugi strani pa za navidezno varovanje domače populacije (ohranjanje zaposlitvenih možnosti in javnih servisov za domačine). Ko govorimo o nadzoru nad priseljevanjem, se srečujemo z različnimi osebnimi pravnimi statusi, ki jih ne državljan ali ne državljanica lahko pridobi v državi priselitve (Zorn 2013, str.172).

1.1.2 Opredelitev tujke in pravnega položaja v kontekstu hierarhije državljanskih statusov

Tujka je v Zakonu o tujcih (2023) opredeljena kot »vsakdo, ki nima državljanstva RS«. Za vstop v Republiko Slovenijo mora poleg veljavne potne listine imeti tudi ustrezen pravni naslov – to je vizum ali dovoljenje za prebivanje, ki ga izda Republika Slovenija ali katera od držav podpisnic Schengenske konvencije (Zakon o tujcih, 2023, 33. člen).

Zakon o tujcih (2023) ureja ključna vprašanja v zvezi s tujkami kot so: vstop v državo, pridobivanje vizumov in dovoljenj za prebivanje, izstop iz države, prostovoljno ali prisilno vračanje ter vključevanje v družbo. Njegove določbe veljajo za vse tujke, razen za prosilke za mednarodno zaščito, za osebe s priznano mednarodno zaščito, začasnim zatočiščem ali začasno zaščito ter za tiste, ki so po mednarodnem pravu upravičene do privilegijev ali imunitet.

Zaradi prenosa Direktive o pravicah državljanek EU Zakon o tujcih (2023) določa številne izjeme in ugodnejše pogoje glede vstopa in prebivanja za državljanke držav članic EU in EGP ter njihove družinske članice v primerjavi z državljankami tretjih držav (Greif, 2023, str. 220).

Zakonodajni okvir, ki ureja področje priseljenk, ustvarja širok spekter različnih državljanskih statusov, pri čemer vsak prinaša različen obseg pravic. Pistotnik (2021, str. 82–83) izpostavlja, da obstaja 21 takšnih statusov, med njimi pa so: nedokumentirana oseba, oseba z začasnim zatočiščem, prosilka za azil oziroma mednarodno zaščito, oseba s

subsidiarno zaščito, begunka, oseba z dovoljenjem za začasno prebivanje, oseba z dovoljenjem za stalno prebivanje, državljanka EU in državljanka Republike Slovenije. Najmanj, oziroma nič pravic ima nedokumentirana oseba, največ pravic pa uživa državljanka RS (Pistotnik, 2021, str. 82–83; Bučar Ručman, 2014; Zorn, 2013, str. 172; Beznec, 2009).

Čeprav osebe z dovoljenjem za stalno prebivanje pravno še vedno sodijo med tujke in so vključene v okvir Zakona o tujcih (2023), jim zaradi dolgotrajnega prebivanja v Sloveniji ni več potrebno vsakič znova utemeljevati razloga za svoje bivanje (Greif, 2023, str. 220).

Pistotnik (2021, str. 82–83) obenem opozarja, da se je v Sloveniji od leta 1991 postopoma vzpostavljala in utrjevala hierarhija državljskih statusov, ki temelji na stopnji povezanosti posameznic z državo. Ta hierarhizacija določa, kakšen obseg pravic in dolžnosti jim pripada. Proces se je razvijal vzporedno s širšo geopolitično hierarhizacijo državljanstev, ki razmejuje med državljkami EU in tistimi iz tretjih držav.

Migracijska politika Republike Slovenije tujke sistematično razvršča v dve glavni skupini: na tiste, ki prihajajo iz držav članic EU ali drugih t. i. “dominantnih” držav (kot so ZDA, Kanada, Avstralija) in na tujke iz tretjih držav, ki niso članice EU. Prvo skupino sestavljajo privilegirane tujke, drugo pa neprivilegirane (Bučar Ručman, 2014, str. 53; Zorn, 2008, str. 171). Ključna razlika med njimi je, da članice neprivilegirane skupine le redko, razen v izjemnih primerih, lahko napredujejo v privilegirano skupino. Te izjeme se nanašajo na posameznice, ki jih država šteje za “zaželene”. Sem sodijo visoko usposobljene delavke, kulturnice, športnice, gospodarstvenice ali tujke, ki se poročijo z osebami iz že privilegirane skupnosti (Bučar Ručman, 2014 v Smaga in Urlep, 2019, str. 15).

Državna migracijska politika je naravnana tako, da bolj odprto sprejema tiste tujke, ki lahko prispevajo k gospodarskemu ali družbenemu interesu države. Takim posameznicam je pogosto olajšan dostop do dovoljenj za prebivanje – na primer preko tako imenovane modre karte za visokokvalificirane delavke (Bučar Ručman, 2014; Pistotnik, 2021; Beznec, 2009; Pajnik, 2016). Jasno je torej razvidno, da migracijska politika dovoljuje izjeme predvsem v primerih, ko te koristijo državam članicam EU.

V svoji analizi Bučar Ručman (2014 v Smaga in Urlep, 2019, str. 15–16) poudarja, da takšno formalno razlikovanje med različnimi skupinami tujk pomeni očitno obliko institucionalne in strukturne diskriminacije ter izkoriščanja. Po njenem mnenju migracijska politika kaže, da so državljanke tretjih držav v Sloveniji večinoma dobrodošle le toliko časa

dokler prispevajo več, kot od države prejemajo (Bučar Ručman, 2014 in 2016; Beznec, 2009).

Bučar Ručman (2014) opozarja tudi na dejstvo, da se razlike ne vzpostavljajo zgolj na podlagi državljanstva, temveč tudi glede na poklicno usmerjenost posameznic in celo na narodnost njihovih prednic. V skladu z migracijsko politiko RS lahko tujke v grobem razdelimo na državljanke EU in na pripadnice tretjih držav. V slednji skupini se nato znova razlikuje med tistimi, ki za vstop potrebujejo vizum, in tistimi, ki ga ne. Že v fazi vstopa v državo se tako oblikujejo različni režimi dostopa, pri čemer morajo nekatere dokazovati namen prihoda ter zagotovljena sredstva za preživljanje. Ta razvrstitev pa vpliva tudi na dolžino bivanja in na druge pravice, ki so tujkam dostopne (Bučar Ručman, 2014).

V vsakdanjem življenju to pomeni hierarhijo dostopa do socialnih, političnih in ekonomskih pravic. Največ pravic imajo državljani, nekoliko manj tujci z dovoljenjem za stalno prebivanje in begunci (ki so pridobili status begunca po Zakonu o mednarodni zaščiti). Še nekoliko manj pravic imajo tujci z dovoljenjem za začasno prebivanje, tujci z dovoljenjem za zadrževanje, tujci brez dovoljenja za bivanje pa so reducirani na golo pravico do življenja, ki pa vključuje tudi pravico do nujne medicinske pomoči (Zorn, 2013, str. 172).

1.1.3 Dovoljenje za prebivanje

Splošni pogoji, ki jih mora tujka izpolnjevati za pridobitev dovoljenja za prebivanje, so opredeljeni v 33. členu Zakona o tujcih (2023). Med te pogoje spadajo: veljavna potna listina, katere veljavnost presega načrtovano obdobje bivanja v Sloveniji za najmanj tri mesece, ustrezno zdravstveno zavarovanje, ki pokriva vsaj nujne zdravstvene storitve, ter zadostna finančna sredstva za preživljanje – vsaj v višini osnovnega zneska minimalnega dohodka v Republiki Sloveniji – ali druga oblika zagotovitve preživljanja (Greif, 2023, str. 220; Zakon o tujcih, 2023).

Dovoljenje za prebivanje, kot ga opredeljuje Zakon o tujcih (2023) pomeni bodisi dovoljenje za začasno bivanje v Republiki Sloveniji za določen čas in običajno tudi določen namen (torej začasno prebivanje), bodisi dovoljenje za stalno prebivanje brez časovne ali vsebinske omejitve glede namena bivanja (stalno prebivanje) (Greif, 2023, str. 220).

Postopki za izdajo dovoljenja za začasno oz. stalno prebivanje državljanek tretjih držav.

Za odločanje o prošnjah, ukrepih in postopkovni obravnavi v zvezi s prebivališčem tujk iz tretjih držav v Sloveniji, so na prvi stopnji pristojne upravne enote, ki delujejo skladno z Zakonom o splošnem upravnem postopku (2006). Pristojnost se določa glede na kraj dejanskega ali načrtovanega prebivanja posameznice.

Vloge za podaljšanje dovoljenj za začasno ali stalno prebivanje morajo tujke oddati priporočeno po pošti ali osebno – ob predhodni rezervaciji termina – na oddelku za tujce pri krajevno pristojni upravni enoti. Po oddaji vloge predložijo tudi dodatna zahtevana dokazila, in sicer v skladu s pisnim pozivom, ki ga prejmejo po pošti na naslov, kjer prebivajo (Urad vlade RS za oskrbo in integracijo migrantk, 2024d).

Na izvedbeni ravni predstavlja migracijsko pravo pomemben del upravnega prava, saj o možnostih tujk za vstop, bivanje in nadaljnje prebivanje v Republiki Sloveniji odločajo upravni organi v okviru upravnega postopka (Bardutzky, 2023, str. 18).

Dovoljenje za začasno prebivanje družinskega člana slovenskega državljana

Splošne pogoje za izdajo dovoljenja za začasno prebivanje določa 128. člen Zakona o tujcih (2023). Družinskemu članu, ki ni državljan EU, se dovoljenje za začasno prebivanje lahko izda, če izpolnjuje naslednje pogoje: (1) je družinski član državljana EU, ki v Republiki Sloveniji prebiva na podlagi izdanega potrdila o prijavi prebivanja ali dovoljenja za stalno prebivanje, ali slovenskega državljana, ki ima v Republiki Sloveniji prijavljeno prebivališče; (2) ima veljavno osebno izkaznico ali veljavni potni list; (3) ima zagotovljena zadostna sredstva za preživljanje, pri čemer se pri ugotavljanju upoštevajo osebne razmere družinskega člana in državljana EU oziroma slovenskega državljana. Ta sredstva ne smejo biti nižja od ravni, določene za pridobitev pravice do denarne socialne pomoči v skladu z zakonom, ki ureja socialno varstvene prejemke; (4) ima ustrezno zdravstveno zavarovanje; (5) je vstopil v Republiko Slovenijo v skladu z določbami zakona o Tujcih; (6) se ne ugotovi, da je bila zakonska zveza sklenjena oziroma partnerska skupnost registrirana predvsem z namenom pridobitve dovoljenja za prebivanje; (7) niso podani razlogi za zavrnitev izdaje dovoljenja iz druge, tretje, četrte ali pete alineje prvega odstavka 124. člena Zakona o tujcih (Zakon o tujcih, 2023).

Pogoje glede zadostnih sredstev za preživljanje lahko družinski član izpolnjuje na različne načine. To vključuje sredstva, ki si jih zagotavlja sam z delom, pravicami iz dela ali

zavarovanja, dohodki iz premoženja, dohodki iz kapitala ali drugih virov, vključno s pomočjo tistih, ki so ga dolžni preživljati. Možnost izkazovanja zadostnih sredstev obstaja tudi s pogodbo, s katero družinskemu članu druga fizična ali pravna oseba izplačuje določen znesek za preživljanje. Ta pogodba mora biti sklenjena v Republiki Sloveniji v obliki neposredno izvršljivega notarskega zapisa (Zakon o tujcih, 2023).

Dovoljenje za začasno prebivanje se izda družinskemu članu z enako veljavnostjo, kot je izdano potrdilo o prijavi prebivanja državljanu EU, oziroma družinskemu članu državljana EU z dovoljenjem za stalno prebivanje in družinskemu članu slovenskega državljana, vendar za obdobje petih let. Dovoljenje se ne izda za daljši čas od dopolnjenega 21. leta starosti, neporočenim potomcem mlajšim od 21 let in prednikom državljana EU ali slovenskega državljana, ki je mlajši od 21 let. Za izdajo dovoljenja za začasno prebivanje je pristojna upravna enota, na območju katere družinski član prebiva (Zakon o tujcih, 2023).

Družinskemu članu, ki ima dovoljenje za začasno prebivanje v Republiki Sloveniji, se lahko dovoljenje podaljša pod enakimi pogoji, kot so bili izpolnjeni ob izdaji. Za podaljšanje dovoljenja je potrebno zaprositi pred pretekom dovoljenja pri upravni enoti, na območju katere družinski član prebiva. O pravočasno vloženi prošnji za podaljšanje dovoljenja upravna enota družinskemu članu izda potrdilo, ki velja kot dovoljenje za začasno prebivanje do dokončne odločitve o prošnji (Zakon o tujcih, 2023).

Ohranitev dovoljenja za začasno bivanje družinskega člana slovenskega državljana

V skladu z Zakonom o tujcih (Zakon o tujcih, 2023) ima družinski član slovenskega državljana v določenih okoliščinah pravico obdržati dovoljenje za začasno prebivanje tudi po prenehanju skupnega življenja z državljanom. (1) Je dovoljenje izdano družinskemu članu v primeru smrti državljana EU ali slovenskega državljana, s katerim je družinski član v Republiki Sloveniji prebival najmanj eno leto, ostane v veljavi, če ima družinski član zagotovljena zadostna sredstva za preživljanje in ustrezno zdravstveno zavarovanje ali če je v Republiki Sloveniji zaposlen ali samozaposlen. (2) Zaradi smrti ali odhoda državljana EU iz Republike Slovenije, dovoljenje za začasno prebivanje, izdano otroku državljana EU ali otrokovemu staršu, ki skrbi za vzgojo in varstvo otroka ostane v veljavi, če se otrok v Republiki Sloveniji šola. (3) Zaradi razveze ali razveljavitve zakonske zveze in zaradi razveljavitve registrirane partnerske skupnosti dovoljenje za začasno prebivanje, izdano zakoncu ali registriranemu partnerju državljana EU ali slovenskega državljana, ki ima zagotovljena zadostna sredstva za preživljanje in ustrezno zdravstveno zavarovanje, ostane

v veljavi v naslednjih primerih: (1) če je zakonska zveza ali registrirana partnerska skupnost trajala najmanj tri leta, od tega eno leto v Republiki Sloveniji; (2) zaradi izvrševanja roditeljske pravice ali skrbništva nad otroki državljana EU ali slovenskega državljana, ki so mu dani v varstvo in vzgojo ali zaradi izvrševanja dovoljenih stikov z mladoletnimi otroki državljana EU ali slovenskega državljana; (3) zaradi izvrševanja roditeljske pravice nad otroki, ki prebivajo v Republiki Sloveniji in so bili dani v varstvo in vzgojo drugemu roditelju; (4) če je bil v času trajanja zakonske zveze ali registrirane partnerske skupnosti žrtev družinskega nasilja ali kadar to upravičujejo druge posebno težke okoliščine. (Zakon o tujcih, 2023, 129 člen)

Dovoljenje za stalno prebivanje družinskega člana slovenskega državljana

Zakon o tujcih (2023) natančno določa postopke za izdajo dovoljenja za stalno prebivanje družinskim članom, ki niso državljani EU, s ciljem regulacije njihovega zakonitega prebivanja v Republiki Sloveniji. Po določbah 130. člena Zakona o tujcih se lahko dovoljenje za stalno prebivanje izda družinskemu članu, ki v Sloveniji neprekinjeno prebiva pet let na podlagi dovoljenja za začasno prebivanje, potrdila o vloženih prošnji za izdajo oziroma podaljšanje dovoljenja za začasno prebivanje ali veljavne osebne izkaznice oziroma veljavnega potnega lista, pod pogojem, da ne obstaja utemeljen sum, da bi njegovo prebivanje v Republiki Sloveniji pomenilo resno in dejansko nevarnost za javni red, varnost ali mednarodne odnose Republike Slovenije ali, da bo njegovo prebivanje povezano z izvajanjem terorističnih ali drugih nasilnih dejanj, nezakonitimi obveščevalnimi dejavnostmi, proizvodnjo ali prometom z drogami ali izvrševanjem drugih kaznivih dejanj. V času odločanja o prošnji za izdajo dovoljenja za stalno prebivanje mora družinski član v Republiki Sloveniji prebivati na podlagi dovoljenja za začasno prebivanje (Zakon o tujcih, 2023).

Pogoj petletnega neprekinjenega zakonitega prebivanja je izpolnjen tudi, če je bil družinski član v tem obdobju odsoten iz Republike Slovenije: za največ šest mesecev na leto; enkrat do največ dvanajst zaporednih mesecev iz pomembnih razlogov, kot so nosečnost, rojstvo otroka, resna bolezen, študij, poklicno usposabljanje, napotitev na delo v drugo državo zaradi služenja vojaškega roka (Zakon o tujcih, 2023).

Družinskemu članu državljana EU, ki ima dovoljenje za stalno prebivanje v Republiki Sloveniji, in družinskemu članu slovenskega državljana se lahko dovoljenje za stalno

prebivanje izda po dveh letih neprekinjenega zakonitega prebivanja v Republiki Sloveniji (Zakon o tujcih, 2023).

Če je državljani EU umrl v času, ko je v Republiki Sloveniji zakonito prebival in ko je bil v Republiki Sloveniji zaposlen ali je opravljal delo kot samozaposlena oseba vendar še ni pridobil dovoljenja za stalno prebivanje, se njegovim družinskim članom lahko izda dovoljenje za stalno prebivanje pred iztekom petletnega roka, če: (1) je državljani EU kot zaposlena ali samozaposlena oseba v Republiki Sloveniji zakonito prebival neprekinjeno dve leti pred smrtjo; (2) je smrt državljanu EU posledica nezgode pri delu ali poklicne bolezni, ne glede na dolžino njegovega prebivanja v Republiki Sloveniji (Zakon o tujcih, 2023).

Za izdajo dovoljenja za stalno prebivanje za družinskega člana lahko zaprosi državljani EU oziroma slovenski državljani ali družinski član oziroma njegov zakoniti zastopnik. Za sprejem prošnje in izdajo dovoljenja za stalno prebivanje za družinskega člana je pristojna upravna enota, na območju katere družinski član prebiva (Zakon o tujcih, 2023).

Dovoljenje za stalno prebivanje se družinskemu članu izda za neomejeno časovno obdobje (Zakon o tujcih, 2023).

1.1.4 Pridobitev državljanstva RS za državljanke tretjih držav.

Pripadnice tretjih držav lahko pridobijo slovensko državljanstvo v različnih okoliščinah. To velja, na primer, kadar je eden od staršev po rojstvu državljani Republike Slovenije ali kadar so starši neznani, brez državljanstva ali njihova državljanska pripadnost ni znana. Poleg tega je mogoče državljanstvo pridobiti z vložitvijo prošnje in izpolnitvijo predpisanih pogojev – ta postopek imenujemo naturalizacija.

Zakon o državljanstvu Republike Slovenije (1991) določa, da morajo osebe, za katere ne veljajo posebni poenostavljeni postopki (kot so prosilke z mednarodno zaščito, slovenske izseljenke in njihove potomke do četrtega kolena, ženske, poročene s slovenskimi državljani, mladoletne osebe ter posameznice, »katerih sprejem v državljanstvo je v interesu države zaradi znanstvenih, gospodarskih, kulturnih, nacionalnih ali podobnih razlogov«) izpolnjevati naslednje pogoje: izpis iz dosedanjega državljanstva, zakonito bivanje v Sloveniji najmanj deset let, pri čemer mora biti zadnjih pet let neprekinjeno pred vložitvijo prošnje, urejen pravni status tujke, razpolaganje z zadostnimi sredstvi za preživetje, vsaj v višini osnovnega minimalnega dohodka, uspešno opravljen izpit iz slovenskega jezika na osnovni ravni, potrdilo, da ni bila nepogojno obsojena na zaporno

kazen, daljšo od treh mesecev, ali pogojno na več kot eno leto, da ji ni bila izrečena prepoved prebivanja v Sloveniji, da njen sprejem v državljanstvo ne predstavlja grožnje za javni red, varnost ali obrambo države, poravnane davčne obveznosti, zaprisega o spoštovanju svobodnega demokratičnega ustavnega reda (Urad vlade RS za oskrbo in integracijo migrantk, 2024).

1.2 SOCIALNE PRAVICE TUJK V SLOVENIJI

1.2.1 Socialna zaščita

Socialna zaščita zagotavlja pomoč pred tveganjem in ob potrebah na področju brezposelnosti, starševske odgovornosti, bolezni in zdravstvenega varstva, invalidnosti, izgube bližnjega, staranja, stanovanjskih težav in socialne izključenosti. Slovenija sledi smernicam Evropske unije in se tako zgleduje po strategiji Evropa 2020, v kateri so določeni tudi cilji s področja socialne zaščite. Pojem socialna zaščita nima enotne definicije, uporablja pa se v zadnjih desetletjih. V praksi se pojem uporablja kot najširša opredelitev v socialnem sistemu. Ta opredelitev zajema socialno varstvo, socialne ugodnosti in spodbude ter socialno varnost, ki vključuje socialno zavarovanje (Bubnov - Škoberne in Strban, 2010, str. 46).

Mednarodni akti evropske skupnosti in EU v določbah navajajo socialno varstvo in socialno zaščito kot ločena pojma, ponekod pa se uporabljata kot enakovredna. Pogodba o delovanju EU nakazuje opredelitev socialne varnosti, ki obsega klasične pravice za dajatve za devet socialnih primerov, opredelitev socialne zaščite pa vsebuje vse ostale socialne pravice in socialne ugodnosti (Bubnov Škoberne in Strban, 2010, str. 46).

V grobem o socialnih pravicah govorimo v dveh sklopih. V prvo spadajo tiste, za katere smo zavarovani in naše pravice izhajajo iz zavarovanja (pokojnine, zavarovanje za primer brezposelnosti, bolezni, invalidnosti, starševstva, zdravstveno zavarovanje). Druga vrsta pa so denarne pomoči, za katere nismo zavarovani

temveč se podeljujejo po načelu vzajemnosti in solidarnosti tistim, ki niso zmožni preživeti sebe in svoje družine (Leskošek, 2016, str. 95). Hkrati pa se država z Ustavo zavezuje varovati družino, materinstvo, očetovstvo, otroke in mladino, za kar mora ustvariti potrebne razmere. To vključuje dostopnost vseh ljudi do kakovostnega zdravstva, šolstva, socialnega varstva, stanovanja in drugih institucij, ki skupaj zagotavljajo dostojno življenje ljudi (Leskošek, 2016, str. 95).

Sistemi socialne zaščite se na ravni EU ne harmonizirajo, temveč le usklajujejo. Tudi Evropska konvencija o človekovih pravicah izrecno ne določa pravice do socialne varnosti ali denarne pomoči (FRA 2014: 197). Uredba (ES) št. 883/2004 Evropskega parlamenta in Sveta Evrope z dne 29. aprila 2004 o koordinaciji sistemov socialne varnosti, kakor je bila spremenjena z Uredbo komisije (EU) št. 1244/2010 z dne 9. decembra 2010 (UL L 338: 35), ne velja za socialno pomoč. Delno velja za posebne denarne dajatve, za katere se ne plačujejo prispevki in imajo hkrati značilnosti sistema socialne varnosti in sistema socialne pomoči, se pa financirajo izključno s splošnimi davčnimi prispevki. Za te dajatve se uporablja v Uredbi določeno načelo enakega obravnavanja. Gre torej za dve vrsti socialnih dajatev. V prvo spadajo tiste, za katere smo zavarovani in naše pravice izhajajo iz zavarovanja; sem spadajo pokojnine, zavarovanje za primer brezposelnosti, bolezni, invalidnosti, starševstva, zdravstveno zavarovanje. Hkrati pa je država dolžna varovati družino, materinstvo, očetovstvo, otroke in mladino, za kar mora ustvariti potrebne razmere. To vključuje dostopnost vseh ljudi do kakovostnega zdravstva, šolstva, socialnega varstva, stanovanja in drugih institucij, ki skupaj zagotavljajo dostojno življenje ljudi. Druga vrsta pa so denarne pomoči, za katere nismo zavarovani, temveč se podeljujejo po načelu vzajemnosti in solidarnosti tistim, ki niso zmožni preživeti sebe in svoje družine; v Uredbi so obravnavane v členu 70. Medtem ko Uredba EU določa enakost pri pridobivanju pravic prve vrste, so pravice druge vrste bolj ali manj prepuščene državam članicam (Leskovšek, 2016, str. 94).

Socialna varnost

Socialna varnost glede na mednarodno pravno ureditev opredeljuje pravice zaposlenih in drugih oseb, ki opravljajo pridobitno dejavnost, ob tem pa jim omogoča nadomestilo plače ali zaslužka in pokojnine v primeru trajne ali začasne nezmožnosti za delo ali povečanih stroškov za zdravljenje in preživljanje otrok. S tem je delavcem ter ostalim aktivnim osebam in njihovim družinskim članom zagotovljena varnost dohodka in stalen dohodek ob povečanih stroških ali nezmožnosti za delo. V Sloveniji se pojem socialna varnost uporablja za dajatve in prejemke na področju devetih socialnih sistemov. Med te prejemke spada tudi socialnovarstvena dajatev, če se s tem reši socialna varnost upravičenca (Bubnov Škoberne in Strban, 2010, str. 41). Socialno zavarovanje je zakonsko, javno in navadno tudi obvezno zavarovanje, ki pokriva socialno tveganje oz. primere, ki bi pomenili izpad ali izgubo plače oz. zaslužka. Povzročitelj izpada ali izgube zaslužka pa je trajna aličasna nezmožnost za delo ali brezposelnost, vključuje pa tudi zavarovanje za zdravstveno

varstvo. RS se je s 50. členom Ustave RS zavezala k ureditvi obveznega zdravstvenega, pokojninskega, invalidskega ter drugih socialnih zavarovanj in skrbi za delovanje teh sistemov (Bubnov Škoberne in Strban, 2010, str. 43).

Socialno varstvo

Socialno varstvo vsebuje dajatve v denarju, storitvah in stvarne dajatve, ki so po naravi socialne pomoči. Njihov namen je posameznikom, družinam in skupinam prebivalstva s posebnim postopkom omogočiti socialno pomoč. Socialna pomoč v denarju se podeljuje, ko upravičenec nima potrebnih sredstev za življenje, socialna pomoč v naravi pa v primeru, da upravičenec potrebuje socialne storitve, kot so npr. svetovanje, zavodsko varstvo in druga pomoč. Stvarne dajatve pa so npr. hrana, obleke, medicinski pripomočki (Bubnov Škoberne in Strban, 2010, str. 44). Socialno varstvo je namenjeno vsakomur, ki doživi socialno stisko iz objektivnih razlogov. Socialna pomoč in njena pravica do denarne pomoči sta določeni v aktih Sveta Evrope in v aktih EU. Pravica do socialne pomoči je individualizirana in se ugotavlja za vsak konkreten primer posebej. To pa je tudi razlika med pravicami iz socialnih zavarovanj, saj so le-te standardizirane in se potrebe po dajatvi predpostavljajo (Bubnov Škoberne in Strban, 2010, str. 44). Socialno varstvo je dejavnost na civilno-družbeni in državni ravni. Njen namen je reševanje materialne, medčloveške ali odnosne socialne problematike, ob tem pa tudi preprečevanje socialne patologije pri posamezniku ali skupinah na nacionalni ravni. Osnovni nalogi sta tako materialno zaščititi tiste, ki se ne morejo sami, ali pa jim pomagati, da se bodo lahko, ter pomagati tistim, ki ne morejo funkcionirati v temeljnih in sekundarnih odnosih zakona, družine, okolice, službe ter jih to naučiti ali pa zanje ustrezno socialno skrbeti (Ramovš, 1995, str 151–152).

1.2.2. Dostop do pravic iz socialnega varstva za državljanke tretjih držav

Za vprašanje socialne varnosti za priseljenke, državljanke tretjih držav, je značilno dvojno protislovje. V nekaterih sistemih je pridobitev dovoljenja za prebivanje migrantk pogojena z dokazilom, da bodo med svojim bivanjem v gostiteljski državi same sposobne finančno preživeti. Dostop do socialnih pravic je tujkam tudi zakonsko omejen v zakonodaji o tujkah in socialnem varstvu, tako, da niti nimajo dostopa do socialne pomoči in drugih storitev socialne varnosti (nadomestila za brezposelnost ali invalidnino, štipendije, subvencije najemnine, denarne socialne pomoči itd.). Večina držav EU migrantkam z začasnimi statusi ne omogoča dostopa do socialne pomoči, ki je večinoma rezervirana za dolgoročne prebivalke in državljanke (Rasnača in Bogoeski, 2023b, str. 12–13). Medtem, ko so npr.

nekatero državljanke upravičene do določenih socialnih denarnih prejemkov, da bi jim omilili ekonomske posledice in jih zaščitili v primeru brezposelnosti ali nizkih dohodkov, pa v primeru državljanek tretjih držav z začasnimi statusi prenehanje zaposlitve ali nedoseganje cenovnih sredstev za preživljanje pogosto pomeni, da izgubijo tudi pravico do legalnega prebivanja. Zato ne samo, da se tveganja brezposelnosti in nizkih sredstev za preživljanje ne omilijo prek storitev socialne varnosti in denarnih pomoči, ampak izguba službe oz. sredstev za preživljanje pogosto pomeni tudi izgubo pravice do legalnega prebivanja na ozemlju določene države EU (Rasnača in Bogoeski, 2023b, str. 12–13).

Enak dostop (kot državljanke in ljudje z dovoljenjem za stalno prebivanje) do družinskih prejemkov (dodatek ob rojstvu otroka, otroški dodatek, starševsko varstvo, dodatek za veliko družino) pa imajo tudi državljanke tretjih držav, če živijo v Sloveniji z dovoljenjem za začasno prebivanje s svojim otrokom. Ne morejo pa pravic iz starševskega varstva uživati družinske članice priseljenc, ki ne prebivajo v Sloveniji (Rasnača in Bogoeski, 2023b, str. 141).

Socialnovarstveni prejemki, ki izhajajo iz dovoljenja za začasno bivanje

Otroški dodatek

Otroški dodatek je dopolnilni prejemek za preživljanje, vzgojo in izobraževanje otroka. Pravica do prejema otroškega dodatka se lahko uveljavlja pri centru za socialno delo (CSD), kjer ima upravičenec stalno prebivališče oziroma kjer večina družinskih članov dejansko prebiva, če je posameznikovo stalno ali začasno prebivališče na različnih naslovih.

Pravica do otroškega dodatka lahko pripada enemu od staršev oziroma drugi osebi za otroka s prijavljenim prebivališčem v Republiki Sloveniji do dopolnjenega 18. leta starosti otroka, če izpolnjuje tudi druge pogoje po zakonu, ki ureja družinske prejemke. Dodatni pogoj, določen v Zakonu o starševskem varstvu in družinskih prejemkih, je dejansko bivanje v Sloveniji (MDDSZ, 2023a).

Znižano plačilo vrtca

Namen ukrepa znižanega plačila vrtca je starše razbremeniti stroškov v zvezi s plačilom vrtca, olajšati odločitev za naslednjega otroka oziroma spodbuditi rodnost in večjo vključenost otrok v vrtce.

Do subvencioniranja programov predšolske vzgoje iz javnih sredstev so upravičeni starši otrok, ki imajo v Republiki Sloveniji prijavljeno stalno prebivališče oziroma ima vsaj eden od staršev prijavljeno začasno prebivališče in je hkrati zavezanec za dohodnino (MDDSZ, 2023b).

Subvencija prehrane za učence in dijake

Učencem in dijakom s subvencioniranjem prehrane zagotavljajo cenejši ali brezplačen obrok ter tako izboljšujejo dostopnost šolske prehrane posameznikom iz socialno manj vzpodbudnih okolij. Do subvencije šolske prehrane so upravičeni učenci/dijaki, ki imajo status šolajočega v RS (do kosila so upravičeni samo učenci, do malice pa učenci in dijaki). Upravičenost ni vezana na državljanstvo RS. Do subvencije šolske prehrane je lahko upravičen tudi tujec, če se šola v RS in je prijavljen na kosilo ali malico ter če izpolnjuje ostale zakonsko določene pogoje (MDDSZ, 2023c).

Socialnovarstveni prejemki, ki izhajajo iz dovoljenja za stalno bivanje

Denarna socialna pomoč

Denarna socialna pomoč je osnovni in najpomembnejši mehanizem socialne države, ki materialno ogroženim gospodinjstvom zagotavlja minimalni dohodek, s katerim si lahko pomaga revna družina (MDDSZ, 2022). Po Zakonu o socialnovarstvenih prejemnikih upravičenci do Denarne socialne pomoči so državljani ali državljanke Republike Slovenije, ki imajo stalno prebivališče v Republiki Sloveniji, tujci ali tujke, ki imajo dovoljenje za stalno prebivanje in stalno prebivališče v Republiki Sloveniji ter osebe, ki jim je priznana mednarodna zaščita in njihovi družinski člani, ki so na podlagi pravice do združitve družine pridobili dovoljenje za prebivanje v Republiki Sloveniji in imajo prijavljeno stalno oziroma začasno prebivališče v Republiki Sloveniji. (ZSVarPre, 2010). Upravičenec do denarne socialne pomoči si ne more zagotoviti sredstev za življenje preko zaposlitve, premoženja, preživnine, zavarovanja ali drugih zakonsko določenih oblik dohodka. Ker na svojo situacijo nima vpliva in ni sposoben doseči minimalnega življenjskega standarda, uveljavlja pravico do socialnih transferjev ter določenih oprostitev in olajšav skladno z Zakonom o uveljavljanju pravic iz javnih sredstev – ZUPJS. (MDDSZ, 2023f).

Višina osnovnega zneska minimalnega dohodka, na katerem temelji denarna socialna pomoč, od 1. 4. 2025 znaša 494.09 evra. (MDDSZ, 2023f) Zakon, ki določa meje dohodkov

ter druge pogoje za pridobitev denarne socialne pomoči, je Zakon o socialnovarstvenih prejemkih (ZSVarPre, 2010).

Izredna denarna socialna pomoč

Izredna denarna socialna pomoč je namenjena kritju izrednih stroškov, vezanih na preživetje, ki jih z lastnim dohodkom ali dohodkom družine ni mogoče pokriti. Izredno socialno pomoč lahko dobijo tudi ljudje, ki so se znašli v položaju materialne ogroženosti iz razlogov na katere nimajo vpliva. Pomoč poteka v enkratnem znesku za obdobje 3 do 6 mesecev. Izredna denarna socialna pomoč je mesečno omejena na 494,09 evrov za samsko, delovno neaktivno osebo in 1106 evra za družino. Letna omejitev za samsko, delovno neaktivno osebo znaša največ 2010,9 evra in 5530 evra za družino. Tu je potrebno še dodatno upoštevati dejstvo, da je, ne glede na določeno izplačilo zgornje omejitve, dodeljevanje izredne denarne pomoči omejeno na višino treh cenзов, ki jih oseba lahko dobi v roku enega koledarskega leta ob naravnih nesrečah. Višina dveh cenзов pa se ne dodeli za plačilo dolgov, ampak »za poračun elektrike, nakup pralnega stroja, štedilnika, drv in podobnega.« (MDDSZ, 2023f).

Pravico do plačila obveznega zdravstvenega prispevka in pravico do plačila prispevka za obvezno zdravstveno zavarovanje.

V primeru, da je oseba brezposelna oziroma je v evidenci iskalcev zaposlitev in nima dovolj lastnih sredstev za plačilo dopolnilnega zdravstvenega zavarovanja, se ji lahko za obdobje, za katero se osebi dodeli denarna socialna pomoč, v celoti zagotovi zdravstveno oskrbo. Postopek je naslednji: center za socialno delo obvesti ZRSZ, pri kateri ima oseba sklenjeno prostovoljno zdravstveno zavarovanje. S tem oseba ni dolžna plačevati premij dopolnilnega zdravstvenega zavarovanja. Osebe, ki imajo možnost koriščenja te pravice, izpolnjujejo pogoje za denarno socialno pomoč in niso »zavarovanci iz drugega naslova, določenega z zakonom, ki ureja zdravstveno zavarovanje«. (MDDSZ, 2023d) Namen te pravice je zagotoviti osnovno zdravstveno zavarovanje vsem ljudem, ki so državljani Republike Slovenije in bivajo v le-tej ter ne koristijo osnovnega zdravstvenega zavarovanja iz drugega naslova. Pravica je časovno omejena in odvisna od okoliščin posameznika, ki določajo denarno socialno pomoč. V kolikor oseba vloži vlogo za denarno socialno pomoč, že po uradni dolžnosti odloča center za socialno delo, razen če oseba noče uveljavljati te pravice. Pravica začne veljati od prvega dne meseca po vložitvi vloge za denarno socialno pomoč. Pogoji za uveljavljanje kritja prispevkov za osnovno zdravstveno zavarovanje so naslednji:

oseba je državljan Republike Slovenije in je upravičena do denarne socialne pomoči oziroma izpolnjuje pogoje za le-to ter ni na drugem naslovu zdravstveno zavarovana (MDDSZ, 2023d).

Druge pravice iz javnih sredstev

Subvencije najemnine

Subvencija najemnine je namenjena tistim, ki nimajo lastnega stanovanja in imajo nizke dohodke. Do subvencije upravičeni, če so najemniki v neprofitnem stanovanju, namenskem najemnem stanovanju, bivalni enoti, tržnem najemnem ali hišniškem stanovanju. Osebe, ki so upravičene do subvencije najemnine, so najemniki z zakonom določenega stanovanja (lahko je neprofiten ali pa tržen). Njihov dohodek ne sme presegati minimalnega dohodka, ki je za 30% povečan od ugotovljenega dohodka in pa za znesek neprofitne najemnine. (MDDSZ, 2023e) Subvencija najemnine znaša največ 80 % neprofitne najemnine in se določi glede na višino razlike med najemnino in dohodkom osebe, ki je zmanjšan za minimalni dohodek, ter za 30% ugotovljenega dohodka. Oseba dobi najemnino en mesec po vložitvi vloge za dodelitev subvencije za eno leto oziroma do izteka najemne pogodbe. (MDDSZ, 2023e) Za subvencijo tržne najemnine lahko zaprosijo samo osebe, če na razpisu za najem neprofitnega stanovanja niso bile izbrane ali če v občini stalnega prebivališča v zadnjem letu ni bilo objavljenega razpisa. Za pridobitev subvencije se je potrebno oglasiti na pristojnem centru za socialno delo s kopijo najemne pogodbe (MDDSZ, 2022). Splošni pogoji, ki jih morajo izpolnjevati prosilci, da so upravičeni do dodelitve neprofitnega stanovanja, so: državljanstvo Republike Slovenije; stalno prebivališče v občini ali na območju delovanja javnega stanovanjskega sklada ali neprofitne stanovanjske organizacije, v kateri je zaprosil za pridobitev neprofitnega stanovanja; da je prosilec poslovno popolnoma sposobna oseba; da prosilec ali kdo izmed oseb, ki skupaj z njim uporabljajo stanovanje (v nadaljnjem besedilu: gospodinjstvo), ni najemnik neprofitnega stanovanja, oddanega za nedoločen čas in z neprofitno najemnino, ali lastnik ali solastnik drugega stanovanja ali stanovanjske stavbe ali lastnik drugega premoženja, ki skupaj presegajo vrednost 60% primerne stanovanja. Navedena omejitev ne velja za lastnike ali solastnike stanovanj, ki jih morajo lastniki po zakonu oddajati v najem za nedoločen čas za neprofitno najemnino (Pravilnik o dodeljevanju neprofitnih stanovanj v najem, 2024).

1.2.3. Mehanizmi izključevanja: strukturno nasilje in diskriminacija

Fidler (2024, str. 112) v svoji raziskavi ugotavlja, da součinkovanje migracijske zakonodaje z zakonodajo o državljanstvu, trgu dela in socialnem varstvu v vsakdanjem življenju udeleženk raziskave deluje kot mehanizem izključevanja, saj jim otežuje uresničevanje pravice do stalnega prebivanja na ozemlju RS in polnega obsega socialnih pravic. Življenje z dovoljenjem za začasno prebivanje jim omogoča legalno prebivanje v RS in dostop do nekaterih socialnih pravic samo pod določenimi pogoji in le za določen čas. Ti pogoji določajo da je to dovoljenje veljavno, če ne spremenijo zaposlitvenega statusa in ne izgubijo rednih prihodkov, če ne spremenijo družinskega statusa (se poročijo, se razvežejo) ter če imajo urejeno prijavo bivališča.

Od socialnih prejemkov, tujke s dovoljenjem za začasno prebivanje prejemajo le družinske prejemke, do druge denarne podpore za zaščito v primeru brezposelnosti ali nizkih prihodkov pa niso upravičene (do denarne socialne pomoči, varstvenega dodatka, državne štipendije, subvencije najemnine do nadomestila za brezposelnost pa samo pod določenimi pogoji). Ta pravno predpisana negotovost udeleženkam raziskave slabša kvaliteto življenjskih razmer, ker jim onemogoča uresničevanje delavskih pravic in dostopa do polnega obsega socialnih pravic. V odnosih z drugimi prebivalkami RS učinkuje kot neenako razmerje družbene moči in neenake življenjske možnosti. To ima za posameznice pogubne učinke, saj jim otežuje zadovoljitev osnovnih življenjskih potreb, ta grožnja ostaja vse dokler vse članice družine ne pridobijo dovoljenja za stalno prebivanje. (Fidler, 2024)

Pregled izkušenj življenja z dovoljenjem za začasno prebivanje udeleženk raziskave (Fidler, 2024) pokaže, da največ socialno-ekonomskih in psihičnih stisk povzroča negotovost zaradi dolgotrajnih, netransparentnih in zapletenih administrativnih postopkov za podaljševanje dovoljenj za prebivanje.

Prav tako je Fidler (2024) izkušnje udeleženk raziskave z dolgotrajnimi, netransparentnimi in zapletenimi postopki za pridobivanje dovoljenj za prebivanje na upravnih enotah združila v tri sklope: a) izzivi pri dostopu do informacij o statusu svojih vlog; b) izzivi pri razumevanju in izpolnjevanju vseh pravnih pogojev za dovoljenja za prebivanje; c) dolge čakalne vrste in počasnost obravnavanja prošenj za pridobitev dovoljenj za prebivanje.

Udeleženke so se soočale s stresnimi izzivi med izpolnjevanjem strogih pogojev za podaljšanje dovoljenj za prebivanje. Pogosto niso razumele vseh specifičnih zahtev, ki so pogoj za pridobitev dovoljenja, kar je oviralo njihov napredek v postopku pridobivanja

dovoljenj. Četudi so splošne informacije o vlogah in obveznih prilogah dostopne na spletni strani Urada vlade RS za oskrbo in integracijo migrantov, ima vsak družina svoje specifične okoliščine. Podrobne informacije o obveznih prilogah za vse specifične situacije pa niso javno dostopne oz. so dostopne samo preko pravnih besedil pravilnikov in zakonov (npr. informacije, da osemnajstletni sin potrebuje izpisek iz matične knjige iz matične države, da je samski; da na računu vlagateljice ne sme biti deficita; kako se šteje regres in božičnica za seštevane zadostnih denarnih sredstev itd.). Pogoji za pridobitev dovoljenj so se vsaki vlagateljici izkazali kot nejasni. Nerazumevanje zaradi jezikovnih ovir je vplivalo, da niso vedno razumele vseh pogojev in podrobnosti o zahtevanih dokazilih, ampak to ni bil glavni razlog za nejasnost. Razen samih prošelj za izdajo dovoljenj so bile informacije na spletni strani in na upravnih enotah samo v slovenščini in angleščini, ne pa v drugih jezikih, ki jih govori veliko priseljenc (npr. bosansko-srbo-hrvaški, albanski, turški, makedonski, ruski, ukrajinski jezik). (Fidler, 2024, str. 79)

Prav tako iz rezultatov raziskave Fidler (2024, str. 114) jasno oriše: brez zaposlitvene pogodbe ni mogoče pridobiti enotnega dovoljenja za delo in prebivanje; brez enotnega dovoljenja za delo in prebivanje vsaj ene članice v družini ni mogoče pridobiti dovoljenja za stalno prebivanje; brez stalnega dovoljenja se ne morejo prijaviti na zavodu za zaposlovanje; če niso prijavljene na zavodu za zaposlovanje, niso upravičene do socialnih prejemkov (razen družinskih prejemkov); brez socialnih prejemkov in samo z minimalnim dohodkom težko najdejo dostopno stanovanje z možnostjo prijave bivališča; brez prijave prebivališča niso vključene v sistem zdravstvenega zavarovanja in lahko izgubijo dovoljenje za prebivanje; brez državljanstva niso upravičene do neprofitnih najemnin; z minimalno plačo; brez zadostnih sredstev za preživljanje ne dosegajo pogojev za podaljšanje dovoljenja za prebivanje; brez stalnega dovoljenja si ne upajo menjati zaposlitve, četudi so pogoji slabi in kršijo delavske pravice; brez zaposlitve, ki bi jim zagotovila zaslužek nad minimalno plačo, in brez daljše pogodbe o zaposlitvi ne dosegajo cenzusa zadostnih sredstev za preživljanje za dovoljenje za stalno prebivanje za svoje družinske članice itd.

Strukturno nasilje v življenju državljanek tretjih držav deluje kot verižna pogojenost dostopa do pravic, saj ta pogojenost otežuje zadovoljitev osnovnih življenjskih potreb oziroma povzroča grožnjo, da lahko vsak trenutek ostanejo brez možnosti zadovoljevanja osnovnih življenjskih potreb. Verižna pogojenost dostopa do pravic tujkam iz tretjih držav otežuje

zadovoljevanje osnovnih življenjskih potreb oziroma reproducira nenehno grožnjo nezmožnosti zadovoljevanja teh potreb (Fidler 2024, str. 115).

Učinkovanje prepleta zakonodaje migracijske politike, politike državljanstva, socialnega varstva in trga dela, ki v jedru razlikuje med priseljenkami glede na njihovo državljanstvo, prihodke, premoženje, družinske vezi, izobrazbo, deluje kot neenako razmerje družbene moči in neenake življenjske možnosti. Priseljenkam, državljankam tretjih držav, omogoča hierarhičen dostop do pravice do prebivanja in socialnih pravic v RS, kar ima za določene posameznice pogubne učinke, saj jim otežuje zadovoljitev osnovnih življenjskih potreb. Tistim z začasnim dovoljenjem za prebivanje ali brez dovoljenja za prebivanje otežuje dostop do dostojnih bivanjskih, delovnih, zdravstvenih in izobraževalnih razmer ter povzroča dolgotrajno negotovost glede prihodnosti teh življenjskih razmer (Fidler, 2024, str. 119).

1.3. DRUŽINA

Družina je nedvoumno mala skupina, vendar s posebnostmi, ki jo razlikujejo od vseh drugih malih skupin. Ko raziskujemo družino kot malo skupino, ugotavljamo, kako neraziskana je ravno v tem skupinskem svojstvu. Ko odkrivamo skupinske značilnosti družine, pa moramo hkrati opozarjati na posebnosti, na drugačnost družinske skupine (Čačinovič Vogrinčič, 1998, str. 128).

Družina je ena najpogostejših in najstarejših človeških institucij. Pojavlja se v vseh znanih kulturah in že od prazgodovine naprej predstavlja pomembno ustanovo v družbi. Večina ljudi odraste v njej in nato kot odrasli oblikujejo svojo lastno družino (Štadler idr., 2009, str. 30).

Vsaka družina obsega vsaj dva človeka. Najpogostejša oblika družine je jedrna ali nuklearna družina, ki jo sestavljajo oče, mati in njuni otroci. Če so poleg staršev in otrok v družino vključeni tudi stari starši, govorimo o razširjeni družini. V razvitih državah so se družine v zadnjih desetletjih močno spremenile. Prej je velika večina otrok odraščala v tradicionalnih družinah z dvema biološkima staršema ali staršema, ki sta otroka oziroma otroke posvojila že v obdobju dojenčka. Dandanes je čedalje več družin posvojitvenih, številne dvostarševske družine so krušne, nastale po ločitvi, narašča tudi število drugih netradicionalnih družin, kot so enostarševske, homoseksualne ali take, ki jih vodijo stari starši. Vse več otrok vsaj del otroštva preživi samo z enim staršem. V zadnjih desetletjih

narašča število ločitev. V ZDA se razveže kar približno polovica zakonov, v Sloveniji vsak tretji zakon (Štadler idr., 2009, str. 30).

Danes poznamo več oblik družin, npr.: žensko osredinjena gospodinjstva, ki ga sestavlja ena ali več generacij žensk, transnacionalne ali »svetovne družine«, domača gospodinjstva, ki se raztezajo v tujino, mavrične družine, enostarševske itd. Švab (2001) pravi, da gre za tipično postmoderen fenomen, ki zajema procese pluralizacije družinskih oblik. Gre za procese, ki so med seboj tesno povezani in so postavljeni v soodvisna razmerja. »Pluralizacija družinskih oblik pomeni soobstoj različnih oblik in načinov družinskega življenja glede na odločitev posameznikov,« (Švab, 2001, str. 80).

Švab (2001) družino opiše kot »totalni« družbeni fenomen, ki je hkrati družbena institucija in skupnost. Je družbeno določeno mesto, kjer se odvijajo tako biološkoreproduktivni procesi kot tudi družbeni in je obenem mesto kolektivnosti in individualnosti. »Spremembe v družinskem življenju so navidezno radikalne med drugim zato, ker odstopajo od ideološkega vzorca nuklearne družine – ločevanje vsakdanjega družinskega življenja in ideološke percepcije družine. V bistvu pa gre, vsaj na nekaterih ravneh, le za osvobajanje od ideologije nuklearne družine« (Švab, 2001, str. 48).

1.3.1. Enostarševske družine

Med družinske oblike sodijo tudi enostarševske družine, ki so kazalec intenzivnih sprememb družinskega življenja v zadnjih nekaj desetletjih, saj njihovo število neprestano narašča. V sodobni, nenehno se spreminjajoči družbi nuklearna družine ni več normativna družinska oblika (Medarič 2004, str. 4) V šestdeseta leta prejšnjega stoletja lahko umestimo pričetek feminističnega zanimanja za enostarševske družine in feministično gibanje v Franciji, ki se je zavzemalo za nedelegantno obravnavanje teh družin (Hantras, Letablier 1996, str. 76).

Piklova (2010, str. 207-214) ločuje štiri oblike enostarševskih družin: razvezane matere, ovdovele matere, samske matere in samske očete. Razloge za nastanek enostarševskih družin Žarki (2006, str. 13) vidi v razvezi družine, razpadu izvenzakonske zveze, posledici smrti enega od zakoncev, v odločitvi matere, da živi sama z otrokom že od njegovega rojstva dalje in v odločitvi odraslega neporočenega posameznika, da posvoji otroka. Skupna lastnost teh družin je, da so se v določenem trenutku znašli v življenjski situaciji, ki je imela za posledico spremembe prilagajanje novim okoliščinam z reorganizacijo vlog družinskih članov.

Pri razpadlih zakonskih (ali nezakonskih) skupnostih se pogosto zgodi, da večina staršev ni sposobna funkcionalno ohraniti svojega starševstva. Pogosto se vsaj eden izmed staršev nagiba k temu, da otroka prepusti drugemu staršu in pri tem pozabi na pomen skupnega starševstva za nadaljnji razvoj otroka (Brajša, 1987). Macuh (2014) poudari, da bi – na osnovi zakona – moral otrok »pripadati« tistemu staršu, ki je sposoben skrbeti zanj v vseh zahtevanih okvirih. Obenem pa drugemu staršu in otroku ne sme biti kratena pravica do stikov. Macuh (2014) navaja, da v večini primerov enostarševskih družin, otrok ostane z materjo, kar pomeni, da je samohranilk okoli 86% odstotkov, preostalih 14 % pa je očetov samohranilcev. Prevladovanje mater kot samohranilk je sicer možno povezano – družbenozgodovinsko – gledano s trendom osamosvajanja žensk. Ta je prinesel njihovo višjo izobrazbo, s pa tem boljše poklicne možnosti in večjo finančno neodvisnost (Krajncan, 2006).

Burghes (1993, str. 6) govori, da smo priča sodobnim trendom in bo vse več staršev in otrok pridobilo izkušnjo življenja v enostarševski družini, kot eno izmed faz v ciklusu življenja družine. Avtor enostarševske družine deli na materinske, ki so v večinskem deležu in očetovske enostarševske družine.

Nemalokrat je vzrok za nastanek enostarševskih družin tudi nasilje, Kozmik (1999, str. 63) ga pojmuje kot pogosto uporabljeno sredstvo za reševanje sporov in problemov v odnosu do šibkejših družinskih članov in pri vzgoji otrok. O fizičnem nasilju in spolnih zlorabah molčijo tako žrtve kot storilci, tako moški kot ženske ter otroci in vsi drugi, ki so vpleteni posredno, večinoma iz prepričanja, da je nasilje del zasebnosti. Nasilnost posameznika ali nemoč posameznika, da se nasilju upre je odvisna od osebne izkušnje doživljanja travm v otroštvu, ki lahko povzročijo, da bolečina postane kontinuiran občutek in način življenja; družbenih sporočil, ki določajo in oblikujejo spolno vedenje (ženske izražajo avtoagresivnost, moški pa agresijo izražajo navzven), ter reprezentacije samega sebe za druge in zase. Nasilje se odraža, kot ena najučinkovitejših oblik socialnega nadzorovanja drugih posameznikov, ker se strah pred nasiljem ne ustavi ob končanem nasilju, saj se nenehno obnavlja ob grožnji ponovitve nasilja. Najpogosteje so storilci običajni ljudje zaradi česar nasilje minimaliziramo in racionaliziramo z opravičevanjem, da gre za običajnega človeka s težavami.

Nasilje kot način nadzorovanja druge osebe je vidno v fizični, spolni, psihični in ekonomski obliki. Ženske o izkušnji nasilja molčijo in vztrajajo v odnosu, zato ker verjamejo, da se to

dogaja samo njim in jim nihče ne bi verjel; ker verjamejo, da se nimajo pravice upreti; iz strahu pred nasilnežem; verjamejo, da so same krive za nasilje; ne verjamejo, da so vredne boljšega življenja in ker se počutijo nemočne zaradi pomanjkanja informacij. Mnoge ženske se zaradi vzgoje prepoznava preko sporočil, kako jo vidijo moški in svojo vrednost merijo po pozornosti, ki jim jo namenijo moški, same pa se vedno znova trudijo zanj (Zaviršek 1997, str. 330-335).

O nasilju molčijo tako moški kot ženske, pravi Zaviršek (1997), tako storilci kot tisti, ki so objekt nasilja, pa tudi vsi tisti, ki (neposrednih) izkušenj z nasiljem nimajo. Ženske, ki so žrtve nasilja in o njem molčijo, največkrat verjamejo, da se nasilje dogaja samo njim in jim ne bo nihče verjel, ali zato, ker menijo, da je nasilje nekaj, kar preživlja vsaka ženska, ali ker verjamejo, da so same odgovorne/krive za nasilje, ki se jim dogaja, ali zato, ker ne verjamejo, da bo njihovo življenje kdaj boljše, ali ker se počutijo manjvredne oz. nevredne pomoči, ali pa zato, ker imajo premalo informacij kaj lahko storijo in kdo jim lahko pri tem pomaga. Moški, ki pa so npr. povzročitelji nasilja, pa o njem molčijo ker menijo, da niso storili nič narobe, ali ker v ženski vidijo bitje, ki si nasilje zasluži, ali ker ne želijo sprejeti posledic svojega vedenja, ali ker se na ta način sprostijo, ali pa ker tako potrdijo svojo nadmoč in utrdijo svojo »moškost«.

V družbi pa še vedno prevladuje mnenje, da je otrok, vzgajan s strani matere samohranilke, ogrožen. Temu sicer ni možno enoznačno pritrditi, res pa je, da pomeni neko določeno tveganje. Kljub izboljšanju položaja žensk v družbi danes obstajajo zelo stroge zahteve, ki izhajajo z delovnega trga in poklica, ki ga ženska opravlja (višina plače, urnik dela, delovno mesto). Na tem mestu pa še vedno obstajajo neenaka razmerja moči med spoloma v družbi, zato lahko slednje matere samohranilke postavlja v bolj ranljive položaje (Krajncan, 2006). Tako za enostarševske družine, kjer z otroki ostane mama, in živijo na robu družbe, obstaja tudi večje tveganje, da bodo otroci in mladostniki imeli čustveno-vedenjske težave. Vse pa je odvisno od tega, v kakšni meri lahko otrok dobiva varnost, socializacijo, ustrezno komunikacijo, vzgojo, čustvene navezave, reševanje težav, razvijanje občutkov lastne vrednosti in graditev vrednostnega sistema (Krajncan, 2006).

1.3.2 Enostarševske družine kot ranljiva družbena skupina

Kuhar (2007) izpostavlja, da je eden izmed dejavnikov, ki vpliva na to, kako težko je doseči neodvisnost in kombinirati delo ter družino, država blaginje. Ta namreč neposredno vpliva na osamosvajanje od primarne družine in oblikovanje lastne družine. Ob tem se vse bolj

širi neoliberalen poudarek, ki v ospredje postavlja vlogo trga, osebno pobudo in samoodgovornost za lastno življenje. Po eni strani se odpirajo nove možnosti in iluzije svobodnih izbir, vendar pa je vse skupaj prežeto s tveganji. V času, ko so tveganja individualizirana, je individualizirana tudi odgovornost za uspeh ali neuspeh. Če so včasih za tveganja obstajala »povpraševanja« po kolektivnih ali političnih ukrepih, je danes vse skupaj razloženo kot zgolj nesrečna življenjska zgodba posameznice (prav tam).

Piklova (2010, str. 207–214) posebej poudari, da je socialna izključenost enostarševskih družin posledica vpliva različnih dejavnikov, ki so privedli do nastanka enostarševske oblike družine in ki različno vplivajo na družbenoekonomske prikrajšanosti teh družin. Revščina, kot jo definira Škerjanc (2010, str. 53), pomeni pomanjkanje tistega, kar je mogoče kupiti z denarjem. V tem kontekstu Piklova (2010, str. 207–214) povezuje revščino v enostarševskih gospodinjstvih z dejstvom, da ta gospodinjstva razpolagajo le z enim dohodkom, ki je velikokrat nizek tudi zaradi odločitve, da odrasla oseba sprejme bolj negotovo in slabše plačano delo, da bi lahko več časa preživela z otroki.

Ranljivost mater samohranilk se pozna še posebej na socialnem področju, saj so matere samohranilke velikokrat brez ustrezne pomoči in podpore. Tako, kot so bile v preteklosti enostarševske družine bolj izjeme kot pravilo in jih je pogosto spremljala družbena stigmatizacija, lahko danes vidimo, da so legitimen in družbeno sprejet tip družinskega življenja. Vseeno pa je stigmatizacijo zamenjala večja socialna ranljivost in nevarnost socialne izključenosti zaradi enormne izpostavljenosti revščini (Macuh, 2014).

Piklova (2010) poudarja, da so enostarševske družine pogosto prikrajšane v več segmentih: v ekonomskem stanju, pri usklajevanju delovnih in družinskih obveznosti, kar je pogosto posledica spolno strukturiranih razlik. V okviru socialne varnosti se srečujejo s številnimi težavami, ki se izražajo pri urejanju preživnin, stanovanjski problematiki, varstvu otrok, denarni pomoči in tudi v obliki stigmatizacije s strani družbe. Enostarševske družine v Sloveniji sodijo med najbolj socialno ranljive skupine, pri čemer se soočajo tudi s čustveno nestabilnostjo, šibkejšo socialno mrežo in nezadovoljstvom z lastnim življenjem. Že v sedemdesetih letih prejšnjega stoletja so prikrajšanost otrok, živečih v enostarševskih družinah, pogosto povezovali z mladinsko delinkventnostjo, kriminalom in nasiljem.

Starši in družine potrebujejo različne oblike podpor: »informacijsko« (informacije o negi, zdravju otrok, izkušnje drugih staršev), »instrumentalno« (varstvo otrok, denarna pomoč),

»čustveno«, »socialno« (druženje z drugimi starši; ta potreba je posebej izrazita pri starših, ki ostanejo po rojstvu otroka doma z njim) (Kuhar, 2011, str. 260).

Na potrebe družin se odziva tudi država in sicer z vrsto ukrepov za lažje zadovoljevanje vsakodnevnih potreb zahtevnega družinskega življenja in za izboljšanje kakovosti življenja družin in njenih članov. V Sloveniji politike s področja družine, otroškega varstva ter usklajevanja delovnega in zasebnega življenja omogočajo določeno prilagodljivost oziroma ponujajo možnosti za samostojno odločanje o načinu življenja posameznih družin. V tem kontekstu se izvajajo tudi številni dopolnilni programi za izboljšanje kakovosti življenja družin. Storitve za pomoč družinam so pomemben del slovenske družinske politike in so zapisane v Resoluciji o temeljih oblikovanja družinske politike (1993) v delu o »dopolnilnih programih za izboljšanje kvalitete življenja družin« (Kuhar, 2011, str. 260).

2. FORMULACIJA PROBLEMA

Diplomsko delo vključuje osvetlitev položaja tujk, ki so matere otrok slovenskih državljanov, zlasti v kontekstu njihovega pravnega položaja in dostopa do socialnih pravic v Sloveniji. Učinkovanje prepleta zakonodaje migracijske politike, politike državljanstva, socialnega varstva in trga dela, ki v jedru razlikuje med priseljenkami glede na njihovo državljanstvo, prihodke, premoženje, družinske vezi, izobrazbo, deluje kot neenako razmerje družbene moči in neenake življenjske možnosti. Priseljenkam, državljankam tretjih držav, omogoča hierarhičen dostop do pravice do prebivanja in socialnih pravic v RS, kar ima za določene posameznice pogubne učinke, saj jim otežuje zadovoljitev osnovnih življenjskih potreb. Tistim z začasnim dovoljenjem za prebivanje ali brez dovoljenja za prebivanje otežuje dostop do dostojnih bivanjskih, delovnih, zdravstvenih in izobraževalnih razmer ter povzroča dolgotrajno negotovost glede prihodnosti teh življenjskih razmer (Fidler, 2024, str. 119).

Enostarševstvo je že samo po sebi pogosto povezano z večjim tveganjem revščine, socialne izključenosti in psihosocialnega stresa – kar je dokumentirano v številnih raziskavah na področju socialne politike. Avramov (2002, str. 42) ugotavlja, da je položaj materinskih enostarševskih družin v Evropi zelo slab kljub družbenim ukrepom. Če ne bi bilo socialne podpore, bi polovica samskih mater z otroki živela v revščini, vendar pa jih ne glede na izdatnost transferjev, tretjina kljub temu živi v revščini. Tudi Renerjeva (1995, str. 21) opozarja, da zlasti materinske enostarševske družine, tako v Sloveniji kot v drugih državah, v primerjavi z drugimi družinami živijo v najtežjih razmerah, saj trpijo pomanjkanje trajnih dobrin zaradi nizkih dohodkov na družinskega člana. Starševstvo v enostarševski družini spremlja najprej in predvsem velika odgovornost za lastno življenje in življenje svojih otrok.

Ko pa je mati hkrati oseba z migrantskim ozadjem, se ti izzivi še dodatno poglobijo, saj so njene pravice in možnosti v veliki meri odvisne od njenega pravnega statusa v državi, dostopa do trga dela, znanja jezika, socialne mreže ter razumevanja sistema. Tema je relevantna, saj opozarja na sistemske pomanjkljivosti, ki tujke po razpadu zakonskih ali partnerskih zvez pogosto postavijo v ranljiv položaj. Socialne pravice so tesno povezane z državljanskim pravnim statusom (tj. državljanstvom, dovoljenjem za bivanje, mednarodno zaščito). Postopki za pridobitev državljanskih statusov so pravno regulirani, povezani so z migracijsko politiko (Zorn, 2023), kar posledično povzroča omejenost pravic na podlagi

Zakona o tujcih (2023), Zakona o državljanstvu (1991), Zakona o socialnem varstvu (2007), Zakona o socialnovarstvenih prejemkih (2010), Zakona o prijavi prebivališča (2016), Zakona o mednarodni zaščiti (2017), Zakona o zaposlovanju, samozaposlovanju in delu tujcev (2011), Zakona o spremembah in dopolnitvah Zakona o tujcih (2023) ter Zakona o splošnem upravnem postopku (2006) itd.

Zakon o socialnem varstvu (2007) za upravičenke pravic iz socialnega varstva (storitve in ukrepi, namenjeni preprečevanju in odpravljanju socialnih stisk in težav posameznikov, družin in skupin prebivalstva) določa državljanke RS, ki imajo stalno prebivališče v Sloveniji, ter tujke, ki imajo dovoljenje za stalno prebivanje v RS; druge prebivalke (ljudi z dovoljenjem za začasno prebivanje, prosilce za azil in ljudi brez pravnega statusa v RS) pa s to definicijo izloča iz dostopa do pravic iz socialnega varstva. Podobno Zakon o socialnovarstvenih prejemkih (2010) določa, da so do socialnovarstvenih prejemkov upravičeni le tisti, ki imajo urejeno stalno bivališče v RS.

Poleg tega so tujke pogosto soočene s kompleksnimi administrativnimi postopki, negotovostjo glede njihovega pravnega statusa in omejenim dostopom do osnovnih socialnih pravic, na kar opozori Fidler (2024) pri pregledu izkušenj življenja udeleženk raziskave z dovoljenjem za začasno prebivanje. Pokaže, da največ socialno-ekonomskih in psihičnih stisk povzroča prav negotovost zaradi dolgotrajnih, netransparentnih in zapletenih administrativnih postopkov za podaljševanje dovoljenj za prebivanje.

Ob tem se odpira širše vprašanje družbene integracije, enakopravnosti in zaščite pravic tujk v Sloveniji, še posebej v povezavi z njihovimi otroki, ki imajo slovensko državljanstvo. Relevantnost teme je dodatno, po mojem mnenju, utemeljena s tem, da ti primeri niso zgolj posamezni, temveč kažejo na širši vzorec, ki jih sedanji pravni okvir ne obravnava dovolj jasno in pravično, kar povzroča negativne socialne in psihološke posledice za te družine.

Osrednji namen raziskave je raziskati pravni položaj in dostop do socialnih pravic tujk iz tretjih držav, ki so matere otrok s slovenskim državljanstvom, ter ugotoviti, kako njihov pravni status vpliva na njihovo vsakdanje življenje – zlasti v obdobju pred in po razpadu zakonske oziroma partnerske zveze s slovenskim državljanom. V ospredju je razumevanje njihovih izkušenj s postopki pridobivanja dovoljenj za prebivanje in dostopom do socialnih pravic ter vprašanje morebitne sistemske neenakosti oziroma diskriminacije v slovenskem sistemu socialnega varstva. V tem okviru so oblikovana naslednja raziskovalna vprašanja:

- 1. Kakšne izkušnje imajo udeleženke s postopkom pridobivanja prvega dovoljenja za bivanje v Sloveniji? Kakšne izkušnje imajo udeleženke pri pridobivanju dovoljenja za stalno bivanje v času trajanja zakonske zveze?**
- 2. Kakšne so izkušnje imajo s dostopom do socialnih pravic v času trajanja zakonske (partnerske zveze)?**
- 3. Kako razpad zakonske zveze (partnerske) vpliva status in na postopek pridobivanja dovoljenj za začasno ali stalno prebivanje ter na vsakdanje življenje udeleženk? Kakšne izkušnje imajo z pridobivanjem statusa?**
- 4. Kakšne so izkušnje udeleženk, po razpadu zakonske zveze, pri dostopanju do socialnih pravic, v primeru socialne ogroženosti? Kakšna je pri tem razlika v statusu (dovoljenje za stalno prebivanje in za začasno)? Kako je dostop do omenjenih pravic vplival na njihovo vsakdanje življenje?**
- 5. Ali sistem socialnega varstva RS, v primeru socialne ogroženosti, diskriminira tujke brez slovenskega državljanstva v primerjavi s slovenskimi državljani, ob dostopanju do socialnih pravic, čeprav skrbijo za otroke, ki so slovenski državljani?**

3. METODOLOGIJA

3.1 Vrsta raziskave

Raziskava je kvalitativna, saj temeljno empirično gradivo predstavljajo besedni opisi oziroma pripovedi žensk, mater otrok slovenskih državljanov. To gradivo je zbrano skozi raziskovalni proces ter analizirano na besedilni način, brez uporabe kvantitativnih meril ali številskih podatkov (Mesec, 2023, str. 20). Prav tako gre za empirično raziskavo, saj bom z intervjuji zbirala neposredno in novo izkustveno gradivo (Mesec, 2009, str. 84). Raziskava je tudi eksplorativna, ker sem se tekom raziskovalnega procesa seznanila z osnovnimi značilnostmi in konteksti področja, ki še ni bilo podrobno raziskano (Mesec, 2009, str. 80).

3.2 Merski instrument in viri podatkov

Kot merski instrument bom uporabila vodilo za polstrukturiran intervju (Priloga 1). Vprašanja sem sestavila vnaprej in jih razdelila v različne tematske sklope. Vprašanja sem sestavila sama na podlagi literature in raziskovalnih vprašanj oz. tega, kar želim raziskovati.

Vprašanja so odprtega tipa, vsem sogovornicam postavila enaka vprašanja. Podvprašanja sem postavljala v primerih, ko se mi je zdelo, da sem želela še kaj več izvedeti o določeni temi. Vprašanja sem poskušala zastaviti na način, da sogovornice pri odgovarjanju ne bi preveč omejila in da bi lahko prosto govorile, saj je moj namen dobiti goste besedne opise, ki so značilni za kvalitativne raziskave.

3.2 Populacija in vzorčenje

Populacijo v tej raziskavi predstavljajo ženske, ki so matere otrok s slovenskim državljanstvom in ki so v času razpada zakonske ali zunajzakonske skupnosti z očetom otroka imele urejen pravni status v Republiki Sloveniji, bodisi v obliki dovoljenja za začasno bodisi za stalno prebivanje. Gre za tujke, ki so svojo pravico do prebivanja v Sloveniji pogosto utemeljevale na družinskem razmerju z državljanom Republike Slovenije.

V raziskavi sem uporabila neslučajnostni, priložnostni oziroma priročni vzorec. Za priročno vzorčenje sem se odločila, ker omogoča raziskovanje skupin ljudi, ki so raziskovalki najbolj dostopne. Pomembno je poudariti, da pri neslučajnostnem vzorčenju ni dosledno upoštevano načelo enake možnosti vključitve v vzorec, saj nimajo vse enote populacije enake verjetnosti za izbor (Mesec, 2009, str. 153). Zaradi tega rezultatov takšne

raziskave praviloma ne moremo posploševati na celotno populacijo, temveč veljajo predvsem za izbrani vzorec.

V raziskavo sem vključila pet žensk – mater otrok s slovenskim državljanstvom – ki so v času razpada zakonske ali zunajzakonske skupnosti prebivale v Republiki Sloveniji. Tri izmed njih so imele ob razpadu zveze dovoljenje za začasno prebivanje in so si kasneje same urejale pogoje za pridobitev dovoljenja za stalno prebivanje. Preostali dve udeleženci sta imeli v času razpada zveze že pridobljeno dovoljenje za stalno prebivanje. Vzorec raziskave je deloma omejen zaradi jezikovnih ovir, saj ne govorim angleškega jezika. Zato sem se odločila, da pogovore izvedem z rusko govorečimi ženskami, kar mi je olajšalo sam proces raziskovanja. V raziskavo so bile tako vključene dve državljanke Rusije in tri državljanke Ukrajine.

Zaradi občutljivosti tematike in težje dostopnosti ciljne skupine sem pri zbiranju podatkov uporabila tudi metodo snežne kepe. Prve sogovornice sem identificirala prek osebnih poznanstev ter s pomočjo delavk v materinskem domu, nato pa sem jih prosila, da me po svojih zmožnostih povežejo z drugimi ženskami, ki bi bile pripravljene sodelovati v raziskavi.

3.3. Zbiranje podatkov

Podatke sem zbirala s pomočjo polstrukturiranih intervjujev, ki sem jih ob soglasju udeleženk snemala. V praksi se je izkazalo, da so se sogovornice bolj sproščeno izražale, kadar snemalnik ni bil vklopljen, zato sem snemala le formalni del intervjuja, v katerem so odgovarjale na vnaprej pripravljena vprašanja. Nadaljnja podvprašanja, ki sem jih zastavljala na podlagi njihovega pripovedovanja, sem oblikovala spontano v okviru sproščenega pogovora, brez snemanja. Na ta način sem po lastni presoji pridobila več poglobljenih in za raziskavo relevantnih podatkov.

Podatke, ki sem jih pridobila med ne-snemalnim delom pogovora, sem takoj po opravljenem intervjuju zapisala in uredila, da ne bi prišlo do pozabljanja ali zamenjav. Tako sem si lahko zagotovila večjo zanesljivost in natančnost zbranih informacij.

Pri prvem intervjuju se je pokazalo, da udeleženka ni imela zadostnega znanja slovenščine, da bi lahko celovito izrazila svojo izkušnjo. Zato sem del intervjuja izvedla v slovenščini, preostanek pa v ruščini, kar je omogočilo boljše razumevanje in izražanje sogovornice.

Enako sem se prilagodila tudi pri ostalih intervjuvankah, pri čemer so pogovori potekali bodisi v ruščini bodisi v ukrajinščini, glede na materni jezik udeleženke.

Intervjuji so potekali v sproščenem okolju v kavarnah, večinoma v Ljubljani in njeni okolici.

3.4 Obdelava in analiza podatkov

Po opravljenih intervjujih sem najprej dobesedno prepisala odgovore intervjuvank v dokumente programa Microsoft Word. Vsak intervju sem označila s črko po abecednem vrstnem redu (A,B,C,Č,D), posamezne izjave znotraj intervjujev pa sem oštevilčila. Na ta način sem zagotovila preglednost in sledljivost vsebin med nadaljnjo analizo.

Ko so bili transkripti pripravljeni, sem iz njih izločila nerelevantne vsebine ter izbrala tiste dele besedila, ki so bili bistveni za raziskovalna vprašanja. Izbrane odlomke sem nato podrobneje razčlenila po postopku kodiranja, skladno z načeli kvalitativne analize podatkov.

Kodiranja sem se lotila v več fazah. V prvi fazi sem določila enote kodiranja, ki so lahko zajemale posamezno besedo, del stavka, celoten stavek ali odstavek, odvisno od pomena izraženega v izjavi. Na podlagi teh enot sem izvedla odprto kodiranje – oblikovala sem pojme iz empiričnih izjav, ki predstavljajo osnovo za nadaljnjo teoretsko interpretacijo (prim. Mesec, 2023, str. 125).

Odprto kodiranje sem izvajala v pregledni tabeli, v kateri sem za vsako kodno enoto zabeležila naslednje informacije: številka izjave, besedilo izjave, kodirna enota, dodeljeni pojem, podkategorija, kategorija in širša tema. Sorodne pojme sem združevala v podkategorije, te pa naprej v kategorije, kar mi je omogočilo prepoznavanje vzorcev in oblikovanje tematskih sklopov. Ocenila sem tudi, kateri pojmi so ključni za nadaljnjo gradnjo teoretske interpretacije.

Na tej osnovi sem prešla v drugo fazo kodiranja – osno kodiranje (Mesec, 2023, str. 130). V tej fazi sem oblikovala hierarhične povezave med pojmi, podkategorijami in kategorijami ter skušala razumeti njihove medsebojne odnose. Posebno pozornost sem namenila pojmom, ki so se v odprtem kodiranju izkazali kot posebej pomembni ali pogosto ponavljajoči.

4. REZULTATI

V tem delu bom po oblikovanih temah in kategorijah iz vodila za intervju predstavila rezultate raziskave. Slednje bom podkrepila še z izjavami udeleženk, s katerimi sem opravila intervjuje. Njihove izjave so zapisane ležeče, ob vsaki izjavi pa je tudi zapis šifre.

1. PRIDOBIVANJE DOVOLJENJA ZA BIVANJE

Prihod v Slovenijo in pridobivanje prvega dovoljenja za bivanje na podlagi združitve družine

Dejavniki odločitve za selitev

Odločitev za selitev v Slovenijo je bila pri intervjuvankah pogosto povezana z osebnimi izkušnjami in čustvenimi vezmi, ki so se oblikovale pred prihodom. Nekatere so Slovenijo obiskale že pred selitvijo, kar je vplivalo na njihovo pozitivno predstavo o državi »*Tukaj sem imela eno prijateljico, pozna se še iz otroštva. K njej sem prvič prišla na obisk*«(D10). Turistična izkušnja se je pri več intervjuvankah izkazala kot pomemben dejavnik, ki je sprožil kasnejši razmislek o trajni selitvi, saj je obisk države vzbudil občutek privlačnosti. »*Že takrat se mi je zdela res čudovita, nekaj posebnega. V bistvu sem bila tukaj kot turistka kar dvakrat. Oba obiska sta mi ostala v zelo lepem spominu, zato sem si to državo zapomnila*2(A15). Začetek partnerskega odnosa s slovenskim državljanom je bil pogosto ključni prelomni trenutek. Ena od udeleženk je opisala, da je do začetka zveze prišlo povsem naključno »*Ne, z bivšim možem sva se prvič srečala na enem potovanju v Italiji. To je bilo čisto naključno srečanje, ampak sva si takrat zamenjala kontakte – telefonsko številko, mislim da tudi e-naslov. Ko sem se potem vrnila nazaj v Rusijo, mi je začel pisati sporočila in me tudi klicati. Tako se je začel najin odnos. Počasi sva ostajala v stiku, si pisala, se pogovarjala in se začela bolje spoznavati*«(A16). Ena je poročala večletnem razmerjih, pogosto ob obojestranskih obiskih med državama »*Z bivšim možem sva bila nekaj časa skupaj, mislim, da dve ali tri leta sva potovala, se obiskovala in preživljala čas skupaj*«(A17), druga je povedala, da sta s partnerjem skupaj živela v Ukrajini. »*Ja, v Ukrajini. On je tam delal in sva se spoznala. Potem sva začela skupaj živeti ... ja, sva si najemala stanovanje*«(Č16). V ospredju odločitev za selitev je bilo tudi skupno pričakovanje, da bodo v Sloveniji kot družina lahko zaživel bolj urejeno in varno življenje »*Ja, on je rojen še v Ukrajini. Ko sem ga rodila, mi je bivši začel govoriti, da bi bilo fajn, da bi šli živeti v Slovenijo. Rekel je, da je tukaj boljše, da bomo imeli več možnosti in boljše življenje. Takrat se mi je zdelo, da mogoče ima prav. In smo se potem skupaj odločili, da gremo – jaz, on in mala dva – in smo se preselili sem*«(Č18) Več intervjuvank je izrazilo

prepričanje, da jim bo življenje v Sloveniji prineslo boljše možnosti kot v matični državi, tako na osebni, kot družinski ravni *»Takrat smo bili trije – jaz, mož in moja starejša hči. On je rekel, da bo tukaj boljše, da bomo imeli več možnosti in boljše pogoje za življenje.«*(B29) Partnerski odnos sam po sebi je bil tako eden najpogostejše navedenih motivov za odločitev o selitvi, saj so si udeleženke želele skupnega življenja s partnerjem v državi njegovega izvora. *»S partnerjem sva se spoznala v Ukrajini, ko je bil tam na dopustu. Nekaj časa sva bila v stiku na daljavo, potem pa sva se začela pogovarjati o tem, da bi šla z njim v Slovenijo.«*(C18).

Načini selitve in pravne podlage za vstop v Slovenijo

Način selitve v Slovenijo in pravna podlaga za prvi vstop so se med intervjuvankami razlikovali, najpogostejše pa je bil prihod povezan s partnerskim odnosom ali zakonsko zvezo. Dve intervjuvanki je navedli, da so v Slovenijo najprej vstopili s turistično vizo, ki je predstavljala najbolj dostopno in hitro možnost za začasen prihod *»V Slovenijo sva prišla na podlagi turistične vize.«* (C21), *»To je bil takrat način, kako sva lahko prišla sem. Drugačne možnosti v tistem trenutku ni bilo, zato sva to pot izbrala.«*(A22) V dveh primerih je bila pravna podlaga za selitev poroka, sklenjena v tujini, ki je omogočila nadaljnje urejanje statusa v Sloveniji *»Ja, že prej sva bila poročena. Še preden sem rodila, sva uredila papirje in imela poroko tam.«* (Č19). Udeleženki povedali, da je bilo pridobivanje vizuma v Ukrajini vezano na status družinskega člana slovenskega državljanca *»Ja, na začetku smo vize urejali v Ukrajini, na slovenski ambasadi. Tam smo dobili vizume in potem smo kot družina prišli v Slovenijo«*(B30). Ena izmed udeleženk je v Slovenijo prišla na podlagi delovnega dovoljenja, ki ji je omogočilo zakonit vstop in začetek bivanja *»Ja, ta kolegica mi je tukaj našla službo, v enem manjšem podjetju. Zaposlili so me.«*(D12). V dveh primerih je bila selitev povezana tudi z otrokom iz prejšnje zveze, saj se je mati skupaj z otrokom preselila v Slovenijo, kjer je začela skupno življenje z novim partnerjem *»Preselila sva se skupaj z mojim sinom.«*(A20).

Pravna podlaga za urejanje statusa v Sloveniji

Pri večini intervjuvank je bila pravna podlaga za ureditev dovoljenja za začasno bivanje sklenitev zakonske zveze s slovenskim državljanom. Poroka je v teh primerih predstavljala ključen formalni pogoj za začetek postopka urejanja prebivanja *»Ah... jaa. Z mojim tedanjim bodočim možem sva se odločila, da se bova poročila. Po poroki se je dalo potem urediti dovoljenje za začasno bivanje – zame in za sina. Tako sva lahko ostala tukaj in*

začela živeti skupaj v Sloveniji»(A23). Ena udeleženka je izpostavila, da je bil pri njej na začetku pravni temelj za ureditev statusa pogodba o zaposlitvi, kar ji je omogočilo vstop v sistem in začetek postopkov *»Prišla sem spet na obisk, potem pa sem s tistim podjetjem podpisala pogodbo.«(D13).* V tem primeru je udeleženka po sklenitvi zakonske zveze to dovoljenje spremenila v dovoljenje na podlagi združitve družine, kar je pomenilo spremembo pravne podlage za bivanje *»Ja, po poroki sem morala vložiti novo vlogo. Mislim, da je bilo potem dovoljenje vezano na združitev družine.«(D22.)* Navedla je, da je bil razlog za sklenitev zakonske zveze tudi nosečnost, saj sta se s partnerjem odločila za poroko ob pričakovanju otroka *»Ja. Poročila sva se, ko sem zanosila s tamalo.«(D21).*

Potrebna dokumentacija

Intervjuvanke so pri postopku pridobivanja dovoljenja za bivanje morale predložiti različna dokazila, ki so bila zahtevana glede na podlago urejanja statusa. Med osnovnimi dokumenti so navedle potni list, pogodbo o zaposlitvi (v primeru zaposlitve), prijavo bivališča ter potrdilo o nekaznovanosti iz matične države *»Ja, mislim da so rabili potni list, pogodbo o zaposlitvi, pa mislim da tudi potrdilo, da imam urejeno bivališče in dokazilo o nekaznovanosti.«(D15).* V primerih, ko se je mati preselila skupaj z otrokom iz prejšnje zveze je bilo potrebno predložiti tudi dodatna dokazila, kot je preveden in overjen rojstni list otroka *»Ja, morala sem priložiti kar nekaj stvari. Spomnim se, da sem morala urediti prevod in overitev rojstnega lista mojega sina, ker je bil izdan v Rusiji.«(A38),* omenjeno je bilo tudi potrdilo, da oseba v matični državi ni poročena *»Poleg tega sem potrebovala še dokazilo, da v Rusiji nisem poročena.«(A39).* Potrdilo o nekaznovanosti so omenile tudi druge udeleženke *»Med drugim sem morala priložiti potrdilo o nekaznovanosti in še nekaj drugih papirjev, ampak to sem vse tam zrihtala.«(C23).* Več intervjuvank je navedlo, da so morale za postopek priložiti dokumente, pridobljene v tujini, med njimi so bile različne listine, potrebne za dokazovanje identitete in statusa *»Tisto, kar je bilo treba prinesiti iz Ukrajine – neka dokazila – sem dobila na ambasadi in potem je bilo urejeno. Nobenih težav ni bilo.«(C31)* V primeru menjave dovoljenja sklenjenega na podlagi zaposlitve na dovoljenje na podlagi zakonske zveze je bil med zahtevanimi dokumenti tudi poročni list *»Bila sem takrat še zaposlena, tako da sem samo prinesla poročni list na upravno enoto pa še nekaj malenkosti.«(D24).* V vseh primerih je bilo za pridobitev dovoljenja za začasno bivanje obvezno predložiti tudi dokazilo o zagotovljenih sredstvih za preživljanje. To pomeni, da so morale intervjuvanke dokazati, da imajo same ali njihov partner dovolj

sredstev za osnovno preživetje brez bremenitve sistema socialnega varstva. *»On je pokazal svojo plačo«*(Č27)

Urejanje postopkov

Vse intervjuvanke so povedale, da pri urejanju statusa niso imele večjih težav. Postopke so ocenile kot enostavne oziroma rutinske, brez večjih zapletov *»Na upravni enoti so bili, kolikor sem takrat znala razumet, kar prijazni. Bolj so pomagali možu – pač on je z njimi govoril, jaz nisem veliko razumela. Drugače pa vse je bilo korektno.«*(C27) Ena izmed udeleženk je posebej navedla, da je bilo oddajanje dokumentacije standardno in brez zapletov *»Vse je šlo kar gladko. Mi smo pač oddali papirje in potem samo čakali na odločbo«*(B47). V večini primerov je bilo izpostavljeno zaupanje partnerju, ki je prevzel pobudo pri urejanju postopkov. Ena intervjuvanka je poudarila, da je partner zanjo predstavljal vir varnosti v postopku *»Ne bi rekla, da me je bilo strah, ker sem zaupala svojemu možu«*.(A29), druga pa, da je partnerju zaupala, da ima sposobnost in znanje za urejanje dokumentacije *»Tako da ja, on je vse vodil, in jaz sem bolj sledila«*.(B54), ter da je bila sicer prisotna pri urejanju, vendar se v postopke ni dejansko vključila *»Jaz sem samo podpisala tam, kjer je bilo treba«*(B43). V tem primeru je bila posebej omenjena dolgotrajnost postopka v kombinaciji s pomanjkanjem informacij, kar je ustvarjalo občutek negotovosti *»Mislim, da je bilo to to. Vse skupaj je trajalo kar nekaj časa, pa tudi bilo je precej stresno, ker nisem točno vedela, kaj vse bo še treba.«*(B36)

Ena od intervjuvank, ki je dovoljenje dobila na podlagi zaposlitve je navedla, da ji je pri urejanju dokumentacije pomagal delodajalec *»Ja, pač podpisala sem pogodbo, pa so mi v podjetju rekli, da mi bodo pomagali urediti dokumente«*.(D14) Dodala je, da je ob tem dobila tudi podporo prijateljice *»V glavnem so mi pomagali v podjetju, tudi ta prijateljica, pri kateri sem bivala.«*(D16). Udeleženka je izpostavila pomen osebne izkušnje prijateljice, ki jo je informirala o tem, kako postopki potekajo *»Zelo. Če ne bi imela te prijateljice, ne vem, kako bi šlo«*(D45).

Vloga partnerja pri urejanju postopkov

V večini primerov je bil partner tisti, ki je pripravil dokumentacijo, se dogovarjal z uradi in skrbel, da so postopki tekli. Štiri udeleženke opisujejo partnerja kot glavnega nosilca urejanja dokumentacije in komunikacije z institucijami *»Vem samo, da je povsod z menoj hodil bivši mož – po vseh ustanovah, po uradih – in je on urejal vse stvari. On se je zmenil vse namesto mene.«*(A26). *»Ja, me je. Samo takrat jaz v resnici nisem čisto vedela, kaj se*

pravzaprav dogaja. Vse je on urejal.»(C26). Prav tako večina udeleženk raziskave navaja, da poleg urejanja dokumentacije, je bila partnerjeva finančno zagotovilo nujen pogoj za dovoljenje za prebivanje kot zagotovilo finančne stabilnosti, s čemer je zagotovil, da udeleženke imajo zadostna sredstva za prebivanje v Sloveniji *«On je pokazal svojo plačo»*(Č27), *»Tudi tukaj v Sloveniji je potem on prikazal svoje prihodke, ko smo urejali dovoljenje za bivanje, in ni bilo nobenega problema.»*(B51). Dve udeleženke raziskave poudarita to da se zanašale na partnerjeve informacije o postopkih, saj same niso imele neposrednega stika z uradnimi informacijami *»Ja, pač vem, da sva se takrat s možem pogovarjala o tem. On je že prej vedel, kako gre ta postopek, in je rekel, da bo vse on uredil. Jaz nisem imela pojma, kaj vse je treba, pa še jezika nisem znala»*(B52).

V enem primeru je bila prisotna tudi podpora partnerjeve družine, kar je dodatno olajšalo postopek in nudilo občutek sprejetosti *»Če je bilo treba kaj takrat, ko on ni mogel, so pa tudi njegovi starši pomagali, recimo peljali kam ali pa šli vprašat kaj na občino.»*(B45).

Državljanstvo otrok

Več sogovornic je navedlo, da je otrok pridobil slovensko državljanstvo po očetu, saj je bil slovenski državljan *»Ko se je rodila, je vse urejal mož. Dobila je slovensko državljanstvo, ker je on Slovenec»*(A58), *»On je to porihtal, dobila sta državljanstvo po njem.»*(B13) Iz izjav udeleženk je razvidno, da so bile pogosto bile izključene iz urejanja državljanstva svojih otrok. V posameznih primerih po besedah udeleženk je odločitev sprejel partner sam. *»Ma, jaz se nisem odločala»*(A57). Partnerji so večinoma sami urejali postopke *»Po pravici povedano – niti ne vem. Takrat nisem nič razumela s, pa tudi ne vem, če sem kaj podpisala ali ne. Vem samo to, da je tamalemu on uredil državljanstvo takoj, ko smo prišli v Slovenijo.»*(Č28), saj so udeleženke zaradi nepoznavanja jezika in postopkov v tem procesu ostale ob strani *»Ne vem čisto natančno, ker takrat še nisem razumela slovensko. Vse je urejal mož.»*(C17).

Pri eni od udeleženk se je pojavila želja, da bi otrok imel tudi rusko državljanstvo *»Ja, hotela sem, da ima tudi rusko»*(A60), vendar ji partner tega ni dovolil, saj je za pridobitev ruskega državljanstva po materini strani potrebna tudi izrecna privolitev očeta (Ruski zakon), *»In moj mož je temu nasprotoval, ni dovolil, da bi imela dvojno državljanstvo.»*(A61). Druga udeleženka pa je povedala, da v njenem primeru je bila drugačna izkušnja in da ima otrok dvojno državljanstvo, torej tudi po materi *»Jaz pa sem*

potem na naši ambasadi zaprosila še za ukrajinsko, da ima obe.»(C16), kar kaže na možnost ureditve, če so izpolnjeni pogoji in soglasja.

Doživljanje postopkov pridobivanja dovoljenja za bivanje

Iz izjav nekaterih udeleženk je razvidno, da so bile pri postopku pridobivanja dovoljenja za prebivanje pogosto postavljene v pasivno vlogo, ena je povedala, da ni seznanjena s postopki, dokler ti niso bili že zaključeni *»Tako da sem bila v tistem obdobju čisto brez prihodkov. Za ta pogoj – da moraš dokazovati zadostna sredstva – sploh nisem vedela.«(A44), »O tem sem izvedela šele kasneje, ko je bilo že vse urejeno.«(A45)* Ta izključenost in pasivnost sta pri nekaterih povzročili nelagodje *»Ja, v bistvu me je motilo to, da nisem mogla nič sama urediti.«(B84), občutek nemoči in izgube moči »Pa tudi počutila sem se, kot da sploh nimam nobene moči, kot da sem odvisna od njega za vsak papir. To mi ni bilo prijetno.«(B86), saj niso razumele, kaj se dogaja, »Me je pa motilo to, da nič ne razumem.«(A31) niti niso vedele, kako postopki potekajo »Ostalo pa ... res ne vem. Vse je bilo takrat tako zmedeno.«(Č29).* Ena poudari to, da ni mogla samostojno urejati svojega statusa *»Ne. Brez njega ne bi šlo«(B73)* in so se pogosto počutila povsem odvisna od moževe prisotnosti prisotnosti v vsakem koraku postopka *»Za vse sem rabila moža zraven, brez njega nisem mogla nič.«(B85)*

Poleg tega je ena posameznica izpostavila manjkanje podporne mreže zunaj partnerskega odnosa – ni poznanstev v novem okolju *»Ne, v tem obdobju nisem imela nikogar.«(A34)* *»Takrat v Sloveniji še nisem poznala nobene osebe, ki bi mi lahko pomagala ali mi vsaj kaj pojasnila.«(A35).*

Dovoljenje za začasno bivanje je bilo v tem kontekstu doživljeno eno iz udeleženk ne kot zaščita, temveč kot negotov in pogojen status, ki ni zagotavljal občutka varnosti *»Prej sem ves čas imela nek strah, da če se kaj zalomi, če izgubim službo ali če gre z njim kaj narobe, bom ostala brez vsega.«(D43).*

Osebne ovire pri urejanju statusa

Udeleženke so kot eno ključnih ovir pri urejanju statusa izpostavile neznanje jezika, kar jim je oteževalo razumevanje postopkov in komunikacijo z institucijami *»Jezika sploh nisem razumela, niti osnov, kako naj to vse urejam? «(B41).* Dve udeleženci poudarita, da jezikovna ovira jih je izključila iz samega postopka, saj brez prevoda ali pomoči niso mogle sodelovati pri urejanju dokumentacije. *»Tudi podpisovala sem stvari, ne da bi vedela, kaj*

točno piše. (A32) Več jih je povedalo, da ob prihodu niso poznale ne jezika ne administrativnih postopkov, kar je pomenilo, da niso vedele, kam se obrniti, kaj pripraviti ali kaj pričakovati »Jaz sama res nisem mogla, ker nisem znala jezika in nisem vedela, kako te stvari tukaj sploh potekajo.« (Č25)

Poleg jezika je bila ovira tudi splošno nepoznavanje postopkov, kar se je pogosto kazalo kot nezmožnost razumevanja, kaj se v postopku dogaja »Jaz v tistem obdobju res nisem vedela, kaj se dogaja. Samo sledila sem in upala, da bo vse v redu. (A28)

Tri poudarijo kot dodaten izziv tudi nepoznavanje samega sistema, kar pomeni, da niso vedele, katere institucije so odgovorne za posamezne korake in kako se postopki med sabo povezujejo »Nisem veliko razumela, pa papirji so bili kar zapleteni. Pa tudi nisem točno vedela, kam in kako vse oddat. (D19).

Ker niso razumele jezika in postopkov, niso mogle zadev urejati samostojno »Ne, tega nisem mogla sama urediti. (Č22)

Pridobivanje dovoljenja za stalno bivanje v času trajanja zakonske zveze

Informacije

Udeleženke so imele zelo različno raven obveščenosti o pogojih za pridobitev stalnega dovoljenja za bivanje kot zakonske slovenskega državljana. Nekatere sploh niso vedele, da lahko po dveh letih zakonske skupnosti zaprosijo za stalno bivanje, druge so do teh informacij prišle preko neformalnih kanalov – kot so prijatelji, druge tujke, spletne skupine – nekatere pa so celo prejele napačne informacije s strani uradnih institucij. Njihove izjave razkrivajo pomanjkanje jasnih, dostopnih in zanesljivih virov informacij, kar je vplivalo na njihovo razumevanje svojih pravic in možnosti v postopku urejanja statusa.

Ena udeleženka pove, da ni vedela, da lahko po dveh letih zakonske zveze zaprosijo za stalno bivanje »Ne, takrat sem imela še vedno samo dovoljenje za začasno bivanje. V bistvu sploh nisem vedela, da lahko po dveh letih življenja tukaj, kot zakonec slovenskega državljana, že zaprosiš za stalno bivanje« (A77), druga pa, da je dobila korektne informacije od moževih prijateljev. »Moj mož je slišal od svojih kolegov, ki so si urejali papirje, da se da zaprosit že po dveh letih, če si poročen s slovenskim državljanom. (B71)

Ena iz med tujk pove, da ni poznala pogojev za pridobitev dovoljenja »Ma prej nisem vedla nič. Malo sem brala na Facebooku, v eni skupini, kjer so ženske pisale, ampak tam je blo vse pomešano, nisem razumela čist. (C51).

Ena posameznica poudari, da je prejela tudi

napačne informacije s strani uradnih organov o pogojih pridobivanja dovoljena. »Ja, enkrat sem šla na upravno enoto vprašat. Tam so mi rekli, da moram biti zaposlena.«(Č41)

Nekatere so informacije iskale po drugih kanalih – v Facebook skupinah »Prvič sem za to izvedela čisto po naključju, ko sem brala eno objavo na Facebooku, v skupini, kjer so Rusi, ki živijo v Sloveniji, delili izkušnje. Tam sem zasledila, da imaš pravico do stalnega bivanja že po dveh letih zakonske skupnosti.«(A79), pri drugih tujkah »Potem sem tudi jaz, ko sem hodila na tečaj slovenščine, slišala od drugih žensk, da so že po dveh letih zaprosile.« (B72) ali prijateljicah, ki so že šle skozi postopek »Tudi povedala mi je, da lahko dobim dovoljenje za stalno bivanje prej, če vložim kot družinski član slovenskega državljana – Jaz prej sploh nisem vedela, da je to mogoče.«(D36)

Izkušnja pridobivanja dovoljenja

Dve udeleženki sta dovoljenje za stalno bivanje pridobili v času trajanja zakonske zveze. Obe poudarjata, da je bila pri tem zaposlitev ključna, saj je omogočila samostojno urejanje postopka, dokazovanje finančne stabilnosti brez pomoči partnerja. »Mislim, da sem morala pokazat tudi prihodke, ampak ni bilo nobenih težav.«(D25) Partner ni izkazoval interesa v podpori »Ker od partnerja ni bilo nobene pomoči. On se ni ukvarjal s tem. Pač, ni kazal interesa. Vse sem morala sama.«(D38), ter je izpostavila tudi pomoč prijateljice kot pomemben dejavnik pri urejanju dovoljenja »Ja, to je bilo še v času zakona. Ampak on se ni vmešaval. Tako da sem hvaležna tej prijateljici, ker brez nje bi bila verjetno precej izgubljena.«(D39), izpostavila, da je od prijateljice dobila informacijo o tem, da družinskemu članu ni treba izpolnjevati pogoja petih let bivanja v Sloveniji za pridobitev dovoljenja »Tudi povedala mi je, da lahko dobim dovoljenje za stalno bivanje prej, če vložim kot družinski član slovenskega državljana – se pravi hčerke. Jaz prej sploh nisem vedela, da je to mogoče.«(D36) Obe sta informacije pridobili samostojno, ena od njiju se je zanašala odločila za samostojno iskanje informacij »Zato sem se potem odločila, da grem osebno na upravno enoto in vprašam, kako in če si lahko to uredim sama.«(B86) Udeleženka povedala, da je bila v tistem času zaposlena v partnerjevi firmi (samo formalno). »Ja sem bila pri njem zaposlena, samo tako, nič nisem delala.« (B76), Udeleženka je navedla, da ni imela večjih težav pri postopku »Ne, težav kot takih res nisem imela.«(B77) Dovoljenje je pridobila po približno dveh letih bivanja »Takrat sem bila tukaj približno dve leti. Mogoče malo več.«(B70) V obeh primerih pa je bilo potrebno počakati približno tri mesece na odločbo upravne enote. »Čakala sem približno tri mesece. Kar hitro

v bistvu, glede na to, kako dolgi so lahko ti postopki»(D40) pri čemer se kot podlaga za vlogo uporablja združitev družine s slovenskim državljanom »Ja, sem. Takrat sva bila še poročena. Dobila dovoljenje sem kot družinski član.«(B69).Dovoljenje za stalno bivanje ena je dojemala, kot temeljno varnost »Ko pa sem dobila stalno bivanje, sem prvič malo zadihala. Bila sem še vedno previdna, ampak sem imela vsaj tisti papir, ki mi je dajal neko osnovno varnost.«(D44), ki njej je omogočila stabilnejši položaj v Sloveniji.

Ovire pri uveljavljanju statusa

Dve udeleženki, ki so status poskušale pridobiti v času trajanja zveze, so se pri uveljavljanju statusa soočale z različnimi ovirami, ki so jim onemogočale samostojno urejanje postopkov. Ena izmed njih je izpostavila, da ji je partner znikal informacijo o pravici do stalnega bivanja, kar je vplivalo na njeno zmožnost, da bi se pravočasno pozanimala in oddala vlogo »Povedala sem to potem možu in ga vprašala, ali bi mi lahko pomagal, da vložim vlogo za stalno bivanje. Ampak on je rekel, da to ni res in da tega sploh ne potrebujem.«(A80) V teh primerih so partnerji aktivno onemogočali samostojno urejanje postopkov, bodisi z zadrževanjem informacij bodisi z neposrednim nadzorom nad postopki » Drugače sploh ne bi vedela, ker moj mož o tem ni nikoli nič rekel. On mi ni nič omenjal, vse sem izvedela od nje. In pol ko sem začela spraševati je postajal jezen.«(Č45) V takšnih okoliščinah je bila odvisnost od partnerja za pravno urejanje statusa očitna »..ali pa da naj mož pokaže svoje prihodke. Ampak on tega ni hotel narediti.«(Č42) Ena od pomembnih sistemskih ovir po besedah udeleženk je bila zahteva po dokazovanju zadostnih sredstev za preživljanje, kar je bilo težko izpolniti ob brezposelnosti »Poleg tega sem morala dokazati, da imam zadostna sredstva za preživljanje, kar pa je bil problem, ker sem bila brezposelna.«(A88). V enem primeru sogovornica poudarila, da ni imela socialne mreže, da bi lahko dobila informacije ali pomoč, kar je onemogočalo enakovredno sodelovanje v postopku» Ker nisem vedela, kam naj grem. Tukaj nimam nikogar, nobenih sorodnikov, prijateljev, da bi kaj vprašala ali kaj drugega za pomagat..«(Č48). Kot dodatno praktično oviro je ta sogovornica navedla težave s prevozom in , saj ni imela avtomobila »In potem nisem več šla. Tudi upravna enota je bila precej daleč, jaz pa nisem imela ne avta ne izpita, da bi lahko karkoli urejala sama.«(Č43), ter otežen do dostop do institucij »Poleg tega smo takrat živeli pri njegovi družini, bolj na podežlju, kjer je bilo že tako težko priti do civilizacije.«(A54) Ena izmed udeleženk je sicer poudarila, da jezik zanjo ni bil ovira »Ja, takrat sem že znala malo. Pač, dovolj, da sem se lahko zmenila »Ni bilo popolno, ampak sem razumela

in znala povedat, kar sem rabila.«(Č44). Pri eni od sogovornic je bilo izraženo razočaranje nad tem, da postopkov ni mogla urejati samostojno. Ob tem je opisala tudi jezo, ker je imela občutek, da jo partner namenoma zadržuje v odvisnosti, saj ji ni posredoval informacij in ji ni omogočil samostojnega delovanja *»Bila sem razočarana(in tudi jezna, ker sem imela občutek, da me nalašč drži v odvisnosti.«(A92).* Ena od udeleženk pa je povedala, da pred odhodom v krizni center ni imela informacij o pridobivanju dovoljenja o možnosti je izvedela šele v kriznem centru. *»Tam sem prvič res kej zvedla. Prej nisem mela pojma.«(C52).*

2. DOSTOP DO SOCIALNIH PRAVIC V ČASU ZAKONSKE ZVEZE

Dostop do socialnih pravic

Vse intervjuvanke so povedale, da so v času trajanja zakonske zveze prejemale socialne pravice, do katerih so bile upravičene njihove družine *»Ja, smo imeli« (B55), »Ja, imeli smo subvencijo za vrtec in malico za starejšega sina, pa tudi otroški dodatek«(Č33), »pa tudi vrtec je bil subvencioniran.«(D29), »Poleg tega smo imeli subvencijo za malico in kosilo v šoli za starejšo hčerko, ker smo takrat imeli nižje prihodke«(B57).* Najpogosteje so omenile pridobitev otroškega dodatka ob rojstvu otroka, kar je bila redna in pričakovana oblika podpore *»Ja, mislim da sva dobivala otroški dodatek«(D28).* Ena izmed sogovornic je poudarila, da so socialni dodatki prispevali k zmanjševanju finančnih pritiskov na družino *»Zaradi tega smo imeli pravico do teh dodatkov in nam je kar precej pomenilo, saj je bilo vseeno lažje z denarjem, ko si imel nekaj pomoči pri teh stroških «(B59).* V enem primeru je bila omenjena tudi neizkoriščenost pravice do subvencije vrtca, ki bi ji pripadala, a se zanjo niso odločili ker otrok ni bil vpisan v vrtec *»Kasneje, ko je hčerka malce zrasla, nismo zaprosili za subvencijo vrtca«(A51).*

Udeleženke so izpostavile, da so bile izključene iz postopkov uveljavljanja socialnih pravic, saj je vse urejal partner kot uradni nosilec pravic. Ena izmed sogovornic je povedala: *»Recimo, ko sva bila še z možem skupaj, je on kot vedno urejal vse te zadeve – otroški dodatek, subvencije pa tako naprej – in so šli vsi papirji prek njega.«(B61).* Druga je pojasnila, da se s tem sploh ni ukvarjala: *»Niti nisem razmišljala o drugih stvareh, sem si rekla, da bo mož vse uredil – saj on pozna zakone pa te stvari.«(C38).* Tudi tretja sogovornica je povedala, da ni sodelovala pri urejanju pravic, *»Pojma nisem imela, on je urejal vse – tudi otroški dodatek, pa spomnim se, da je za mojega starejšega sina uredil nekaj glede subvencionirane šolske malice.« (A55).*

Ena udeleženka, ki je pridobila dovoljenje za stalno bivanje, je poudarila, da ji je dovoljenje za stalno bivanje omogočilo večjo samostojnost pri urejanju socialnih pravic *«Ko pa sem potem končno dobila dovoljenje za stalno bivanje, sem začela vse te zadeve urejat tudi zase in za otroke na svoje ime»*(B64). Pridobitev tega statusa je doživela kot mejnik, ki je omogočil, da lahko sama ureja zadeve, ne več izključno preko partnerja *»... in da me sistem končno nekako priznava kot samostojno osebo, ne samo kot partnerko nekoga.»*(B65). Druga udeleženka, pa pove, da tudi ko je dobila dovoljenje za stalno bivanje je prejemke še vedno dobival mož. *»Ne, takrat ga je še vedno dobival mož.»*(D48).

Doživljanje postopka

Vse udeleženke so povedale, da niso zaznale razlike v dostopu do pravic glede na državljanstvo partnerja, *»Kar se tiče pravic, pa ni bilo kakšne razlike, dobili smo pač to kar nam je pripadalo.»*(B68) ali da niso čutile razlik v obravnavi, saj je vse postopke urejal partner *»Ma, če sem čisto iskrena – v tistem obdobju nisem imela občutka, da bi bili kakorkoli drugače obravnavani. Mislim, jaz nisem čutila neke konkretne razlike»*(A62) Ob tem pa so večkrat izpostavile, da so bile same neinformirane o postopkih *»Ja, on je vse urejal, ker jaz na začetku sploh nisem imela informacij, da lahko urejam jaz.»*(D31) in nevednosti glede svojih pravic *»...pa tudi teh postopkov nisem poznala, pa nisem vedla kaj lahko. Vse je nekako šlo mimo mene, onadva sta vse vodila.»*(Č37), kar je onemogočalo samostojno urejanje in predstavljalo vir stiske *»Edino, kar me je v resnici takrat motilo je bilo to, da jaz nisem imela nobenih informacij »*(A64).

Zaradi pomanjkanja informacij in jezikovne ovire *»Nisem znala dobro jezika»*(C33) so bile udeleženke pogosto v položaju, ko niso mogle sodelovati pri postopkih, temveč so bile odvisne od partnerjeve iniciative *«Če on česa ni povedal ali če ni česa uredil, jaz sploh nisem vedela, da bi lahko»* (A67). To jih je postavljalo v slabši položaj, saj niso imele dostopa do informacij, ki bi jim omogočile enakovredno vključitev v sistem *»Zato ker ... mislim, da od mene takrat res nič ni bilo odvisno»*(Č35)

Več sogovornic je opisalo, da so bile v postopkih prisotne zgolj formalno, brez dejanskega sodelovanja *»Bila sem zraven, ampak bolj kot spremljevalka»*(B63), kar je krepilo občutek izključenosti in neenakosti *»Mogoče samo to, da sem bila jaz čist ob strani in nisem mela skoraj nič zraven.»*(C39). Ena izmed udeleženk je opozorila na tiho neenakost, ki se ni kazala kot odprta diskriminacija, temveč kot razlika v odnosu do tujke v primerjavi s slovenskimi državljani *»Ma... ne vem, kaj naj rečem, čisto iskreno. Nisem prav začutila, da*

bi me kdo ravno slabo obravnaval ali da bi me odrinili, ampak vseeno ... ni bilo čisto isto kot za Slovence» (B60). Ena izmed ključnih težav je bila tudi ta, da tujka ni bila evidentirana kot nosilka pravic, čeprav je bila del družine – vse pravice so bile vezane na partnerja *«Recimo, ko sva bila še z možem skupaj, je on kot vedno urejal vse te zadeve – in so šli vsi papirji prek njega» (B61).*

3.VPLIV RAZPADA ZAKONSKE ZVEZE NA STATUS IN VSAKDANJE ŽIVLJENJE

Življenjski kontekst pred razpadom zveze

Med intervjuji so udeleženke opisovale, kako se je njihova partnerska dinamika postopoma spreminjala po prihodu v Slovenijo in še posebej po rojstvu otrok. V ospredje so začeli prihajati občutki odvisnosti, omejenosti in izolacije, ki so v nekaterih primerih prerasli v različne oblike nasilja. Udeleženke so poročale, da je prišlo do poslabšanja odnosa po rojstvu otroka *»Mislim, vse skupaj se je začelo že takrat, ko sem rodila hčerko.« (A69),* v nekaterih primerih je to pomenilo začetek postopnega stopnjevanja napetosti in omejevanja v partnerskem razmerju. Ena udeleženka opiše to, da je pri njej pojavili so se občutki ujetosti zaradi skrbi za otroke in omejene svobode *»Takrat sem morala biti ves čas doma z otrokoma, in zelo hitro sem se začela počutiti, kot da sem ujeta.« (A70),* socialna izolacija, ekonomska odvisnost *»Jaz nisem imela službe, bila sem čisto odvisna od njega. Ko sem rodila otroka, se je vse samo še poslabšalo. Bila sem doma, brez prihodkov, in sem res čutila kot...« (C43)* in omejenost socialnega kroga na partnerjevo okolje *»Počasi sem dojela, da sem popolnoma zaprta v njegov krog – družila sem se samo še z njegovimi prijatelji in še to večinoma samo, kadar je bil on zraven.« (A74).* Nekateri partnerji so zadrževali informacije, onemogočali samostojno urejanje statusa *»Štiri leta. V resnici bi lahko že prej dobila dovoljenje za stalno bivanje, ampak mi ni hotel pomagati. Rekel je, da mi tega ne bo uredil, pa čeprav bi lahko. Tako sem potem vse morala sama, po ločitvi.« (Č40).*

V več primerih je prišlo tudi do psihičnega in ekonomskega nasilja. *»Mislim to, da sem že prej hodila na CSD, ker je bil mož do mene nasilen – psihično in tudi ekonomsko.« (C42)* vključno z grožnjami z odvzemom otroka *»Pa še on mi je začel groziti, da ne bom več videla otroka, ker sem Ukrajinka. Vzel mi je potni list od mlajšega sina in rekel, da lahko kar grem – brez otroka.« (Č49).* Ena od žensk pove, da je na nasilje reagirala strahom. *»Bila sem čisto prestrašena.« (B109).* Pri enem partnerju je bil alkohol sprožilec nasilja *»Vedno več je pil in ko je bil pijan, je bil tudi nasilen.« (B107).* Ena od udeleženk poimenuje uporabo

dovoljenja za bivanje kot oblike nadzora »Mislim, da mi tudi namerno ni hotel uredit dovoljenja za bivanje — da bi imel nadzor, da bi bila odvisna od njega.«(Č51).

Zaradi takšnih okoliščin je pri večini udeleženk prišlo do razpada zakonske zveze, saj je bilo življenje v takem odnosu nevzdržno »Ma v bistvu je blo tako, da sem eno leto nazaj šla v krizni center, skupaj z otrokom. Ni šlo več.... Takrat sem se pač odločila, da grem stran. Čez nekaj mesecev pa je bila ločitev na sodišču.«(C40). Udeleženke navedle, da so prejele napotek za umik v krizni center s strani centra za socialno delo, kjer so iskale podporo in začasno rešitev v primeru stanovanjske ali osebne stiske »Šla sem na center za socialno delo in povedala, kaj se dogaja. Delavka mi je rekla, da se lahko umaknem v krizni center.«(A98).

Posledice razpada zakonske zveze

Psihosocialne posledice

Po razpadu zakonske zveze so udeleženke poročale o različnih psihosocialnih posledicah, ki so bile pogosto povezane z negotovostjo glede bivanjskega statusa in pomanjkanjem informacij. Ena je povedala da takrat je imela željo po vrnitvi v matično državo » Hotela sem se vrniti v Rusijo, ker nisem videla izhoda.«(A96), druge so se soočale z pomanjkanjem socialne podpore in težavami pri iskanju informacij »Ampak drugače... noben ti ne da normalnih informacij. Noben ne reče: "Glej, naredi to in to." Sam si moraš iskat in ugibat, kako in kaj... in včasih res ne veš več, kaj je prav. Ne vem«.(C151). Zaradi pomanjkanja informacij in nepoznavanja zakonodaje so nekatere udeleženke zmotno verjele, da bodo po razpadu zakonske zveze izgubile dovoljenje za bivanje. »Zelo me je tudi skrbelo, da bom izgubila dovoljenje za bivanje.«(A105) in negotovost glede morebitne deportacije »V glavi sem imela najhujše – da bom morala sama nazaj v Ukrajino, brez sina ... To me je najbolj strašilo.«(Č53).

Nekatere udeleženke so doživele psihično preobremenjenost, ki je vplivala na njihovo sposobnost urejanja statusa »Takrat nisem imela moči, da bi karkoli urejala. Bila sem izčrpana in prestrašena.«(A100). V tem primeru je sledil umik v krizni center »V tistem obdobju sem bila psihično zelo obremenjena in sem komaj funkcionirala. Občutek sem imela da se mi svet ruši.«(A101). Prisoten je bil tudi strah pred izgubo skrbništva nad otroki. »Bala sem se tudi, da bi mi lahko vzel otroka, ker jaz nisem imela nobenih prihodkov«(C47). Omenjale so kopičenje vsakdanjih bremen »Pa tudi takrat je bilo vsega preveč, slabo sem spala in nisem bila v psihičnem smislu v redu«(C71) » ... pol še csd in sodišče

zaradi otroka, to izčrpa človeka. (C73) in odsotnost socialne mreže »– brez denarja sem bila, v čisto novem okolju ... Prijateljev pa nisem imela, ker prej so bili vsi samo njegovi prijatelji. (Č61), »Nobenega sorodnika nimam tukaj, nobene družine, da bi se lahko vsaj za nekaj časa kam umaknila, da bi bila varna« (B155). Nekateri opisujejo občutek krivde za položaj v katerem so se znašli. »Ampak pol si rečem, da sem sama to izbrala, sama sem se hotela preseliti sem. In zdaj... je pač tako kot je. Sama sem si kriva, ne morem nazaj. Moram zdaj reševati stvari, kakor se pač da.« (C149)

Pri nekaterih se je pojavila tudi ter čustvena obremenjenost *»To ni bil sam en dan, to je bil vsak dan. In zaradi tega enostavno nisem mogla...« (A199), čeprav je bil prisoten tudi strah pred prihodnostjo »...strah me je bilo kako bom in kako se bo to vse uredilo ...« (C72).*

Pravne posledice razpada zveze

Udeleženke raziskave so poročale, da ločitev ni imela vpliva na njihov status, saj so imele že pridobljeno dovoljenje za stalno bivanje, ki z razpadom zveze ni bilo ogroženo, ker je bilo trajno *»Ne, nič nisem rabila. Res čisto nič. Ker kot družinski član slovenskega državljana sem že prej dobila stalno dovoljenje, tako da se po razpadu zveze ni nič spremenilo.« (D50). Tudi v primerih, ko so imele začasno dovoljenje ločitev ni neposredno vplivala na njihov pravni status »In so mi rekli, da ne – da moje dovoljenje ostane veljavno, da se mi nič ne spremeni. Meni je odleglo.« (Č55). Skupna ugotovitev je bila, da pravni status ni bil ogrožen zaradi razpada zveze in to ni bilo odvisno od vrste dovoljenja, ki so ga imele v času razhoda. Po razpadu zakonske zveze se je udeleženka najprej osredotočila na urejanje ločitve in dodelitev skrbništva nad otroki, kar so razumele kot prednostna in nujna postopka *»Ne, v kriznem centru sem bila samo nekaj časa. Tam sem najprej vložila za ločitev. Nisem imela časa, da bi se takoj ukvarjala s papirji za bivanje.« (A102). Vprašanje dovoljenja za bivanje v tem trenutku zanje ni bilo v ospredju.**

V času ločitve so morale nekatere udeleženke na zahtevo bivšega partnerja objaviti prebivališče z njegovega naslova *»Bivši in njegov odvetnik so pritiskali name, da se moram čim prej objaviti z njegovega naslova« (A127), kar je povzročilo težave s pridobivanjem novega naslova »Ja, sem se, ampak to je bil velik problem. Komaj sem našla prijavo, ker v varni hiši so mi rekli, da me oni ne morejo prijaviti.« (Č65). Ker je prijavljeno prebivališče osnovni pogoj za urejanje dokumentov in uveljavljanje pravic, so se znašle v negotovem položaju »Ja, tak naslov, da sem sploh lahko imela urejene papirje. Brez tega ne moreš nič.« (A130).*

Pri reševanju tega vprašanja so si pomagale z neformalnimi viri – ena je uspela prijaviti naslov s pomočjo znanke »Ja, brez nje ne bi šlo. Res je bila edina, ki mi je takrat konkretno pokazala kaj lahko naredim. Pol sem se začasno prijavila pri eni Ukrajinki, ki že dolgo živi v Sloveniji, še zdaj sem njej hvaležna.«(A133), druga pa je prejela podporo v materinskem domu, kjer so ji omogočili urediti prijavo prebivališča na naslovu Materinskega doma »So mi rekli da lahko začasno prijavim se pri njih.«(C67).

Socialno- ekonomske posledice

Razpad zakonske zveze je pri udeleženkah povzročil neposredne socialno-ekonomske posledice, zlasti na področju financ in bivanja. Ena udeleženka je povedala, da ni obdržala zaposlitve , saj je delala pri partnerju. »Ne, nisem«(B99), pa je morala svoj zaposlitveni status zaradi nasilja v družini reševati ob pomoči odvetnika »Odvetnica mi je potem razložila, da lahko dam izredno odpoved zaradi posebnih okoliščin, ker sem bila žrtev nasilja in sem to tudi prijavila policiji.«(B100).

Večina sogovornic se je po razhodu znašlo v stanovanjski stiski, saj so izgubile nastanitev in niso imele možnosti za samostojen najem zato so se umaknile bodisi v krizni center »Ja, zato ker je bil nasilen ... pa nisem imela kam drugam it. Takrat sem bila čisto prestrašena, nisem vedla, kaj naj. Enostavno sem morala nekam, druge možnosti nisem imela.« (C41) ali poiskali nastanitev, kjer so lahko bivale »..sem imela eno znanko, pa še njena družina je res razumela mojo situacijo. Imeli so eno prazno stanovanje, kjer sem lahko začasno ostala«(B114). Omenjale so finančno nezmožnost kritja najemnin. »Nisem imela kam, denarja za najem tudi ne«(B113). in splošno finančno stisko, ki se je poglobila zaradi novega življenjskega položaja brez partnerske in ekonomske opore »Takrat pa sem bila brez službe, brez prihodkov ... nas je bilo tri – jaz in oba otroka.«(Č57).

Omejitve zaradi starševske odgovornosti

Po razpadu zakonske zveze so udeleženke prevzele glavno odgovornost za otroke, kar je pogosto pomenilo dodatne omejitve pri vsakdanjem življenju. Odsotnost varstva je bila za več njih ovira za redno zaposlitev ali urejanje administrativnih zadev. »Niti varstva. In brez varstva ne moreš niti po opravih normalno, kaj šele iskat delo«(A142), saj ni bilo nikogar, ki bi lahko prevzel skrb za otroke.

Izpostavile so tudi, da je bilo usklajevanje delovnega časa z otroškimi obveznostmi zahtevno in pogosto vplivalo na izbiro ali možnost zaposlitve »Tukaj ne morem ... Ker

morem se prilagajati otroku in njegovemu urniku, ker nimam nobenega, da bi mi ga vsaj malo pazil»(C163). Ena sogovornica je poudarila to, da večino časa otroci preživeli z njo, kar jo je dodatno omejevalo *»Ja, otroci so bili z mano večino časa«(B117).*

Vloga bivšega partnerja

Vloga bivšega partnerja po razpadu zveze je bila pri več udeleženkah omejena na formalni minimum, pogosto brez dejanskega sodelovanja pri skrbi za otroka. Nekatere udeleženke so poročale o omejevanju njihovega odločanja v zvezi z otrokom, pri čemer so morale za osnovne postopke, kot je podaljšanje potnega lista, pridobiti soglasje bivšega partnerja: *»Zato tudi če bi hotela, nimam možnosti, če še za potni list podaljšat morem bivšega dovoljenje vprašat«(Č118),* medtem ko večina poroča, da je partner izpolnjeval le sodno določeno preživninsko obveznost, brez dodatne podpore ali vključevanja *»Ne ravno. Ima določeno obveznost preko sodišča, preživnino za hčerko, to redno plačuje. Ampak druge pomoči ni. Z otrokom se tudi ne vidi prav pogosto, vse je bolj na meni.«(D89).*

Več sogovornic je izpostavilo neusklajenost med vsakodnevno skrbjo za otroka in formalnimi odločbami sodišča, ker bivši ne upošteva odločbe, kar je pomenilo dodatno breme zanje *»Ja, so. Ampak on jih ne upošteva. Pride, ko se njemu zazdi. Nimam nobene stabilnosti, nič ne morem načrtovati«(C122).* Nekateri partnerji so se po njihovih besedah izogibali odgovornosti *»On pač pride, ko je njegov vikend – če sploh pride. Včasih reče, da ne more, da ima druge obveznosti ali da je utrujen. In potem je tamala spet z menoj.«(A179)* ali ostali v konfliktnih in nepopravljenih odnosih, kar je oteževalo komunikacijo in sodelovanje *»Z bivšim se ne razumemo, skoz mi nekaj očita in itak se ne bi vračala v ta odnos«(B154).*

Urejanje statusa po razpadu zakonske zveze

Ovire pri urejanju statusa

Po razpadu zakonske zveze so tujke nadaljevale z urejanjem svojega pravnega statusa, pri čemer so naletale na številne ovire, povezane z razumevanjem in izpolnjevanjem pogojev za pridobitev dovoljenja za stalno bivanje ali državljanstva. Tiste, ki so želele pridobiti dovoljenje za stalno bivanje, so v postopku naletale na nejasnosti in zavajajoče informacije s strani upravne enote, zlasti glede dokazovanja zadostnih sredstev za preživljanje. Sprva so jim uradniki povedali, da je pogoj za prikazovanje zadostnih sredstev obvezen, *»Na upravni enoti so mi rekli, da moram prikazati dohodek za nas tri, ampak jaz takrat nisem*

bila zaposlena. In potem sem ostala brez možnosti, brez rešitve.«(A109), vendar se je kasneje izkazalo, da ga v njihovem primeru ni bilo treba izpolnjevati – čeprav niso vedele natančno, zakaj. Korektne informacije so udeleženke pridobile neformalno, v enem primeru prek znanke, »Šla je z mano na upravno enoto, povedala jim je, kako je s tem, in res – vedela je, da kot družinski član slovenskega državljana ne rabim dokazovati prihodkov. Brez nje ne bi mogla tega speljat. Sama tega ne bi zmogla.«(A111), v drugem pa prek svetovanja v materinskem domu. »Takrat sem ravno prišla v materinski dom, no, in tam so mi povedali, da v bistvu ne rabim prikazovati dohodka, če zaprosim za dovoljenje na podlagi združitve z otrokom. Če ne bi bilo teh žensk tam, jaz tega ne bi nikoli sama ugotovila ...«(Č59). Ena od udeleženek je izpostavila, da se informacije o pogojih za pridobitev dovoljenja razlikujejo glede na upravno enoto. Ko je bila še prijavljena na naslovu partnerja v manjši upravni enoti, je prejela napačne informacije glede obveznosti dokazovanja sredstev, »Saj pravim, na začetku sem bila še prijavljena na naslovu moža in je bila ista upravna enota, ista ženska ...«(Č63). »In meni in tudi moji svetovalki je kar naprej govorila, da ne gre brez dohodka, da rabim zaposlitev. In pol se je to vse vleкло, pač, ne moreš sam proti sistemu ...«(Č64). Medtem ko si je uredila bivanje v Ljubljani je postopek uspela urediti brez teh zahtev »Ja, pol ko sem šla v materinski dom, so mi tam rekli, da so že imeli podobne primere in da se to da urediti. Oni so potem poklicali na upravno enoto, se tam pozanimali in se zmenili, da lahko vložim za dovoljenje.«(Č70), kar je povzročilo dodatno zmedo in negotovost.

Ena udeleženka je omenila tudi neodzivnost in nejasnost delovanja na upravnih enotah »Tega mi ni noben na upravni enoti povedal. Vedno so mi samo rekli: "Počakajte... ko boste izpolnjevali pogoje, potem boste lahko zaprosili." Ampak noben mi pa ni povedal, kdaj točno in kaj to pomeni«, ter odnos, ki je bil podcenjujoč ali neodziven, »Imela sem občutek, da me ne jemljejo resno, kot da sem jim odveč.«(C56). Ovira, ki jo omenjajo je bila tudi dolgotrajnost postopkov, bodisi zaradi pomanjkanja informacij »Ja, dolgo, dolgo je trajalo. Že prej, ko sem bila v materinskem domu, pol leta nisem mogla nič urediti, ker nisem imela dovolj informacij in nobene konkretne pomoči.«(A114), zaporedja drugih pravnih postopkov »Najprej ločitev, potem začasna odredba, šele nato sem lahko urejala papirje za bivanje. In še takrat je trajalo mesece, da sem dobila odgovor.«(A115). Ena je povedala o dolgotrajnem čakanju na državljanstvo po razhodu. »Lani sem tudi oddala prošnjo za državljanstvo, ampak še nimam odgovora, tako da zdaj samo čakam«(B15), medtem je povedala, da bi morala za dokazovanje izpolnjevanja pogojev predložiti podatke o

zaposlitvi in dohodku »Takrat sem ravno vlagala papirje za državljanstvo, bila sem še zaposlena, pa sem lahko prikazala dohodek in sem izpolnjevala pogoje«(B122).

Za udeleženke so bile dodatna ovira tudi visoki stroški postopkov pri pridobivanju državljanstva »Ja, upam, da bom čim prej dobila državljanstvo. Vlogo sem oddala lani, pa še vedno čakam. Tudi to je bil strošek – sem si morala sposoditi denar, da sem lahko sploh vložila.«(D92). Tudi v tem primeru je udeleženka dobila napačno informacijo o pogojih državljanstva, ter prejela popravek napačnih informacij »Potem pa sem tukaj v Ljubljani izvedela, da lahko dobiš že po petih letih, če si družinski član slovenskega državljan« (B20), pa potrdila tudi to da informacija se je razlikovala glede na upravne enote.

Pomoč in informacije

Po razpadu zakonske zveze so udeleženke pri urejanju statusa pogosto iskale pomoč pri različnih virih, tako formalnih kot neformalnih. Nekatere so se obrnile na Center za socialno delo, kjer so prejele osnovne usmeritve »Na center za socialno delo«(B165), medtem ko je bila za eno ključna pomoč varne hiše – tam ena od udeleženk je pridobila informacije o postopkih »Pomagala mi je tudi ona, ker sama si ne bi upala in tudi ne bi točno vedela, kaj vse rabim«(C64). V tem primeru je dobila tudi individualno podporo svetovalke, ki je njej pomagala pri urejanju postopkov »Mislim, ne meni ampak moji svetovalki, ona je to meni pomagala urediti, ker jaz nisem vedela sploh kaj naj sprašujem«(C70). Ena od sogovornic je poudarila vlogo materinskega doma, kjer so ji pomagali urejati status in pravne postopke »Zaposlene v Materinskem domu mi veliko pomagali.«(Č70).

Ena od udeleženk pa se je obrnila na neuradne vire, kot so Facebook skupine, kjer je iskala informacije o pogojih in postopkih »Ja, potem sem se obrnila na eno žensko, ki je na Facebooku objavljala informacije o tem, kako tujci lahko uredijo papirje v Sloveniji. Pisala sem ji in jo prosila za pomoč, ker na CSD-ju mi niso znali pomagat, pa tudi na upravni enoti ne – še vedno sem bila prijavljena na naslovu moža, pa ni bilo jasno, kako naj sama vse to rešim. (A110). Takšni viri so bili pomembni predvsem tam, kjer institucije niso nudile jasnih in dostopnih informacij.

4.DOSTOP DO SOCIALNIH PRAVIC PO RAZPADU ZAKONSKE ZVEZE

Posledice razpada zakonske zveze

Selektivno priznanje pravic

Iz rezultatov raziskave je razvidno, da udeleženke, ki so po razpadu zakonske zveze ostale s statusom začasnega prebivanja, same niso bile upravičene do denarne pomoči, saj jim pravica ni bila priznana zaradi njihovega statusa *»Oh, ne, jaz nisem bila upravičena do denarne pomoči zase.«(A116)*. Do denarne pomoči so lahko dostopale le posredno – prek otrok s slovenskim državljanstvom, in še to šele po uradni določitvi skrbništva s strani sodišča *»Takrat, ko je sodišče začasno določilo, da otrok pripada meni«(C83)*.

V praksi je to pomenilo, da so vloge za denarno pomoč vlagale v imenu otroka, same pa niso bile priznane kot upravičenke, čeprav so bile edine skrbnice in dejanske vzdrževalke otrok *»Ne. Pol, ko so se zadeve na sodišču zaključile, ko je bilo določeno, komu pripada otrok, sem jaz dobila skrbništvo. Takrat so mi v varni hiši rekli, da lahko zaprosim za denarno pomoč v imenu mlajšega sina«(Č75)*. V odločbah o dodelitvi pomoči je bila upoštevana zgolj pravica otroka s slovenskim državljanstvom, medtem ko mati in/ali drugi otroci brez državljanstva niso bili šteti kot člani gospodinjstva, zaradi česar se je višina denarne pomoči računala zgolj za eno osebo *»Ja, samo za hčerko. Mene in sina niso upoštevali v odločbi, ker nisva imela dovoljenja za stalno bivanje.«(A118)*.

Posledično so se udeleženke znašle v položaju, kjer so z minimalnim prihodkom, določenim za eno osebo, preživljale veččlansko družino *»Tam neki okoli 450 do 500 evrov. »Ker so tudi preživnino za mlajšega šteli v to pomoč. Tako da smo imeli tisto čisto minimalno, kar je v Sloveniji zagotovljeno za eno osebo. In s tem smo živeli trije«*. V vseh primerih so lahko uveljavljale otroški dodatek, še preden je bila razvezana zakonska zveza, ker je otrok dejansko živel z materjo. *»Otroški dodatek je takrat še vedno dobival mož, ker je bil otrok uradno še prijavljen pri njem. Potem pa sva se po kakšnem mesecu s pomočjo CSD zmenila, da otroški začnem dobivat jaz, ker je otrok dejansko živel z mano.«(Č74)*.

Pri dveh udeleženkah je po razpadu zakonske zveze prišlo do izgube zdravstvenega zavarovanja *»Uff, to je bil cel problem,«(C94)* saj ju je bivši zakonec, prek katerega sta bili prej zavarovani, odjavil iz sistema *»Nisem mogla urediti takoj. Prej sem bila zavarovana po možu, ampak ko sem vložila za ločitev, me je on odjavil iz zavarovanja«(A122)*. Zaradi tega sta ostali brez zdravstvenega zavarovanja, reševanje pa je bilo prepuščeno

alternativnim potem, saj CSD pri tem ni nudil pomoči *»In sploh nisem vedela, kaj naj naredim. Na CSD so mi rekli, da oni tega ne morejo urediti«*(C97). Ena posameznica je povedala, da je v Materinskem domu dobila pomoč pri urejanju zavarovanja *»Spomnim se, da so delavke v materinskem domu rabile nekaj časa, da mi pomagajo urediti zavarovanje po neki drugi poti.«*(A125.) Druga izmed sogovornic je poudarila, da ji je pri tem pomagala varna hiša, kjer so ji nudili podporo pri urejanju zdravstvenega zavarovanja *»Moja svetovalka iz varne hiše je potem nekaj uredila, mislim, našla rešitev«*(C99).

Po razpadu zakonske zveze so se udeleženke pri uveljavljanju socialnih pravic pogosto soočale z zapletenimi in dolgotrajnimi postopki, ki so izhajali tako iz sistemskih pomanjkljivosti kot tudi iz osebnih ovir. Nekatere so poudarile nepoznavanje pravnega in socialnega sistema, ter nezavedanje, da so do določenih pravic sploh upravičene, zaradi česar so pomembne postopke začele z zamudo. Tudi kadar so uredile skrbništvo z začasno sodno odredbo, so do dejanskega uveljavljanja pravic morale čakati več mesecev *»Ja, nisem mogla nič zaprositi ... prvo sodišče in začasna odredba, to je trajal več kot pol leta dokler sem dobila vsaj nekaj«*(A91).

Številne postopke je zaznamovala verižna povezanost pogojev, kjer je bila vsaka pravica vezana na predhodno urejen korak – to je zavleklo celoten postopek *»Ja, zdaj se ne spomnim točno... dolgo je bilo, okoli skoraj enega leta. Ker sem potem še dolgo čakala na izdajo dovoljenja, da sem lahko nekaj dobila. Meni se je zdelo, da to res zelo dolgo traja«* (Č79). V tem procesu so institucije pogosto kazale neobčutljivost do specifične situacije tujke kot matere slovenskih otrok, saj niso prepoznale njihove ranljivosti ali življenjskih okoliščin *»Ko vprašam kaj, mi rečejo "počakajte", "to ni tako enostavno", "ne izpolnjujete pogojev". Ampak jaz sem mama.«*(C169). Udeleženke so poročale o prelaganju odgovornosti na sogovornice, brez jasnih usmeritev ali pomoči. *»Pred tem pa sem imela občutek, da vse visi samo na meni, pa nič nisem mogla zares urediti«*, kar je povečalo občutek izgubljenosti in nemoči.

Dovoljenje za stalno bivanje

Selektivno priznanje pravic

Udeleženke, ki so po razpadu zakonske zveze uspešno pridobile dovoljenje za stalno bivanje, so s tem statusom dobile neposreden dostop do uveljavljanja socialnih pravic. Ena izmed udeleženk je navedla, da ji je bilo po pridobitvi stalnega bivanja priznано družinsko skupnostno razmerje, kar je omogočilo dostop do denarne socialne pomoči *»Ja, ko sem*

končno dobila dovoljenje za stalno bivanje, sem lahko zaprosila za denarno pomoč. Takrat so v odločbi prvič upoštevali vse tri – mene, sina in hčerko.»(A149). Nekatere, ki so zaprosile za otroški dodatek, subvencijo vrtca in šolske prehrane »In so to upoštevali, tako da sem še naprej prejemala otroški dodatek, pa tudi subvencijo za vrtec in šolsko prehrano«(B98), ter uredile transferje neposredno na svoje ime »Šele ko sem odšla od njega, sem vse te vloge prepisala nase.«(D49).

V enem primeru udeleženka ni izpolnjevala pogojev za DSP In tudi ne iskala pomoči, ker je takrat bila zaposlena pri bivšem partnerju, pomoč si je uredila ko je dala izredno odpoved *»Tako da nisem imela pogojev za kakšno dodatno pomoč ali subvencijo, pa tudi nisem niti razmišljala o tem takrat, ker sem imela nek reden dohodek, čeprav nizek«(B93), kasneje pa je tudi zaprosila za pomoč. Vendarle so vse udeleženke z dovoljenjem za stalno bivanje uveljavile pravico do denarne socialne pomoči »Ja, sem. Takrat nisem bila več zaposlena, ker mi je potekla pogodba o zaposlitvi. Pa tudi nisem mogla več delati v več izmenah, ker sem morala skrbeti za hčerko. Zato sem zaprosila za socialno pomoč« (D51). Prav tako so prejele kritje stroškov zdravstvenega zavarovanja iz sistema socialnega varstva »Zdravstveno zavarovanje sem si zrihtala preko socialne, ker pač nisem bila več zaposlena«(B149), kar je ena opisala kot pomemben korak k finančni samostojnosti in varnosti »Ma... če povem po pravici, sem bila kar vesela, da sem sploh kaj dobila. Takrat sem bila brez službe, pa tudi nisem imela nekih velikih prihrankov«.(D59).*

Ena izmed sogovornic je izpostavila, da so bile nekatere pravice na voljo izključno slovenskim državljanom, kar je pomenilo, da kot tujka do njih ni imela dostopa *« Seveda. Lahko sem uredila otroški dodatek in socialno pomoč, ampak subvencija najemnine mi ne pripada, ker nisem državljanka. In to je res veliko breme – ta najemnina me kar pritiska«(D55). Te omejitve so še posebej izrazile tudi druge pri dostopu do stanovanjskih subvencij, do katerih udeleženke niso bile upravičene zaradi svojega statusa. »Nisem imela subvencije za najemnino, ker nisem državljanka. »Zaprosila sem, ampak so mi zavrnilo vlogo.«(Č99), kar je dodatno otežilo njihovo bivanjsko in socialno varnost.*

Poleg tega ko je bila državljanska pripadnost ključna pri odločanju o upravičenosti do socialnih pravic (stanovanjskih subvencij) – nekatere udeleženke so povedale, da državljanstvo otrok ni bilo upoštevano pri dodeljevanju pomoči staršem *»..kaj pa otroci, ki so slovenski državljani?«, kar so opisale kot nesmiselno in skregano z zdravo pametjo. »Meni se zdi to skregano s zdravo pametjo«(B134). Pojavljal se je tudi občutek sistemske*

izključenosti, saj zaradi tujskega statusa niso mogle dostopati do ustrezne zaščite, subvencij ali pomoči *»In da noben ne upošteva, da si sam v tej državi, da nimaš svojega ali vsaj od koga bližnjega stanovanja. Da nimaš kam iti, kjer bi bil varen, kjer te ne bi skrbelo, če boš jutri imel za kruh ali če boš ostal na cesti.«*(Č109). Status državljanstva je ostajal pogoj za neprofitna stanovanja in subvencije *»Upam, da čim prej dobim državljanstvo, ker potem bom imela vsaj možnost zaprositi za neprofitno stanovanje in kakšno subvencijo.«* (B182). Postopki za tujce pa so bili bistveno bolj zapleteni in manj dostopni *»Ne čist. V bistvu sem velikokrat imela občutek, da je za tujce malo bolj zapleteno. Več stvari moraš sam raziskati, več papirologije je, pa včasih tudi ni bilo čisto jasno, kam se sploh obrniti.«*(D80).

Vpliv na vsakdanje življenje

Materialna in bivanjska stiska

Udeleženke so po razpadu zakonske zveze doživljale izrazito materialno in bivanjsko stisko, ki se je kazala na več ravneh. Mnoge so bile prisiljene bivati v materinskih domovih ali varnih hišah, saj niso imele druge možnosti nastanitve. *»Dve leti vse skupa j... Najprej eno leto v varni hiši, potem pa še eno leto v materinskem domu.«*(Č62). Za nekatere je bila namestitev v teh ustanovah edina oblika zaščite *»Ves ta čas sem bila še vedno v materinskem domu, ker nisem imela denarja – ne za najem stanovanja, pa tudi za hrano je bilo zelo težko.«*(A145) in so nadomestile podporo, ki bi jo sicer morale prejeti s strani države *»Ma... na začetku, ko sem bila čisto brez dohodka, so mi v varni hiši kupovali hrano. Dali so nam tudi oblačila, ker si res nisem mogla nič privoščiti.«*(Č80).

Vse so poročale o resni finančni stiski, ki je bila posledica prekinitve partnerstva, izgube ekonomske podpore, nezadostnih lastnih prihodkov ter nedostopa do socialnih pravic *»Tudi zlatnino, ki sem jo imela od doma, sem prodala ... da sem lahko kupila otroku kak sladoled, kakšno malenkost«*(C109). Težave so se izrazito poglobile pri plačevanju najemnin za stanovanja. *»Skoraj vsa socialna pomoč gre za to, da imamo streho nad glavo, kar ostane od preživnine in otroškega dodatka pa komaj zadošča za osnovne stvari, predvsem hrano.«* (A161). Tudi tiste, ki so bile zaposlene, so opozarjale, da nizke plače niso zadostovale za preživetje družine *»Ma niti ne. V trgovini nimaš neke visoke plače, pač minimalna, mogoče kak evro več. Nekaj več denarja mi sicer ostane kot prej, ampak to gre v glavnem za hrano.«*(D90).

Poseben problem, ki so ga poudarile je nezmožnost dostopa do stanovanjskih subvencij, kar je pomenilo dodatno stanovanjsko obremenitev *»Največ denarja gre še vedno za*

stanovanje, ker pač nimam subvencije, najemnina, pa še stroški pridejo zraven. Skoraj vse, kar dobim, gre samo za to, da imamo kje živeti.»(A165), zaradi česar so bile nezmožne najeti primerno stanovanje »*Pa kaj naj naredim? Kako naj živimo? Saj štiričlanska družina ne more živeti v eni garsonjeri, pa tudi te niso nič kaj cenejše. In otroci rabijo prostor, mir za šolo, jaz sem jih hotela obdržat skupaj pri sebi.*»(B139). Socialna pomoč, do katere so bile upravičene, ni zadoščala in tudi minimalna plača za pokritje stroškov bivanja, kar jih je postavljalo v začaran krog negotovosti in pomanjkanja »*Ja. Skoraj vse, kar sem dobila od denarja, sem morala dat za stanovanje – da nismo bili na cesti. Potem sem si našla to službo, da nam vsaj nekaj denarja ostane. Ampak tega ni veliko. Saj veš, kako so gostinci zdaj plačani. Ne vem kaj naj naredim*»(Č102). Splošna materialna in bivanjska stiska je bila prisotna pri vseh udeleženkah, saj so po razhodu ostale brez stabilnega doma, sredstev in podpornega okolja, kar je vplivalo na njihovo celotno eksistenco.

Nekatere udeleženke so navedle, da so se ob materialni negotovosti in stanovanjski stiski obrnile na nevladne organizacije, kot so Zveza prijateljev mladine in Rdeči križ, da bi pridobile osnovno podporo. »*Nekaj hrane so mi dali v materinskem domu, šla sem tudi na Rdeči križ in Zvezo prijateljev mladine, tam so mi dali pakete*».(A147). Ob tem so se obrnile na pomoč pri krajši začasni nastanitvi pri prijateljicah ali znankah, kadar niso imele druge možnosti »*tako da sva z malo živeli pri prijateljici.*» *Ona mi je šla res na roko, me sprejela, drugače ne vem, kako bi zvozila*»(D59). Ena izmed udeleženk pa je v iskanju dolgoročnejsše rešitve zaprosila za republiško stanovanje, ki ji je omogočilo večjo stanovanjsko stabilnost in varnost za otroke »*Dobil smo republiško stanovanje v najem. Tudi tam moram plačati najemnino skoraj isto, kot da bi bila v navadnem najemu, a vsaj je zagotovljeno to da te ne morejo kar tako izselit. Bolj zagotovo je*»(B173).

Psihosocialne posledice

Po razpadu zakonske zveze in ob soočanju s težavami pri urejanju statusa ter dostopu do socialnih pravic so udeleženke poročale o številnih psihosocialnih obremenitvah, ki so bistveno zaznamovale njihovo vsakdanje življenje. Mnoge so doživljale občutek šoka, zmedenosti in stiske. »*Počutila sem se nemočno. Res. Kot da si v nekem sistemu, ki ti sicer reče, da imaš pravice, ampak ti jih v resnici ne zna ali noče omogočiti.*»(D73), ki se je pogosto prepletal s strahom pred tem, kako bodo same preživele in preživljale svoje otroke »*Vsak dan me je bilo strah, da ne bom imela otrokoma kaj dat za jest*»(A113).

Pojavljala se je izčrpanost, ki je bila posledica dolgotrajnega reševanja osnovnih eksistenčnih vprašanj, kopičenja administrativnih postopkov in neprestanih skrbi. »*Ful sem bila pod stresom, težko je bilo, vse na enkrat in sodišče in dva otroka, finančne težave pa pol še ta prijava*«. (A132). Te dolgotrajne obremenitve so se pogosto kazale tudi v somatskih simptomih in psihični izčrpanosti. »*Po pravici? Bila sem čisto na tleh. Včasih sem imela občutek, da samo še preživljam iz dneva v dan. Nobenega načrta, nobene varnosti. Samo da bo dan mimo, da bo vse čim bolj mirno, da bo otrok v redu. Pa še to ne vedno*«. (D72) ter stalnem občutku stresa in trajni ranljivosti »*Počasi ja, ampak sem še zmeraj previdna. Vedno me je strah, kaj bo jutri. Ampak vsaj nisem več v tisti totalni stiski. Gledam naprej*«. (B186).

Pogosta izkušnja izključenosti iz sistema je povzročala občutek preobremenjenosti. »*Morem sama zagotavljati normalno življenje za otroka in še dokazovati to, da sem sposobna za njega skrbeti, brez nobene podpore s strani države*«. (C161). Nekatere poročajo, da so razvile občutke krivde ali stigmatizacije zaradi svojega položaja in občutka neuspeha »*Ja, zelo. Ker se počutiš kot da si manj vreden. Kot da si sam kriv, da si v taki situaciji. Ljudje te ne vprašajo, kaj si že vse naredil in koliko si se trudil. Samo vidijo, da si prosilec, da si tujka, da imaš otroka* (D79), pri čemer so doživljale eksistencialno stisko in občutek brezizhodnosti, še posebej ob izgubi doma ali bivanjske varnosti »*Nasploh je to obupno, ko si enkrat na cesti z otroki in nimaš kam*«. (B152).

Prisotna je bila tudi trajno prisotna negotovost, tako na finančni kot življenjski ravni – nekatere omenjajo, da jim je kljub obremenjenosti uspelo vztrajati, vendar pod stalnim pritiskom preživetja in brez zagotovil za prihodnost »*Ja... brezizhodnosti. Včasih se mi nič ne da, ker se mi zdi vse brez veze. Ampak moraš. Moraš naprej, ker imaš otroke*«. (Č110).

Posledice za otroke

Udeleženke so poudarile, da ima življenjska negotovost, ki je izhajala iz omejenega ali onemogočenega dostopa do socialnih pravic neposredne posledice tudi za otroke. Zaradi finančne stiske in neurejenih stanovanjskih razmer otroci čutijo pomanjkanje »... *to tudi otroka čutita. Vse to vpliva tudi nanju, ker ne morem poskrbeti za stvari, ki jih drugi otroci imajo – izleti, obleke, obšolske dejavnosti*«, čustveno stisko »*Ziher je vplivalo. Če sem bila jaz ves čas napeta in nesigurna, to otroci čutijo. Tudi če jim nič ne poveš, vse zaznajo. Vem, da je starejši sin začel v šoli dobivat slabe ocene. Ja, stres je bil tudi za njiju, ne samo zame*«. (Č96) ter nestabilnost zaradi pogostih sprememb okolja »*Tudi on je postal bolj*

nemiren, razdražljiv. Hitro se razjezi, ponoči se prebuja. Te selitve, nov vrtec, nova hiša, nepoznani ljudje ... vse to je zanj preveč.»(C124). Nekaterе matere so izrazile tudi občutek krivde, ker zaradi stresa in izčrpanosti niso mogle otrokom nuditi takšne opore, kot bi si želele. *»In ko si ti sam v stresu, nimaš niti dovolj energije, da bi se ukvarjal z otroki tako, kot bi si želel«* (B161).

5. (NE)ENAKOPRAVNOST V SISTEMU SOCIALNEGA VARSTVA

Zaznana diskriminacija

Udeleženke so v svojih izjavah pogosto izražale občutek neenakopravnosti in diskriminacije v sistemu socialnega varstva. Status *državljanka tretje države* je bil zaznan kot vir izključenosti in manjvrednega položaja v primerjavi s slovenskimi državljkami. Številne so poudarile, da je sistem slovenskim uporabnicam bolj naklonjen, zlasti pri dostopu do stanovanjskih pravic in denarnih pomoči, medtem ko so bile same pogosto izključene iz teh oblik podpore.

Izraz »državljanka tretje države« je pri nekaterih vzbudil občutek stigmatizacije in dehumanizacije *»Res. Kot državljanka "tretje države" – tako nam pravijo, ne? (nasmeh). Včasih se mi zdi, kot da sploh nisem zares človek.«* (C165), kot da so vnaprej označene kot manjvredne ali nepomembne. Poudarjajo, da slovenske državljanke lažje dostopajo do informacij in do konkretne pomoči *»V materinskem domu sem gledala druge ženske, Slovenke, pa jih je bilo veliko. Stanovanja so jim pomagali poiskati, vse so jim povedali. Jaz pa – z dvema otrokoma in praktično brez vsakršne podpore – pa skoraj nič.«* (B157), medtem ko so tujke pogosto zapostavljene. Udeleženke so posebej izpostavile onemogočen dostop do neprofitnih stanovanj in stanovanjskih subvencij. *»Vem, da slovenski državljani v podobni situaciji dobijo pomoč – neprofitna stanovanja, subvencije – jaz pa, čeprav imam tukaj otroka, ki je Slovenec, nimam te možnosti«* (A202), kar so doživele kot obliko sistemske izključenosti *»Ja, to se mi zdi ena največjih nepravilnosti. Ker sem imela stalno bivanje, sem lahko zaprosila za socialno pomoč in otroški dodatek, ampak subvencija najemnine mi ni pripadala, ker nisem državljanka.«* (B171), stanovanjsko izključenost pa opisujejo kot globoko krivico, *»In čeprav živim tukaj že leta, delam, plačujem davke, to pravico nimam. Medtem pa drugi, ki imajo enake ali celo boljše pogoje, to dobijo samo zato, ker imajo državljanstvo.«* (D84).

Podobna selektivnost se kaže tudi pri denarnih pomočeh, kjer tujke z dovoljenjem za začasno bivanje občutijo nepravilnost v obravnav *»Ena se je nedavno odselila v svoje*

stanovanje, pa sem slišala, da ji država plačuje stroške. Jaz pa sem čisto v isti situaciji, mogoče še slabši, pa nič. Nobene dodatne pomoči. Edino denarna pomoč za otroka, ker je on državljani. Mene pa ne štejejo zraven. Kot da nisva družina. To ni pravično» (C154), medtem ko se nekatere posledice njihovega izključenega statusa neposredno prenašajo tudi na njihove otroke – kar zaznavajo kot posebno nepravično »Slovenke v isti situaciji ... Slovenija jim pomaga z vseh strani. Nam pa – nič. In še če misliš, da te bo stalno bivanje rešilo – te ne reši. Ker nimaš kje živeti. Užasno je to. Da ne gledajo niti tega, da so ob meni tudi otroci. Otroci, ki naj bi rasli v normalnih pogojih. Ampak to očitno velja samo za tiste »bele« ... Takega odnosa si ne zasluži nobeden. Katastrofa. Res je.« (Č115). Ena izmed udeleženk izpostavi, da že pri iskanju in dostopu do informacij zaznava razliko. »Ja, včasih. Kdaj so bili prijazni, ampak spet drugič si čutil, da nimajo ravno potrpljenja. Še posebej če kaj nisi znal čisto dobro razložiti. Če bi bila državljanka, bi bilo verjetno lažje, vsaj glede informacij.«(D81)

Nekatere udeleženke so kljub siceršnjim občutkom izključenosti izpostavile tudi izkušnje formalne enakopravnosti v sistemu socialnega varstva. Po pridobitvi dovoljenja za stalno bivanje so zaznale, da imajo enake pogoje kot slovenske državljanke pri uveljavljanju določenih pravic, zlasti pri dostopu do denarne pomoči »Ja, pri teh socialnih pomočeh pa to, kar sem lahko uredila, sem imela pravice isto kot druge«(B169).

Vloga pravnega statusa pri stabilizaciji življenja

Udeleženke so izpostavile pomembno vlogo pravnega statusa pri stabilizaciji življenja v Sloveniji. Pridobitev dovoljenja za stalno bivanje je zanje pomenila ključen preobrat – prelomno točko, ki je prinesla večjo varnost, predvidljivost in možnost načrtovanja prihodnosti. »Ko sem dobila dovoljenje za stalno bivanje, sem si res oddahnila, mislila sem, da se bo zdaj končno nekaj uredilo in da bom lahko normalno živela z otrokoma« (A159). Ta sprememba ni bila zgolj administrativne narave, temveč je bistveno vplivala na njihovo vsakdanje življenje in občutek osebne stabilnosti.

Ena udeleženka je še večji pomen pripisala pridobitvi slovenskega državljanstva, ki ga je razumela kot končno potrditev svoje pripadnosti sistemu. Nekatere so državljanstvo dojemale kot zagotovilo socialne varnosti. »Tako da ja – državljanstvo mi je pomenilo varnost. Da bom lažje zadihala, če ne zdaj, pa čez eno leto ali dve.«(B140).

Doživljanje neenakosti

Ob neenakopravni obravnavi so se udeleženke počutile prizadete, razvrednotene in izključene. Poročale so o občutkih nepravičnosti, saj so zaznale, da imajo kot tujke slabši dostop do pravic v primerjavi s slovenskimi državljanke »Ja, točno to. Kot da me ni« (D74). Nekatere so doživljale občutek osebne razvrednotenosti »Kot da sem tukaj samo zato, da rodim slovenskega državljanca, ga vzgajam, skrbim zanj, ampak sama nimam nobenih pravic. Samo dolžnosti. Kot en inkubator.« (A170), posebej pa so jih prizadeli primeri, ko zaradi svojega statusa niso mogle uveljavljati pomoči kot matere »To se mi zdi res ni prav.« (A203). Ob tem so nekatere občutile tudi jezo »Mene ta nepravičnost zelo razjezi, ker to pa mi res ni jasno, kako lahko tako z nami ravnajo« (B144) ali ponižanje. »Počutim se ponižano.« (C164). Pojavila se je tudi jasna želja, da bi bile obravnavane enako kot druge prebivalke, ne glede na pravni status »Ja, predvsem bolj pošten sistem. Da ne bi bilo vse odvisno od tega, ali imaš tisti en papir ali ne. Če živiš tukaj, če delaš, če vzgajaš otroka tukaj, bi morale biti nekatere osnovne stvari dostopne vsem enako.« (D86).

Zaključne refleksije udeleženk: primerjave, izzivi in strategije preživetja

Iz pripovedi udeleženk izhajajo pomembna razmišljanja o razlikah med življenjem v Sloveniji in njihovo matično državo. Več jih je izrazilo predstavo, da bi bilo življenje v domovini lažje »Po pravici povedano... včasih se mi zdi, da bi bilo doma lažje. Vsaj imela bi koga, ki bi mi pomagal. Tukaj sem popolnoma sama. Vse je na meni. In to je zelo težko.« (C175), saj tam poznajo sistem »Pa tudi službo bi si verjetno lažje poiskala, ker tam poznam sistem, jezik« (B192), imajo varnost in podporo »... tam imam družino, lahko bi živela pri starših, imajo hišo, lažje bi si našla službo, morda bi prvič po dolgem času lahko zadihala« (A190), ter boljše pogoje, ki jim omogočajo večjo samostojnost ali stabilnost »Oh... ja, bi šla domov, če bi bilo mogoče.« (C178), »Tam bi se zaposlila in nadaljevala svojo karjero, tukaj pa se vlečem iz dneva v dan samo da preživim. Ne vidim prihodnosti in kakšnih možnosti zase, tak občutek, da bom vedno na škrge dihala.« (C180). Pri tem so omenile tudi domotožje ter omejene stike s bližnjimi. »Tukaj se ne počutim doma. Imam domotožje. Pogrešam mamo. Ona je mojega sina videla samo enkrat.« (C176).

Po drugi strani pa so udeleženke pogosto opisovale občutek tujosti in negotovosti ob prihodu in življenju v Sloveniji »Tukaj pa je bilo vse novo, pa še brez stanovanja, neke bližnje podpore«, (B196), med drugim tudi zaradi nepoznavanja sistema in stanovanjske negotovosti, pa tudi potrebo po pravni in socialni varnosti, ki ni vezana izključno na

zakonskega partnerja »Enkrat ko si ločena, si za Slovence nekaj nepomembnega. Pač – nimaš stalnega dovoljenja, nimaš pravic. In dokler prideš do tega, moraš skoz nekaj dokazovat. Kot da moraš dokazat, da sploh obstajaš. In tvoji otroci tudi.«(Č113).

Kot ključne dejavnike, ki omogočajo bolj dostojno in predvidljivo življenje, so izpostavile dostopnost informacij »Najprej bolj enostaven dostop do informacij. Včasih sploh ne veš, kaj ti pripada, kam moraš it, kaj moraš priložit. Če bi bile stvari bolj jasno razložene in če bi kdo res vzel čas, da ti vse po človeško razloži, bi bilo ogromno lažje.«(D97), stanovanjsko varnost »Če bi imela neko varno rešitev za bivanje, da ne bi vsak mesec trepetala, če bom zmogla plačati najemnino, bi bilo življenje bistveno lažje.« (A201) in potrebo po varnosti in predvidljivosti »Meni se zdi, da je najbolj pomembno, da imaš neko finančno varnost in rešeno stanovanje. Da veš, da imaš streho nad glavo in da boš lahko otroku dal jesti. Da ne rabiš vsak dan razmišljat, kako boš jutri preživel. Takrat se človek malo sprosti in lahko začne razmišljat tudi o drugih stvareh.«(C183). Nekatere so poudarile pomen državljanstva v neodvisnosti od sistemskih omejitev. »Ko si enkrat državljan, nisi več na milost in nemilost sistemu.« (B129).

Udeleženke so tudi reflektirale svojo izkušnjo skozi nasvete za druge ženske v podobni situaciji. Poudarile so pomen samoiniciativnosti in pripravljenosti na možnost prekinitve zakonske zveze »Včasih se prehitro zanesesh, pa potem ostaneš čisto sama. Zato je nujno, da si iščeš informacije, da razumeš postopke in da čim prej začneš urejati svoje življenje, kot da jutri partnerja ne bo več«(A209). Več jih je poudarilo pomen aktivne drže in iskanja lastnih rešitev »Ja... da naj čim prej začnejo delati na svoji samostojnosti in neodvisnosti.«(Č123) kot tudi to, da je pomembno poiskati podporo »Da naj se ne ustrašijo in naj ne obupajo, tudi če je na začetku vse težko. Naj čim več vprašajo, naj si poiščejo informacije, pa naj ne bodo tiho, če česa ne razumejo.«(D100).

Ti zaključni poudarki udeleženk kažejo na pomembnost avtonomije, dostopa do informacij in podpore kot temeljev za uspešnejšo integracijo in večjo osebno varnost v tujem okolju.

5. RAZPRAVA

V razpravi bom pridobljene rezultate povezala z ustrežno literaturo, poudarek pa bo na vsebini, ki zajema odgovore na raziskovalna vprašanja.

Izkušnje z administrativnimi postopki ob prihodu v Slovenijo ter izkušnje pridobivanja dovoljenja v času trajanja zakonske zveze.

Rezultati raziskave kažejo, da so bile izkušnje udeleženk z administrativnimi postopki ob prihodu v Slovenijo in kasneje pri pridobivanju stalnega prebivanja zaznamovane predvsem z odvisnostjo od partnerjev, pomanjkanjem informacij in jezikovnimi ovirami. Čeprav zakon predvideva jasne pogoje za izdajo dovoljenj, so v praksi postopki zapleteni in pogosto netransparentni, kar potrjuje tudi Fidler (2023). Ob prvih dovoljenjih so udeleženke večinoma nastopale pasivno, saj so postopke urejali njihovi partnerji, one pa so zaradi nepoznavanja jezika in sistema vlogo prevzele le formalno. To potrjuje Esser (2006), da je jezik ključen dejavnik pri vključevanju v družbo in dostopu do institucij.

Pri dovoljenjih za stalno prebivanje so se razlike med udeleženkami še poglobile. Zaposlene sogovornice so lahko pogoj o zadostnih finančnih sredstvih dokazovale same, kar jim je omogočilo več avtonomije, medtem ko so brezposelne ostajale popolnoma odvisne od partnerjev. Kot ugotavlja Samobor (2023), so finančni pogoji zasnovani tako, da se prepreči odvisnost od socialne države, v praksi pa ustvarjajo odvisnost od zakonskega partnerja. V nekaterih primerih je prav partnerjevo zavračanje sodelovanja onemogočilo pridobitev dovoljenja, kar je pokazalo, da lahko status postane sredstvo nadzora in moči. To sovпада z ugotovitvami Zaviršek (1997), da pravne in ekonomske okoliščine lahko delujejo kot mehanizmi omejevanja avtonomije in kot oblika psihičnega oziroma ekonomskega nasilja.

Skupno vsem izkušnjam je torej, da postopki pridobivanja dovoljenj za prebivanje niso nevtralna administrativna zahteva, ampak prostor, kjer se križajo pravni okvirji, jezikovne ovire in razmerja moči v partnerskih odnosih. Posledično status tujke ni le vprašanje zakonodaje, ampak tudi vprašanje socialne enakopravnosti, dostopa do informacij in možnosti avtonomnega odločanja.

Izkušnje udeleženk z dostopom do pravic, dokler so bile v zvezi.

Izkušnje sogovornic kažejo, da so bile njihove družine v času trajanja zakonske zveze praviloma izključene iz večine socialnovarstvenih dajatev, saj so redni prihodki partnerjev

ali njihova lastna zaposlitev presegali cenzus za pridobitev denarne pomoči. Kljub temu pa so uveljavljale pravice, vezane na otroke – predvsem otroški dodatek, subvencijo vrtca in subvencionirano šolsko prehrano. To pomeni, da so bile vključene v sistem socialnega varstva, vendar v obsegu, ki ga je določal njihov socialno-ekonomski položaj in predvsem status otrok v družini.

Pri uveljavljanju teh pravic so glavno vlogo prevzeli partnerji kot slovenski državljani, medtem ko so bile udeleženke večinoma izključene iz postopkov. Njihova odvisnost od partnerjev je bila okrepljena s pomanjkanjem informacij, nepoznavanjem zakonodaje in jezikovnimi ovirami. To potrjujejo Rasnača in Bogoeski (2023), ki izpostavljata, da negotov status priseljenk iz tretjih držav pogosto pomeni omejen dostop do socialne varnosti, kar se kaže tako v zmanjšani samostojnosti kot v povečani izpostavljenosti izkoriščanju.

Primeri, ko so udeleženke po pridobitvi stalnega prebivanja same začele uveljavljati socialne transferje, kažejo, da pravni status sicer omogoča večjo avtonomijo, vendar to ni samoumevno – pogosto ostajajo vloge porazdeljene tako, da partner ohranja nadzor nad dostopom do pravic. To se sklada z ugotovitvami Thörnqvist in Woolfson (2012), da pomanjkanje organiziranosti in glasu priseljenk ustvarja pogoje, v katerih je uresničevanje pravic pogosto onemogočeno.

Skupni imenovalec izkušenj je torej, da so bile udeleženke v sistem socialnega varstva vključene posredno in omejeno, njihova dejanska udeležba pri uveljavljanju pravic pa je bila minimalna. Pravice so bile večinoma uveljavljene preko partnerjev, kar je potrjevalo njihovo odvisnost in postavilo pod vprašaj enakopravni dostop do socialne varnosti.

Posledice razpada zveze na pravni položaj in vsakdanje življenje.

Razpad zakonske zveze je bil za večino udeleženk povezan z nasiljem – predvsem psihičnim in ekonomskim – ter z onemogočanjem dostopa do informacij in urejanja statusa. Nasilje se je pokazalo kot oblika socialnega nadzora (Kozmik, 1999), kar se je nadaljevalo tudi po razhodu v obliki groženj s strani nekaterih partnerjev o omejitvi stikov s otroki udeleženk.

Čeprav so sogovornice ob razpadu zveze doživele močan strah pred izgubo dovoljenja za prebivanje, se je izkazalo, da zakon omogoča izjeme, ki status varujejo (npr. roditeljska pravica, nasilje v družini). Vendar pa je bilo urejanje statusa pogosto oteženo zaradi

pomanjkanja jasnih informacij, neenotne prakse upravnih enot in dolgotrajnih postopkov, kar potrjuje tudi Fidler (2024).

V vsakdanjem življenju so se posledice razhoda izrazile predvsem v stanovanjskih in finančnih stiskah. Ker so bile pred razhodom pogosto ekonomsko odvisne od partnerjev, so se po njem znašle brez sredstev za najem stanovanja in v negotovih zaposlitvenih položajih, kar potrjuje Piklova (2010), da so enostarševske družine ena najbolj ranljivih skupin. Hkrati so morale same prevzeti glavno skrb za otroke, kar je dodatno otežilo iskanje zaposlitve in urejanje postopkov. Vlogo očetov so opisale kot omejeno na minimum, pogosto le na izpolnjevanje preživninske obveznosti, ob tem pa so poročale o pomanjkanju dejanskega sodelovanja pri skrbi za otroke (Brajša, 1987).

Psihosocialne posledice so bile izrazite: negotovost glede prihodnosti, strah pred deportacijo, občutki krivde in socialna izolacija. Fidler (2024) opozarja, da takšne stiske niso individualna odgovornost, temveč družbeni problem, povezan z netransparentnimi in dolgotrajnimi administrativnimi postopki. Pomembno podporo so udeleženske našle v kriznih centrih, varnih hišah in neformalnih mrežah, kar kaže na nezadostno informiranost ter pomanjkanje sredstev za samostojen umik iz nasilnega odnosa.

Skupno izkušnjam je, da razpad zveze ni pomenil izgube pravnega statusa, je pa razgalil njihovo ranljivost: ekonomsko odvisnost, pomanjkanje informacij in institucionalno nepodporo. Status, ki je formalno zaščiten, je bil v praksi negotov, vsakdanje življenje pa obremenjeno z negotovostjo, stiskami in povečano odgovornostjo za otroke.

Razumevanje socialne varnosti v ranljivem obdobju.

Izkušnje udeleženk raziskave po razpadu zakonske zveze jasno pokažejo, da pravni status določa meje dostopa do socialnih pravic, a tudi tam, kjer naj bi obstajala zaščita, je ta pogosto nepopolna.

Pri udeleženkah z dovoljenjem za začasno prebivanje se je pokazala skoraj popolna izključenost iz sistema, razen pri dajatvah, ki so bili vezane na otroke (otroški dodatek, subvencija vrtca, in td.). Do denarne socialne pomoči niso bile upravičene, nekatere so izgubile zdravstveno zavarovanje in bile prepuščene preživetju z minimalnimi prejemki, vezanimi na otroke s slovenskim državljanstvom. Otroci s slovenskim državljanstvom so bili v odločbah navedeni kot edini upravičenci, matere in njihovi drugi otroci s tujim državljanstvom pa so bili izključeni iz dostopa do socialne pomoči, zaradi njihovega

statusa. V praksi je to pomenilo, da so se veččlanske družine preživljale z zneskom, ki je zadoščal komaj za eno osebo. Stanje je poglobljalo dejstvo, da institucije niso pokazale posebne občutljivosti za njihove okoliščine: postopki so bili dolgi, zapleteni in pogosto pogojeni drug z drugim, kar je ustvarjalo dodatne ovire. Kot opozarja Fidler (2024), gre v takih primerih za obliko strukturnega nasilja, saj sistemske omejitve onemogočajo zadovoljevanje osnovnih potreb in podaljšujejo negotovost.

Ženske s stalnim prebivanjem so imele v primerjavi z ženskami z začasnim statusom boljši položaj, saj so lahko zaprosile za denarno socialno pomoč in jim je država krila zdravstveno zavarovanje, kar jim je zagotavljalo vsaj minimalno socialno varnost. Toda tudi v tem primeru so bile ključne oblike pomoči omejene: dostop do neprofitnih stanovanj in subvencij najemnin je bil vezan na državljanstvo. Posledično so bili iz tega izključeni celo otroci, ki so bili slovenski državljani. Udeleženke so takšno ureditev dojemale kot nerazumno in nepravično, saj jih je v obdobju največje ranljivosti puščala brez osnovne stanovanjske varnosti. Podobno ugotavlja tudi Pajnik (2016), ki analizira, kako pravne in institucionalne omejitve proizvajajo začaran krog izključenosti: omejen dostop do socialnih pravic onemogoča napredovanje po statusni lestvici in krepi ekonomsko marginalizacijo migrantk. V tem smislu se osebne izkušnje udeleženk ujemajo s širšimi teoretskimi opozorili, da formalne omejitve niso zgolj administrativne, ampak imajo konkretne socialne posledice, ki reproducirajo neenakost in izključenost.

Vse udeleženke, ne glede na status, so poročale o izraziti materialni stiski, nezmožnosti samostojnega kritja tržnih najemnin in večkratni odvisnosti od varnih hiš, materinskih domov ali nevladnih organizacij. Najbolj ranljivo področje je bil prav dostop do stanovanja, saj so bile kot matere z otroki nezmožne pokrivati stroškov najema stanovanja celo tudi če so bili zaposleni, saj minimalna plača skoraj da ne zadostuje za plačevanje najemnine ter pokrivanju osnovnih življenjskih potreb, prijava bivališča pa je bila pogoj za nadaljnje urejanje statusa in pravic. Te izkušnje potrjujejo ugotovitve Fidler (2024), da stanovanjska problematika predstavlja eno največjih ovir pri integraciji priseljenk v Sloveniji.

Posledice teh omejitev so presegle materialni okvir in se izrazile v psihosocialnem doživljanju. Udeleženke so opisovale stalno obremenjenost, izčrpanost in občutke nemoči, kar je pogosto preraslo v depresijo, stres in občutek stigmatizacije. Fidler (2024) ugotavlja, da se takšno strukturno nasilje utelesi v obliki psihičnih in telesnih bolezni, kar se potrjuje tudi v izkušnjah sogovornic. Vpliv je bil očiten tudi pri otrocih, ki so zaradi pogostih selitev,

materialne negotovosti in stisk mater doživljali čustvene težave ter težave pri prilagajanju. Kot opozarja Krajncan (2006), je za otroke iz enostarševskih družin, ki živijo v socialni izključenosti, tveganje za vedenjske in čustvene motnje še posebej visoko, če nimajo občutka varnosti in stabilnosti.

Skupna ugotovitev tega sklopa je, da pravni status sicer določa raven formalnih pravic, a sam po sebi ne zagotavlja dejanske socialne varnosti. Ženske z začasnim prebivanjem ostajajo skoraj povsem izključene iz sistema, medtem ko tudi tiste s stalnim prebivanjem ostajajo omejene pri ključnih pravicah, kot je stanovanjska varnost. Socialne pravice so tako v veliki meri vezane na državljanstvo, kar tujke potiska na rob družbe in jim v najbolj ranljivem obdobju ne omogoča dostojnega življenja.

Identifikacija morebitne diskriminacije v sistemu.

Pripovedi udeleženk razkrivajo, da pravni položaj v Sloveniji ni samo formalna kategorija, temveč tudi ključen mehanizem razlikovanja, ki neposredno vpliva na vsakdanje življenje. Večina jih je jasno zaznavala, da sistem socialnega varstva tujke z začasnim ali celo s stalnim prebivanjem postavlja v manjvreden položaj v primerjavi s slovenskimi državljanjkami.

Najizraziteje se ta neenakost kaže pri dostopu do stanovanjskih pravic in denarnih pomoči. Tujke z dovoljenjem za začasno prebivanje so pogosto popolnoma izključene iz sistema denarne socialne pomoči in zdravstvenega zavarovanja, do pomoči pa lahko dostopajo zgolj prek otrok s slovenskim državljanstvom. A tudi tedaj so bile kot upravičenci navedeni le otroci, matere pa ne – kar je v praksi pomenilo, da so veččlanske družine živele od minimalnih prihodkov, določenih za eno osebo. Takšna ureditev je pri sogovornicah vzbujala občutek stigmatizacije in dehumanizacije, saj so imele občutek, da jih država obravnava kot »manjvredne« ali zgolj kot priponke svojih otrok.

Podoben občutek diskriminacije so udeleženke doživljale tudi pri dostopu do neprofitnih stanovanj in stanovanjskih subvencij, ki so v Sloveniji vezane na državljanstvo. Izkušnja, da niti materam slovenskih otrok ti ukrepi niso dostopni, je bila dojeta kot nelogična in krivična. Kot opozarjajo Maple in Kurnik (2014), državljski status ustvarja hierarhijo vključenosti in izključenosti, pri čemer tujke ostajajo na spodnjih stopnicah, z omejenimi možnostmi dostopa do polnega obsega pravic.

Za mnoge je pridobitev stalnega bivanja pomenila prelomno točko. Takrat so prvič začutile, da sistem prepozna njihovo prisotnost, saj so lahko uveljavljale denarno socialno pomoč in bile vključene v zdravstveno zavarovanje. A kljub temu tudi stalno bivanje ni pomenilo enake obravnave – stanovanjska izključenost, strogi pogoji za določene pravice in občutek manjvrednosti so vztrajali. S tem se potrjuje ugotovitev Jalušič (2003), da polni obseg socialnih pravic postane dosegljiv šele z državljanstvom, ki pa ga je zelo težko pridobiti.

Raziskava je pokazala, da udeleženke sistem razumejo kot selektiven in diskriminatoren: slovenske državljanke obravnava drugače kot njih, čeprav skrbijo za otroke, ki so slovenski državljani. Ta dvojna logika – otrok je državljan, mati pa »tujka« – povzroča občutek razklanosti in izključenosti ter slabi njihovo socialno varnost. Poročale so, da jim je status državljanke tretje države jemal občutek pripadnosti in varnosti, ki ga je prineslo šele stalno bivanje oziroma možnost pridobitve državljanstva.

Ob tem so udeleženke reflektirale tudi svoje izkušnje in iskale strategije preživetja. Nekatere so poudarjale pomen samoiniciativnosti, iskanja informacij in podpore, druge pa so opozarjale, da bi bilo življenje v matični državi zanje lažje zaradi odsotnosti jezikovnih in sistemskih ovir. Kljub temu so prepoznale, da jim Slovenija ponuja možnost pravne in socialne varnosti, ki je neodvisna od partnerja – a samo pod pogojem, da si pridobijo stalno prebivanje ali državljanstvo. Za večino je bil ta status dojet kot simbol večje neodvisnosti in priznanja, da so »del sistema«.

Skupna nit njihovih pripovedi je spoznanje, da slovenski sistem socialnega varstva v praksi vzdržuje hierarhijo pravic in s tem sistemsko diskriminira tujke brez slovenskega državljanstva. Ta diskriminacija se ne kaže le v formalnih omejitvah, temveč tudi v vsakdanjih izkušnjah negotovosti, izključenosti in občutku, da so njihove potrebe in prispevek v družbi vrednoteni manj kot pri slovenskih državljankeh.

6.SKLEPI

Udeleženke so ob prihodu v Slovenijo urejanje dovoljenja večinoma prepustile partnerjem, saj zaradi jezikovnih ovir in zapletenih postopkov same niso mogle aktivno sodelovati. To jih je postavljalo v pasiven in odvisen položaj, ki je zmanjšal njihovo samostojnost.

V obdobju zakonske zveze so bile družine vključene predvsem prek pravic, vezanih na otroke (otroški dodatek, subvencija vrtca, šolska prehrana). Pravice, vezane na materialno ogroženost, pa večinoma niso bile dostopne, saj so dohodki partnerjev presegali cenzus.

Ločitev je razgalila ranljivost udeleženek – poročale so o nasilju, strahu pred izgonom, izgubi bivališča in odvisnosti od bivših partnerjev. Tudi ko njihov status ni bil ogrožen, je občutek negotovosti močno vplival na njihovo psihično stanje.

Imetnice začasnega dovoljenja niso imele pravice do denarne socialne pomoči in zdravstvenega zavarovanja. Dostop do pomoči je bil mogoč le prek otrok – slovenskih državljanov, pri čemer so bile upoštevane otroške pravice, ne pa tudi pravice matere ter otrok z tujim državljanstvom.

Imetnice stalnega prebivanja so lahko uveljavljale denarno socialno pomoč in kritje zdravstvenih prispevkov, a so bile kljub temu izključene iz pomembnih pravic, zlasti na stanovanjskem področju (neprofitna stanovanja, subvencije).

Udeleženke so svoj status državljanek tretjih držav doživljale kot vir diskriminacije – posebej izrazito na področju stanovanjskih pravic, kjer so bile izključene celo njihove otroke s slovenskim državljanstvom. Občutek manjvrednosti in stigmatizacije je bil pogost spremljevalec njihovih izkušenj.

Stalno prebivanje je prineslo več varnosti, občutek zaščite in širši dostop do pravic, a polna enakost bi bila dosežena šele z državljanstvom, ki ga udeleženke razumejo kot simbol vključitve in priznanja pripadnosti skupnosti.

Finančna stiska, stanovanjska negotovost in omejen dostop do socialnih pravic so močno vplivali na psihično počutje udeleženek in njihovih otrok. Pojavljali so se občutki nemoči, stigmatizacije, izčrpanosti ter čustvene stiske otrok zaradi nestabilnosti in pogostih selitev.

Raziskava potrjuje, da so izkušnje udeleženek odraz strukturne neenakosti v sistemu socialnega varstva. Dostop do pravic ni univerzalen, temveč razslojen glede na pravni status, kar tujke pogosto postavlja na rob družbene zaščite.

7.PREDLOGI

Predlogi za stroko socialnega dela

Stroka socialnega dela ima pomembno vlogo pri prepoznavanju in obravnavi tujk. Na podlagi ugotovitev raziskave predlagam naslednje usmeritve:

Najprej je ključno, da strokovni delavci ohranijo človeški vidik v odnosu do uporabnic – to pomeni, da jih obravnavajo z razumevanjem, spoštovanjem in sočutjem, ne glede na njihov pravni status ali državo izvora. Njihova vloga ni le administrativna, ampak tudi podporna in zagovorniška.

Zagotoviti je treba redno strokovno izobraževanje in dostop do ažurnih informacij o migracijski zakonodaji, da bodo socialni delavci lahko kompetentno in učinkovito podpirali uporabnice ter jim nudili zanesljive informacije o njihovih pravicah in možnostih v RS.

Socialni delavci naj pri delu z družinami dosledno uveljavljajo načelo največje koristi otroka ter zagovarjajo pravice otrok ne glede na pravni status njihovih staršev.

Poleg tega naj socialni delavci dejavno sodelujejo z drugimi institucijami in nevladnimi organizacijami. Le s takšnim povezovanjem je mogoče zagotoviti celostno pomoč uporabnicam.

Stroka naj se v večji meri vključi tudi v ozaveščanje javnosti o stiskah, s katerimi se soočajo te ženske. Pomembno je razbijati stereotipe in predsodke ter pokazati, da gre za resnične osebe, ki si želijo varnega in dostojnega življenja.

Nenazadnje pa ima socialno delo tudi pomembno nalogo pri spodbujanju sistemskih sprememb. Strokovnjaki naj prepoznajo vrzeli v zakonodaji in praksi ter se javno zavzemajo za bolj pravične, vključujoče in varne pogoje za vse, ki živijo v Sloveniji – tudi za tiste, ki prihajajo iz drugih držav.

Predlogi za nadalje raziskovanje

Raziskava je pokazala, da prav ta razlika najmočneje oblikuje dostop do socialnih pravic. Nadaljnje raziskave bi lahko poglobile razumevanje, kako se ta razlika kaže v praksi in kakšne dolgoročne posledice ima za življenje mater in otrok.

Iz ugotovitev je razvidno, da otroci s slovenskim državljanstvom ne uživajo vedno polnega obsega pravic, če njihova mati nima stalnega statusa ali slovenskega

državljanstva. Potrebne so raziskave, ki bi se osredotočile na položaj otrok in preverile, v kolikšni meri sistem dejansko varuje njihove interese.

Stanovanjsko vprašanje se je izkazalo za eno ključnih področij diskriminacije. Smiselno bi bilo posebej raziskati, kako tujke dostopajo do tržnih in javnih stanovanj, ter preveriti, kakšne posledice ima izključitev iz neprofitnih stanovanj na socialno varnost družin.

Udeleženke so poročale o neenotni podpori centrov za socialno delo in drugih ustanov. Nadaljnje raziskave bi lahko preučile, kako različne institucije obravnavajo tujke in kje nastajajo vrzeli v podpori. To je pomembno tudi za področje socialnega dela, saj bi pokazalo, kako strokovni delavci razumejo in uresničujejo načela enakosti.

Raziskava je pokazala tesno povezanost med družinskim nasiljem, odvisnostjo od partnerja in omejenim dostopom do pravic. Nadaljnje raziskave bi lahko preučevale, kako migracijska zakonodaja vpliva na zmožnost žensk, da se izognejo nasilnim odnosom, in kako socialno delo lahko pri tem nudi varno podporo.

Pomanjkanje zanesljivih informacij je bilo ena največjih ovir pri urejanju statusa in dostopu do socialnih pravic. Nadaljnje raziskave bi lahko osvetlile, kako tujke dejansko prihajajo do informacij, kateri kanali so jim dostopni in kako bi jih bilo mogoče izboljšati, da bi zmanjšali njihovo odvisnost od partnerja.

8. VIRI IN LITERATURA

- Bardutzky, S. (2023). Pravo migracij, njegov predmet, struktura, pravni viri in izrazje. V: S. Bardutzky (ur.), Uvod v pravo migracij in mednarodne zaščite (str. 1-27). Ljubljana: Pravna fakulteta.
- Beznec, B. (2016). Konstituiranje evropskega državljanstva: državljanstvo kot družbena praksa (Doktorsko delo). Pridobljeno 1. 3. 2025 s http://dk.fdv.uni-lj.si/doktorska_dela/pdfs/dr_beznec-barbara.pdf
- Bubnov - Škoberne, A. Strban, G. (2010). Pravo socialne varnosti. Ljubljana: GV založba.
- Bučar Ručman, A. (2014). Migracije in kriminaliteta: pogled čez meje stereotipov in predsodkov [pdf]. Pridobljeno 26. 4. 2025 s https://www.researchgate.net/publication/277197404_Migracije_in_kriminaliteta_Pogled_čez_meje_predsodkov_in_stereotipov
- Brajša, P. (1987). Očetje, kje ste?: Mit in resnica o materinstvu. Ljubljana: Delavska enotnost.
- Greif, M. (2023). Osnovni pojmi Zakona o tujcih. V: S. Bardutzky (ur.), Uvod v pravo migracij in mednarodne zaščite (str. 220-238). Ljubljana: Pravna fakulteta.
- Čačinovič Vogrinčič, G. (1998). Psihologija družine. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
- Fidler, K (2024) Etnografija strukturnega nasilja v vsakdanjem življenju družin s statusom dovoljenja za začasno prebivanje (Magistrsko delo). Pridobljeno 12.2. 2025 s <https://repozitorij.uni-lj.si/Dokument.php?id=195348&lang=slv>
- Esser, Hartmut. 2006. Migration, language and integration. AKI Research Review 4. Pridobljeno 25.6.2025 s: <https://bibliothek.wzb.eu/pdf/2006/iv06-akibilanz4b.pdf>
- Hantrais, L., Letablier, M. T. (1996), Families and Family Policies in Europe. New York: Longman Publishing.
- Krajncan, M. (2006). Na pragu novega doma: oddaja otrok v vzgojne zavode. Ljubljana: Pedagoška fakulteta.
- Leskošek, V. (2016). Migracije in dostop do socialnih pravic v EU in Sloveniji. Dve Domovini, 43. Pridobljeno 15. 2. 2025 s

<https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:doc-QBSU4KFL/7a5c8626-a531-4514-ada2-f6ac3c9f0085/PDF>

- Mandič, S. (2015). Opolnomočenje kot nova paradigma spreminjanja družbe in potencial v Sloveniji. *Teorija in Praksa*, 52(5). Pridobljeno 14.5.2025 s http://dk.fdv.uni-lj.si/db/pdfs/TiP2015_5_Mandic.pdf
- Macuh, B. (2014). *Ženska – mati po prenehanju zakonske in izvenzakonske zveze*. Celje, Fakulteta za komercialne in poslovne vede.
- Medica, K., & Lukič, G. (2011). *Migrantski circulus vitiosus: delovne in življenjske razmere migrantk v Sloveniji*. Koper: Univerzitetna založba Annales.
- <https://www.gov.si/assets/ministrstva/MDDSZ/sociala/Vodnik-po-socialnih-pravicah-2022.pdf>
- Mesec, B., (2009). *Metodologija raziskovanja v socialnem delu 1: Načrtovanje raziskave*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
- Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti. (2022). *Vodnik po socialnih pravicah*. Pridobljeno 5.5.2025 s <https://www.gov.si/assets/ministrstva/MDDSZ/sociala/Vodnik-po-socialnih-pravicah-2022.pdf>
- Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti. (2023 a). *Otroški dodatek*. Pridobljeno 5.5.2025 s <https://www.gov.si teme/otroski-dodatek/>
- Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti. (2023 b). *Znižano plačilo vrta*. Pridobljeno 5.5.2025 s <https://www.gov.si teme/znizano-placilo-vrtca/>
- Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti. (2023 c). *Subvencija prehrane*. Pridobljeno 5.5.2025 s <https://www.gov.si teme/subvencija-prehrane-za-ucence-in-dijake/>
- Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti. (2023 d). *Kritje zdravstvenega zavarovanja in zdravstvenih storitev za materialno ogrožene*. Pridobljeno 5.5.2025 s <https://www.gov.si teme/kritje-zdravstvenega-zavarovanja-in-zdravstvenih-storitev-za-socialno-ogrozene/>
- Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti. (2023e). *Subvencija najemnine*. Pridobljeno 5.5.2025 s <https://www.gov.si teme/subvencija-najemnine/>

- Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti.(2023f). Denarna socialna pomoč. Pridobljeno 5.5.2025 s <https://www.gov.si teme/denarna-socialna-pomoc/>
- Pajnik, M. (2016). Wasted precariat: Migrant work in European societies. Progress in Studies. Pridobljeno 12. 5. 2025 s <https://repozitorij.uni-lj.si/Dokument.php?id=87638&lang=eng>
- Pikl T. (2010), Vpliv družinskega okolja na revščino in socialno izključenost otrok. Socialno delo,(49/ 4, 201-216). Pridobljeno 14.5 2025 s https://www.revija-socialnodelo.si/mma/Vpliv_URN_NBN_SI_DOC-XZTT49TN
- Pistotnik, S. (2021). Ljudje brez države: primeri iz območja nekdanje Jugoslavije (Doktorsko delo). Pridobljeno 30. 3.2025 s <https://repozitorij.uni-lj.si/Dokument.php?id=153558&lang=slv>
- Pravilnik o spremembah in dopolnitvah Pravilnika o dodeljevanju neprofitnih stanovanj v najem (Uradni list RS, št. 108/24 z dne 20. 12. 2024). Pridobljeno 3.5.2025 s <https://pisrs.si/pregledPredpisa?id=PRAV5102>
- Ramovš, J. (1995). Slovenska sociala med včeraj in jutri. Ljubljana: Inštitut Antona Trstenjaka za psihologijo, logoterapijo in antropohigieno.
- Resolucija o imigracijski politiki Republike Slovenije (ReIPRS) (1991). Ur. l. RS, št. 40/1991. Pridobljeno 1. 5. 2024 s <https://pisrs.si/pregledPredpisa?id=RESO4>
- Resolucija o migracijski politiki Republike Slovenije (ReMPRS) (2002). Ur. l. RS, št. 35/2002. Pridobljeno 1. 5. 2024 s <https://pisrs.si/pregledNpb?idPredpisa=RESO20&idPredpisaChng=RESO20>
- Samobor, A. (2023). Pravica do družinskega življenja in pravica do združitve družine. V: S. Bardutzky (ur.), Uvod v pravo migracij in mednarodne zaščite (str. 245-269). Ljubljana: Pravna fakulteta.
- Štadler, A., Starič Žikič, N., Borucky, V., Križan Lipnik, A., Černetič, M., Perpar, I., & Valenčak, K. (2009). Otrok in ločitev staršev: da bi odrasli lažje razumeli otroke. Ljubljana: Otroci.
- Škerjanc, J. (2010). Individualizacija storitev socialnega varstva. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
- Švab, A. (2001). Družina; od modernosti k postmodernosti. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.

- UMAR. (2021). Evropski steber socialnih pravic, Slovenija 2000–2020 (Poročilo Urada za makroekonomske analize in razvoj). Pridobljeno 15. 4. 2025 s https://www.umar.gov.si/fileadmin/user_upload/publikacije/ESSP/2021/ESSP_splet.pdf
- Urad vlade RS za oskrbo in integracijo migrantk. (2024a). Združitev družine. Pridobljeno 15. 1. 2024 s <https://infotujci.si/drzavljeni-tretjih-drzav/nameni-prebivanja-za-izdajodovoljenja-za-zacasno-prebivanje/zdruzitev-druzine/>
- Urad vlade RS za oskrbo in integracijo migrantk. (2024b). Dovoljenje za stalno prebivanje. Pridobljeno 26. 5. 2025 s <https://infotujci.si/drzavljeni-tretjih-drzav/dovoljenje-za-stalnoprebivanje/>
- Urad vlade RS za oskrbo in integracijo migrantk. (2024c). Pogoji za izdajo dovoljenja za začasno prebivanje. Pridobljeno 26.5. 2025 s <https://infotujci.si/drzavljeni-tretjihdrzav/dovoljenje-za-zacasno-prebivanje/pogoji-za-izdajo-dovoljenja-za-zacasnoprebivanje/>
- Urad vlade RS za oskrbo in integracijo migrantk. (2024d). Koliko znašajo zadostna sredstva za preživljanje. Pridobljeno 25. 5. 2025 s <https://infotujci.si/drzavljeni-tretjihdrzav/dovoljenje-za-zacasno-prebivanje/koliko-znasajo-zadostna-sredstva-zaprezivljanje/>
- Zaviršek, D. (1997), Diskurz o nasilju in pomoči. Socialno delo, 36 (5-6). Pridobljeno 14.5.2025 s https://www.revija-socialnodelo.si/mma/Diskurzi_URN_NBN_SI_DOC-MFXPWGXX.pdf/2019042417454467/
- Zakon o socialnovarstvenih prejemkih (ZSVarPre) (2010). Ur. l. RS 61/2010. Pridobljeno 5. 5. 2025 s <https://pisrs.si/pregledPredpisa?id=ZAKO5609>
- Zakona o splošnem upravnem postopku (ZUP) (2006). Ur. l. RS 24/2006. Pridobljeno 7. 5. 2024 s <https://pisrs.si/pregledPredpisa?id=ZAKO1603>
- Zakon o tujcih (ZTuj-1) (1999). Ur. l. RS 64/199. Pridobljeno 26. 4. 2024 s <https://pisrs.si/pregledPredpisa?id=ZAKO1479>
- Zakon o tujcih (Ztuj-2) (2023). Ur. l. RS 95/2021. Pridobljeno 26.4.2025 s <https://pisrs.si/pregledPredpisa?id=ZAKO5761>
- Zorn, J. (2023). Ali so meje socialnih pravic tudi meje socialnega dela? Refleksija socialnega dela ob spominjanju izbrisa iz registra stalnega prebivalstva Republike Slovenije. Socialno delo, 62(2-3). Pridobljeno 5. 4. 2024 s

<https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:doc-RN3LJ3H3/73c95bf9-ad76-4615-9c09-8c0e819c6869/PDF>

Zorn, J. (2013). Pravica do gibanja. Socialno delo, 52(2/3). Pridobljeno 1. 4. 2025 s

<https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:doc-ZSC7I0GY/7c2dec85-8c52-4aa9-ba6c-02b5f3f10a96/PDF>

9. PRILOGE

9.1 Vodilo za intervju

Uvod:

- Predstavitev raziskave in namena intervjuja.
- Poudarek na prostovoljnosti sodelovanja in anonimnosti.
- Vprašanje za soglasje za snemanje (če se snema).
- Uvodno vprašanje za sprostitev: *»Mi lahko na kratko poveste nekaj o sebi (od kod prihajate, koliko časa že živite v Sloveniji)?«*

1. Pridobivanje dovoljenja za bivanje

Razumevanje izkušenj z administrativnimi postopki ob prihodu v Slovenijo ter izkušnjo pridobivanja dovoljenja v času trajanja zakonske zveze.

- Kako ste prvič prišli v Slovenijo?
- Kakšni so bili razlogi prihoda v Slovenijo?
- Kakšne so bili okoliščine za odločitev o državljanstvu za otroka?
- Kako ste doživeli postopek pridobivanja prvega dovoljenja za prebivanje, katere dokazila ste mogli priložiti za postopek pridobivanja dovoljenja ?
- Kakšno vlogo je imel vaš partner oz. mož pri pridobivanju dovoljenja? Ste pri tem imeli kakšno pomoč ali podporo?
- S kakšnimi težavami ali izzivi ste se srečali?
- Ali ste v zaprosili za dovoljenje za stalno bivanje v času trajanja zakonske zveze? (informacije, ovire, doživljanje)

2. Dostop do socialnih pravic med zakonsko oz. partnersko zvezo.

Ugotoviti, kakšne so bile izkušnje udeleženk z dostopom do pravic, dokler so bile v zvezi.

- Kakšen je bil postopek pridobivanja državljanstva za otroka, kako je potekal postopek pridobitve ?
- Ste imeli med zakonsko ali partnersko zvezo dostop do socialnih pravic (npr. otroški dodatek, denarna socialna pomoč, subvencija najemnine, subvencija vrtca)?
- Je bil vaš partner vključen v te postopke?
- Ste se počutile enakopravno obravnavane v primerjavi z drugimi državljani?

3. Vpliv razpada zveze na status in vsakdanje življenje

Raziskati posledice razpada zveze na pravni položaj in vsakdanje življenje.

- Kako je razpad zakonske ali partnerske zveze vplival na vaš status v Sloveniji?
- Ali ste mogli zaprositi za novo dovoljenje za bivanje (ali menjava začasno na stalno).
- Na kateri podlagi ste urejali svoj status? (zaposlitev, združitev družine,..itd)
- Ste se ob tem soočile z dodatnimi zahtevami ali ovirami?
- Kakšen odnos imate nekdanjim partnerjem, koliko podpore(al ne) imate z njegove strani?
- Kako razpad zakonske zveze vplival na vaše vsakdanje življenje?

4. Dostop do socialnih pravic po razpadu zveze

Razumevanje socialne varnosti v ranljivem obdobju.

- Ste po razpadu zveze zaprosile za socialno pomoč, otroški dodatek, subvencijo najemnine ali kakšno drugo obliko pravic iz javnih sredstev? Kakšne so bile vaše izkušnje?
- Je status prebivanja (začasno vs. stalno) vplival na možnost dostopa do pomoči?

- Kakšen je bil vpliv dostopa oz. ne dostopa do teh pravic na vaše življenje in na otroke?
- Kako ste se počutili ob tem?

5. (Ne)enakopravnost v sistemu socialnega varstva

Identifikacija morebitne diskriminacije v sistemu.

- Na katere organizacije (inštitucije ste se obrnili?). Kdo vam je pomagal?
- Menite, da ste bile pri dostopu do socialnih pravic obravnavane drugače kot slovenske državljanke?
- Kako ste se ob tem počutile?
- Kaj bi svetovale ženskam v tem položaju?

Zaključek:

- Bi želeli še kaj dodati, kar v tem pogovoru ni bilo vprašano?
- Hvala za vaš čas in pripravljenost deliti svojo izkušnjo.

8.2 Osno kodiranje

DEMOGRAFSKI PODATKI

Migracijsko ozadje

Državljanstvo/izvor

-Rusija (A1)(D1)

-Ukrajina(B1)(C1)(Č1)

Bivanje v Sloveniji

-8let (A2,)(B2)(D2)

-4leta(C2)

-7lett(Č2)

Starost

Starost matere

-38let(A3)

-35let (B3)

-31let(C6)

-45(Č3)

-33(D5)

Otroci

Število otrok

-2 (A4)(Č4)

-3(B4)

-1(C7)(D6)

Starost otrok

-14let(A5)(B6)

-6let(A6)

-7let(B8)(D7)

-3leta(B10)

-18let(Č5)

-8let(Č7)

Državljanstvo otroka

-Rusko(A7)

-Slovensko(A8)(B9)(B11)(D9)

-Dvojno državljanstvo(C14)(Č8)

-Ukrajinsko(Č6)

Status bivanja

Trenutni status bivanja matere

Dovoljenje za stalno bivanje(A10)(B14)(Č9)(D8)

Dovoljenje za začasno bivanje(C9)

Trenutni status bivanja otroka

- Dovoljenje za stalno bivanje starejšega otroka(B17)(Č9)

Izobrazba

-Prevajalka(A12)

- Diplomiran ekonomist(B21)

- Filologinja, učiteljica ukrajinskega jezika in književnosti(C4)

-Gimnazijski maturant(Č14)(D3)

1.PRIDOBIVANJE DOVOLJENJA ZA BIVANJE

1.1 Prihod v Slovenijo in pridobivanje prvega dovoljenja za bivanje

Dejavniki odločitve za selitev

- Slovenijo je spoznala že pred selitvijo, kar je vplivalo na odločitev za preselitev(A14)(D10)

- Turistična izkušnja kot motivacija za kasnejšo selitev(A15)(Č15)(D11)
- Slučajno srečanje kot začetek partnerskega odnosa (A16)
- Večletno razmerje (A17)(Č16)(Č17)
- Obojestranski obiski med partnerjema v različnih državah(A18)
- Upanje, da bodo v Sloveniji kot družina lepo zaživel(B27)(Č18)
- Vera v boljše možnosti v Sloveniji(B29)(C20)(C19)
- Partnerski odnos kot motiv za selitev (C18)
- Partnerjeva pobuda za skupno življenje v Sloveniji(A19)

Načini selitve in pravne podlage za vstop v Slovenijo

- Turistična viza kot začetni vstopni status(A21)(C3)
- Turistična viza kot dostopna možnost(A22)(C21)
- Poroka v tujini kot pravna podlaga za selitev (B28)(Č19)
- Pridobivanje vizuma v Ukrajini kot družinskih članov(B30)(Č20)
- Selitev v Slovenijo zaradi poroke(B25)(B26)
- Delovno dovoljenje kot podlaga za vstop v Slovenijo(D12)
- Skupna selitev matere in otroka iz prejšnje zveze(A20)(Č18)

Pravna podlaga za urejanje statusa v Sloveniji

- Sklenitev zakonske zveze kot osnova za urejanje dovoljenja za začasno bivanje(A23)(B31)(C22)(Č21)
- Pogodba o zaposlitvi kot podlaga za urejanje statusa(D13).
- Zanositev, kot razlog za poroko(D21)
- Po poroki je zamenjala delovno dovoljenje na združitve družine(D22)

Potrebna dokumentacija

- Potni list, pogodba o zaposlitvi, potrdilo o nekaznovanosti, prijava bivališča(D15)
- Prevod in overitev rojstnega lista otroka(A38)

- Potrdilo da ni poročena(A39)
- Potrdilo o nekaznovanju(A40)(B35)(C23)
- Pridobivanje dokumentov iz tujine(A41)(C23)(Č31)
- Poročni list(D24)

Urejanje postopkov

- Brez večjih težav pri urejanju statusa(A24)(B32)(B46)(C27)(C28)(Č30)(D26)
- Zaupanje partnerju kot vir varnosti(A29)
- Zaupanje v partnerjevo sposobnost urejanja postopkov(A30)(B54)
- Prisotnost brez dejanske udeležbe(A36)(B43)
- Dolgotrajnost postopka in pomanjkanje informacij(B36)
- Standardno oddajanje dokumentov brez zapletov(B47)
- Pomoč podjetja pri urejanju dokumentacije(D14)
- Pri urejanju papirjev pomagala prijateljica in podjetje ki se je zaposlila(D16)
- Pomembnost informiranja s strani prijateljice (D45)

Vloga partnerja pri urejanju postopkov

- Partner kot glavni nosilec urejanja dokumentacije in komunikacije z institucijami(A26)(A37)(B53)(Č25)
- Partner kot glavni urejevalec postopkov(A36)(B38)(C26)(Č24)(Č26)
- Garantna izjava partnerja kot pogoj za dovoljenje(A46)(B48)(B49)(C25)(Č27)
- Partner kot zagotovilo finančne stabilnosti brez zapletov(B51)(B50)
- Partner kot glavni vir informacij o postopkih (A42)(B52)
- Podpora družine partnerja (B45)

Državljanstvo otrok

- Odločitev sprejel partner (odsotnost soglasja sogovornice)(A57)
- Otrok dobi državljanstvo po očetu(A58)(B13)(D27)

- Partner je sam urejal državljanstvo otrok(B14)(C15)
- Sogovornica ni sodelovala pri postopkih za otrokovo državljanstvo – partner je vse uredil, ker ona ni razumela jezika niti postopkov(A59)(C17)(Č28)
- Želja da bi otrok imel tudi rusko državljanstvo(A60)
- Partner je zavrnil možnost dvojnega državljanstva zaradi pravne zahteve po očetovem soglasju (ruski zakon)(A61)
- Dvojno državljanstvo(tudi po materi)(C16)

Doživljanje postopkov pridobivanja dovoljenja za bivanje

- Seznanjenost s postopki šele po zaključku urejanja (A44)(A45)
- Brez podpore zunaj partnerskega odnosa(A34)
- Pomanjkanje poznanstev v novem okolju(A35)
- Ne samostojnost pri urejanju statusa (B73)
- Pasivna vloga pri urejanju statusa(B84)(C39)
- Nelagodje zaradi nemoči pri urejanju postopkov(B84)
- Popolna potreba po partnerjevi prisotnosti pri postopkih(B85)
- Občutek izgube moči zaradi odvisnosti od partnerja(B86)
- Dovoljenje za začasno bivanje ne daje občutka varnosti(D43)
- Občutek nevednosti in nerazumevanja postopkov(A31)(B39)(Č29)

Osebne ovire pri urejanju statusa

- Neznanje jezika in občutek izgubljenosti kot ovira pri urejanju statusa(A25)(B41)
- Jezikovna ovira kot vir izključenosti iz postopka (A32)(D17)
- Nepoznavanje jezika in postopkov (A27)(Č25)(D18)(C37)
- Pasivnost in nezmožnost razumevanja postopkov(A28)(B44)
- Nepoznavanje sistema(B40)(D19)(A44)
- Nezmožnost urejati zadeve samostojno(B78)(Č22)

1.2 Pridobivanje dovoljenja za stalno bivanje v času trajanja zakonske zveze

Informacije

- Nevednost o pravici do stalnega bivanja po dveh letih zakonske zveze(A77)(A78)
- Nepoznavanje pogojev za pridobitev dovoljenja(C51)
- Napačne informacije uradnih organov(Č41)
- Informacije iz Facebook skupin(A79)
- Informacije na tečaju slovenščine(Č44)
- Pridobivanje korektnih informacij o pogojih za dovoljenje za stalno bivanje od prijateljice(D36)(D37)
- Neuradne informacije iz družbenega okolja partnerja(B71)
- Pridobivanje informacij od drugih tujk(B72)(D35)

Izkušnja pridobivanja dovoljenja

- Sama je uredila stalno dovoljenje, ker je bila zaposlena- ni finančne odvisnosti od partnerja(D32)
- Zaposlitev, kot olajševalna okoliščina pri pridobivanju dovoljenja za stalno bivanje(D41)
- Zaposlitev kot pogoj za neodvisnost od partnerja pri urejanju dovoljenja za stalno bivanje(D42) (B76)
- Pomoč prijateljice kot pomemben dejavnik pri pridobivanju dovoljenja za stalno bivanje(D39)
- Samostojno dokazovanje finančne stabilnosti, brez pomoči partnerja, ker je bila zaposlena(D25)
- Ni potrebe po partnerjevi pomoči pri urejanju dovoljenja za stalno bivanje(D38)
- Odločitev o samostojnem iskanju informacij(A86)
- Samostojno pridobivanje informacij(D34)
- Brez večjih težav pri urejanju dovoljenja za stalno bivanje(B77)(B81)
- Približno dve leti bivanja- pridobila dovoljenje za stalno bivanje(B70)

- Tri mesece čakanja na ureditev v upravni enoti dovoljenja za stalno bivanje (B82)(D40)
- Dovoljenje za stalno bivanje kot osnovna varnost(D44)
- Ovire pri uveljavljanju statusa
- Partnerjevo zanikanje informacije o pravici do stalnega bivanja (A80)
- Onemogočanje samostojnega urejanja s strani partnerja(A85)(Č45)
- Nizek osebni dohodek kot ovira za izpolnjevanje pogojev(A89)
- Težave s prevozom(nima avta)(Č43)
- Ekonomska odvisnost in socialna izolacija(Č48)
- Nepoznavanje zahtev in postopkov(Č46)
- Dokazovanje zadostnih sredstev za preživljanje– pogoj za dovoljenje(A88)
- Odvisnost od partnerja za pravno urejanje statusa(A90)(Č42)
- Življenje pri partnerjevi družini na podeželju in jezikovna ovira kot prepreka(A54)
- Razočaranje in jeza zaradi občutka namerne zadrževanja v odvisnosti od partnerja(A92)
- Jezik ni ovira(Č44)

2. DOSTOP DO SOCIALNIH PRAVIC V ČASU ZAKONSKE ZVEZE

Uveljavljene pravice

- Imeli so dostop do socialnih pravic(B55)(Č133) (D29) (A49)(C29) (B57)
- Pridobitev otroškega dodatka ob rojstvu otroka(B56) (B58)(D28)(A49)(C29)
- Korist socialnih dodatkov pri zmanjševanju finančnih pritiskov na družino(B59)
- Partner kot nosilec pravic – tujka izključena iz postopkov in administracij(B61) (C75) (D30) (A55)(Č38)
- Neizkoriščenost pravice do subvencije vrtca (A51)
- Pridobitev pravnega statusa kot podlaga za samostojno upravljanje pravic(B65)
- Dovoljenje za stalno bivanje kot priznanje samostojnosti, ne le partnerstva(B66)
- Kljub stalnemu dovoljenju otroški dodatek dobiva partner(D48)

Doživljanje postopka

- Ni zaznane razlike dostopa do pravic glede na državljanstvo partnerja(A62)(B68)(Č39)
- Ni čutila razlike v obravnavi glede na status, ker zadeve urejal mož(A63)(C36)
- Nevednost o postopkih in nezmožnost samostojnega urejanja(A50)
- Neinformiranost o postopkih urejanja pravic – vse v partnerjevih rokah(A56)(C35)(Č33)(D31)
- Pomanjkanje informacij kot vir stiske(A64)
- Ne zavedanje pravic in možnosti pomoči(A65)(C31)(C32)(Č37)
- Jezikovna pregrada kot ovira za samostojnost(A66)(C33)(Č36)
- Popolna odvisnost od partnerjeve iniciative(A67)
- Slabši položaj zaradi jezikovne in informacijske ovire(A68)(Č35)
- Občutek tihe neenakosti kljub formalno korektni obravnavi (B60)
- Prisotnost brez aktivnega sodelovanje(B63)(C30)(C37)(Č34)(Č40)
- Občutek neenakosti izključenosti iz postopkov(B67)(C39)
- Jezikovna ovira(C38)

3.VPLIV RAZPADA ZAKONSKE ZVEZE NA STATUS IN VSAKDANJE ŽIVLJENJE

3.1 Življenjski kontekst pred razpadom zveze

- Poslabšanje odnosa po rojstvu otroka(A69)
- Občutek ujetosti zaradi skrbi za otroke in omejene svobode(A70)
- Občutek ne pripadanja partnerjevi družini(A75)
- Dolgotrajno občutenje nesprejetosti v partnerjevem okolju(A76)
- Občasno delo na daljavo z nizkim zaslužkom(A71)
- Finančna odvisnost od partnerja kljub lastnim prihodkom(A72)
- Ekonomska odvisnost in socialna izolacija(C43)(C45)
- Naraščajoča občutena omejenost v partnerskem odnosu(A73)

- Omejen socialni krog prek partnerja(A73)
- Zadrževanje informacij / onemogočanje urejanja statusa s strani partnerja(A81)(A82)(A84)(Č40)
- Partner preprečuje dostop do informacij in postopkov(A83)
- Odhod iz odnosa zaradi nasilja nad sogovornico(A94)(B106)(B111)(C41) (Č51)
- Psihično in ekonomsko nasilje kot vzrok za iskanje pomoči na CSD (C42)
- Grožnje z odvzemom otroka s strani partnerja kot oblika nadzora nad tujko(A95)(Č49)
- Prijava nasilja na policijo nasilja v družini(B101)(B108)
- Nezmožnost hoditi v službo zaradi stresa, bolniška(B102)
- Nasilje onemogoča normalno delo, še posebej pri zaposlitvi pri partnerju(B103)
- Alkohol kot sprožilec nasilja(B107)
- Napotek na umik v krizni center s strani CSD(A98)(C44)
- Strah in tesnoba(B109)
- Strah in tesnoba zaradi otrok(B110)
- Občutke stiske, nemoči(Č50)

3.2 Posledice razpada zakonske zveze

Psihosocialne posledice

- Želja po vrnitvi v matično državo zaradi obupa(A96)
- Pomanjkanje socialne podpore in informacij po razpadu zveze(A97)(C104)(C151)
- Strah pred deportacijo (A99)(Č53)
- Strah pred izgubo dovoljenja za bivanje(A105)(C48)(Č52)
- Izčrpanost in strah kot ovira za urejanje statusa(A100)
- Umik v krizni center zaradi psihične preobremenjenosti(A101)(Č46)
- Strah pred izgubo otroka zaradi nastalih okoliščin(A104)(C47)
- Kumulacija bremen in preobremenjenost(A112)(C71)(C73)(Č82)

- Odsotnost socialne mreže in opore(A140)(B155)(C110)(Č48)(Č61)
- Popolna odsotnost sistema podpore – prepuščena sama sebi(A141)(C149)
- Občutek izgube nadzora in brezizhodnosti(A143)
- Strah pred prihodnostjo(B151)(C61)(C72)(C128)

Pravne posledice razpada zveze

- Ločitev kot prednostna naloga pred urejanjem dovoljenja za bivanje(A102)
- Ločitev in dodelitev skrbništva kot prva nujna postopka(A103)
- Ločitev ne vpliva na status stalnega bivanja(B87)(D50)
- Ločitev ne vpliva na status začasnega bivanja(C50)(Č55)
- Ni posledic, ker dovoljenje je trajno(B88)
- Odjava z naslova pod pritiskom (A127)(Č66)
- Pomoč drugih tujcev / posameznikov izven sistema pri prijavi bivališča(A133)(Č67)
- Materinski dom pomoč pri ureditvi bivališča(Č69)
- Naslov kot temeljni pogoj – brez njega ni mogoče urejati dokumentov in pravic (A130)(A131)

Socialno- ekonomske posledice

- Izguba zaposlitve pri možu(B99) (B105)
- Reševanje zaposlitvenega statusa z odvetnikom(B100)
- Pomanjkanje nastanitve(B112)(C41)(Č60)
- Finančna nezmožnost najema(B114)(B121)
- Finančna stiska(B126)(C62)(C79)(Č57)

Omejitve zaradi starševske odgovornosti

- Odsotnost varstva kot ovira za vsakdanje funkcioniranje(A142)(B162)
- Usklajevanje delovnega časa z otroškimi obveznostmi(A163)(C163)(Č103)(D52)(D91)
- Povečanje materinske skrbi, vse breme nosi sama(A196)

- Prisotnost otrok z materjo(B117)

Vloga bivšega partnerja

- Onemogočanje odločanja o otroku(A38)(Č118)
- Bivši partner izpolnjuje le sodno določeno preživninsko obveznost(A176)(B146)(C139)(D89)
- Neusklajenost med dejansko skrbjo za otroka in odločbo sodišča(A39)(Č122)
- Izogibanje odgovornosti(A179)(A180)(Č123)
- Nepopravljeni odnosi in konflikt(B154)(B162)(B165)(C140)

3.3 Urejanje statusa po razpadu zakonske zveze

Ovire pri urejanju statusa

- Prelaganje vprašanja dovoljenja za bivanje brez jasnega odgovora (CSD)(A106)(C53)
- Nepoznavanje pravic vezanih na status otroka(C69)(Č59)
- Napačne informacije upravnih organov(A109)(Č56)(Č10)(Č11)(Č64)
- Verodostojnost informacij se razlikuje od Upravnih enot(Č12)(Č63)
- Neodzivnost in nejasnost postopkov na upravni enoti(C55)(C59)
- Neodziven ali podcenjujoč odnos brez konkretne zavrnitve(C56)(C57)
- Dolgotrajnost postopkov zaradi pomanjkanja informacij s strani institucij(A114)(C64)(Č58)
- Dolgotrajnost urejanja statusa zaradi zaporedja pravnih postopkov(A115)(Č70)
- Dolgotrajnost postopkov zaradi verižne povezanosti pogojev(A144)(Č68)
- Napačno prepričanje o pogojih pridobivanja (C58)(C68)
- Zaposlitev in finančna stabilnost, prikaz dohodka kot dokaz izpolnjevanja pogojev za državljanstvo(B122)
- Visoki stroški postopka pridobivanja državljanstva(B123)(B124)(D92)
- Dolgotrajno čakanje na državljanstvo po razhodu(B15)

- Neformalna pomoč in korekcija napačnih informacij(B20)

Pomoč in informacije

- Center za socialno delo(B165)
- Informiranje s strani varne hiše(C64) (C67)
- Pomoč svetovalke v Varni hiši pri urejanju postopkov zaradi sistema(C70)
- Informiranje in pomoč s strani kriznega centra(C52)(Č53)
- Materinski dom urejanje statusa(Č70)
- Obrnila se je na neuradni vir (Facebook)(A110)

4.DOSTOP DO SOCIALNIH PRAVIC PO RAZPADU ZAKONSKE ZVEZE

4.1 Dovoljenje začasno bivanje

Selektivno priznanje pravic

- Ni bila upravičena do denarne pomoči zase zaradi statusa (A116)(C46)(C82)(Č73)
- Skrbništvo kot pogoj za uveljavljanje pravic(A121)(C84)
- Materi kot tujki ni priznana pravica, denarna pomoč uveljavljena prek otroka(A117)(C86)(C87)(Č75)
- V odločbi upoštevana le otrok s slovenskim državljanstvom s (A118)(C85)(C88)(Č76)
- Z minimalnim dohodkom za eno osebo živi tričlanska družina(Č77)
- Zaradi neizpolnjevanja pogojev ni mogla pridobiti zdravstvenega zavarovanja prek socialnega varstva(A125)(Č86)
- Prejemanje otroškega dodatka v postopku razveze, ker otrok dejansko živi s materjo(C77)(Č74)(C76)(A120)
- Izguba zdravstvenega zavarovanja po odjavi s strani zakonca(A122)(C95)(C96)
- CSD ne nudi pomoči pri ureditvi zavarovanja(A124)(C97)(Č86)
- Težave pri dostopu do zdravstvenega zavarovanja(C94)(C98)

-Alternativo reševanje zdravstvenega zavarovanja(C99)(A125)

4.2 Dovoljenje za stalno bivanje

Selektivno priznanje pravic

- Zaposlitev kot razlog za izključitev do denarne pomoči(B91) (B90)
- Ne izpolnjene pogoje za DSP, ne iskanje socialne pomoči(B93)
- Pravica do kritja stroškov zdravstvenega zavarovanja(B149)
- Priznanje družinske enote po pridobitvi statusa(A149)
- Denarna socialna pomoč(A149)(B146)(B147)(D51)
- Zaposila za otroški dodatek, subvencijo vrtca in šolske prehrane(B94) (D49) (B98)
- Urejanje transferjev na svoje ime(B96)(D53)
- Dostop do pravic- kot finančna varnost(D56)
- Selektiven dostop do pravic nekateri samo za državljane(D55)
- Onemogočen dostop do stanovanjskih subvencij(A160)(Č99)(D54)

4.3 Sistemske in osebne ovire

- Po izdaji začasne odredbe je trajalo več mesecev do ureditve pravice(A119)
- Dolgotrajnost postopkov zaradi verižnega pogojevanja dostopa do pravic(Č79) (C101)
- Institucionalna neobčutljivost na specifično situacijo (A152)(C168)(C169)(D69)
- Prelaganje odgovornosti brez pomoči(A154)(C167)
- Neupoštevanje državljanstva otrok pri dostopu staršev do pravic(B133)(C170)
- Nesmiselnost postopkov / Skregano z zdravo pametjo(B134)
- Pomanjkanje zaščite in podpore zaradi statusa tujca(B135)(Č109)(D69)
- Status državljana kot pogoj za dostop do neprofitnega stanovanja in subvencij(B182)(D56)
- Za tujce postopke bolj zapletene(D80)

4.4 Vpliv na vsakdanje življenje

Materialna in bivanjska stiska

- Bivanje v materinskem domu in pomanjkanje osnovnih sredstev(A145)(B142)(Č90)
- Varna hiša in materinski dom je nadomestila socialno pomoč(C63)(C80)(Č80)
- Finančna stiska(A146)(C78)(C109)(Č78)
- Težave pri plačevanju najemnine za družino z otroki (A161)(B137)(C130)(Č105)(D61)
- Nizka plača ne zadošča za preživetje družine(B138)(Č106)(Č109)(D90)
- Materinski dom kot zaščita pred brezdomstvom(B145)(Č60)
- Stanovanjska obremenitev brez dostopa do subvencije(A166)(B136)(C102)(Č104)(D87)
- Nezmožnost najema primerne stanovanjske(B139)(C103)(C106)(C131)(D58)
- Socialna pomoč ne zadošča za najem stanovanja(C144)(C143)(Č98)(Č101)(D62)

Psihosocialne posledice

- Strah pred nezmožnostjo preživetja otrok(A113)(B125)(C108)(Č92)(D71)
- Preobremenjenost zaradi kopičenja postopkov in skrbi(A132) (A135)(C100)
- Izčrpanost in nemoč ob dolgotrajnem reševanju osnovnih vprašanj(A134)
- Somatski učinki dolgotrajne stiske(A137)
- Psihična izčrpanost(A148)(D72)
- Občutek stresa(D57)
- Občutek nemoči in preobremenjenosti zaradi izključenosti iz sistema(A151)(A162)(C161)(Č83)(Č94)(D73)
- Stigmatizacija in občutek krivde za svoj položaj(A153)(C148)(D79)
- Preobremenjenost in psihični pritisk(A178)(B153)(B156)(Č106)
- Eksistencialna stiska zaradi socialne izključenosti(A181)(C117)(D77)
- Občutek popolne stiske in brezizhodnosti ob izgubi doma(B152)(C114)(C138)
- Vztrajnost v pogojih finančne negotovosti(B175)(C122)(Č110)
- Pritisk zaradi finančne in življenjske negotovosti(B181)(C137)(Č93)(D64)

- Previdnost in trajna ranljivost(B186)

-Strah pred prihodnostjo(D78)

Posledice za otroke

- Otroci čutijo pomanjkanje(A173)(C112)(D66)

- Otroci čutijo stisko (B158)(C123)(C125)(Č95)(Č96)(D71)

-Sprememba okolja in njeni učinki na otroke(B159)(C124)(Č91)

-Stres zmanjšuje sposobnost biti tak starš, kot bi si želel(B161)

-Stanovanjska nestabilnost vpliva na otroka(D67)

Alternativne oblike podpore in bivanja

- Pomoči humanitarnih organizacij (A147)(B178)(B179)(Č81)

- Nepogrešljivost nevladne pomoči za osnovno preživetje(B181)

- Najem republiškega stanovanja prinaša občutek varnosti pred izselitvijo(B173)

- Lasten, miren prostor kot simbol stabilnosti za družino(B184)

- Tudi manjše znižanje stroškov v republiškem stanovanju je pomembno za preživetje(B174)

- Začasna selitev v prazno stanovanje prijateljice (B114)(B115)

-Začasna nastanitev pri prijateljici, kot edina rešitev(D59)

5.(NE)ENAKOPRAVNOST V SISTEMU SOCIALNEGA VARSTVA

Zaznana diskriminacija

-Izraz 'državljanica tretje države' povzroča občutek manjvrednosti(A156)(C165)

- Slovenskim državljanem sistem omogoča več pomoči(A157)(B172)(Č114)(D65)

- Slovenskim uporabnicam so nudili konkretno pomoč pri stanovanju in denarnih pomočeh(A158)(C152)

- Onemogočen dostop do neprofitnih stanovanj in subvencij(A202)

- Izključenost iz stanovanjskih pravic(A168)(B170)(D83)

- Stanovanjska izključenost kot sistemska krivica(B171)(153)(D84)
- Selektiven dostop pri denarnih pomočeh(C154)(Č112)(D70)
- Nepravičnosti do otroka zaradi statusa matere (C157)(C160)(Č115)(D85)
- Občutek da državljani lažje poiščejo informacije(D81)

Enakost v sistemu socialnega varstva

- Občutek formalne enakopravnosti pri finančnih pomočeh z dovoljenjem z stalno bivanje (B169)(D88)

Vloga pravnega statusa pri stabilizaciji življenja

- Dovoljenje za stalno bivanje kot prelomna točka pri stabilizaciji (A159)(C129)(Č72)(Č97)
- Državljanstvo kot zagotovilo socialne varnosti(B128)(B140)
- Državljanstvo kot prioriteta(B127)
- Državljanstvo kot vir psihološkega olajšanja in občutka stabilnosti (B173)

Doživljanje neenakosti

- Prizadetost zaradi občutka manjvrednosti in nepravičnosti v obravnavi in dostopu do pravic(A169)(C166)(Č167)(Č113)(D74)
 - Občutek razvrednotenosti(A170)(Č111)
 - Občutek, da je izključitev iz pomoči za mater tujko nepravičen(A203)(D75)
 - Občutek jeze zaradi neenake obravnave(B144)
 - Ponižanje(C164)(D76)
 - Želja po enakosti brez razlikovanja po statusu(D86)
- Percepcija razlike med matično državo in Slovenijo
- Predstava o lažjem življenju doma(B190)(C174)(C175)
 - Pogoji v matični državi kot potencialna prednost(B191)(C180)(C179)
 - Poznavanje sistema kot prednost doma(B192)(B193)

- Občutek tujosti in nepoznavanja sistema v Sloveniji(B194)
- Stanovanjska negotovost(B196)
- Občutek tujosti in začetne negotovosti v Sloveniji(B197)
- Domotožje(C176)

Dejavniki olajšanja življenja

- Dostopnost informacij(D97)
- Stanovanjska varnost kot pogoj za dostojno življenje(B199)(A201)(C146)(D99)
- Potreba po varnosti in predvidljivosti(A200)(B202)(B134(C181)(D98)
- Neodvisnost od sistemskih omejitev(B129)
- Stanovanjske pravice(B130)(Č124)

Nasveti in refleksija na izkušnjo

- Samoiniciativnost in priprava na možnost prekinitve zakonske zveze(A209)
- Samoiniciativnost in aktivna drža(B204)(B205)(C185)(C186)(Č123)(D100)
- Potrebno je poiskati podporo(D101)